

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 26.2.2015
SWD(2015) 46 final

ARBETSDOKUMENT FRÅN KOMMISSIONENS AVDELNINGAR

**Landsrapport Sverige 2015
inklusive en fördjupad granskning av åtgärderna för att förebygga och korrigera
makroekonomiska obalanser**

{COM(2015) 85 final}

**Detta dokument är ett arbetsdokument från Europeiska kommissionen. Det utgör inte
och föregriper inte kommissionens officiella ståndpunkt i frågan.**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	1
1. Bakgrund: ekonomisk situation och framtidsutsikter	4
2. Obalanser, risker och anpassning	10
2.1. Privat skuldsättning	11
2.2. Bostadsmarknaden	17
2.3. Banksektorn	24
2.4. Bedömning av kopplingar och potentiella effekter	28
3. Andra strukturella frågor	34
3.1. Beskattning, statsskuldens hållbarhet och finanspolitisk ram	35
3.2. Arbetsmarknad, utbildning och socialpolitik	38
3.3. Konkurrenskraft, innovation, infrastruktur och miljö	46
A. Översikt	53
B. Standardtabeller	57

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

1.1. Viktiga ekonomiska, finansiella och sociala indikatorer	8
1.2. Resultattavla för makroekonomiska obalanser	9
2.1.1. Sammansatt index på skatteincitament för ägarbebodda bostäder	16
2.3.1. Indikatorer på finansiell sundhet	24
2.4.1. Resultat av stresstest: kärnprimärkapitalkvot (CET1)	31
2.4.2. Uppskattad största effekt av en 10-procentig minskning av bostadspriserna	31
2.4.3. Maximal effekt av 1 procentenhets ränteökning	32
B.1. Makroekonomiska indikatorer	57
B.2. Finansmarknadsindikatorer	58

B.3.	Skattteindikatorer	59
B.4.	Arbetsmarknadsindikatorer och sociala indikatorer	60
B.5.	Utgifter för sociala trygghetsförmåner (i % BNP)	62
B.6.	Resultatindikatorer för produktmarknader och policyindikatorer	63
B.7.	Grön tillväxt	64

FÖRTECKNING ÖVER DIAGRAM

1.1.	Den externa och inhemska efterfrågans bidrag till tillväxt – Sverige	4
1.2.	Exportmarknadsandelar	4
1.3.	Dynamik och konkurrenskraft i varuexporten till de tio största destinationerna (2012–2013) – Sverige	5
1.4.	Bytesbalans efter komponent – Sverige	5
1.5.	Real effektiv växelkurs	6
1.6.	Bruttoinvesteringar efter typ – Sverige	7
2.1.1.	Skuldkvot efter grupp 2013	11
2.1.2.	Förändring av hushållens skuldsättning sedan 2008 och sedan toppen (%)	11
2.1.3.	Ökning av hushållens skuldsättning (1999 = 100)	11
2.1.4.	Ändringar på årsbasis av skuldkvoten, kvartalsuppgifter (%)	12
2.1.5.	Skattade potentiella skuldminskingsbehov (%)	12
2.1.6.	Kreditutbud och skuldsaneringsstryck på efterfrågesidan, 2013	13
2.1.7.	Hushållens skuldsättning och realt fastighetsprisindex (2000=100)	13
2.1.8.	Andel bolånetagare som har ökat, minskat eller hållit sina skulder oförändrade 2012–2013 (%)	14
2.2.1.	Reala bostadspriser i Norden, index 2007=100	17
2.2.2.	Genomsnittlig årlig tillväxt av real disponibel inkomst och reala bostadspriser 2000–2014	17
2.2.3.	Pris i förhållande till hyra och pris i förhållande till inkomst	18
2.2.4.	Övervärderingsgap i förhållande till grundläggande utbuds- och efterfrågefaktorer	18
2.2.5.	Räntekostnader kontra skuld efter disponibel bruttoinkomst	19
2.2.6.	Reala bostadspriser, hushållens skuldsättning och ökning av disponibel inkomst (2000 = 100)	19
2.2.7.	Intäkter från fastighetsskatt (% av BNP, 2012)	20
2.2.8.	Ökning av reala markpriser och reala bostadspriser (2007 = 100)	21
2.2.9.	Hyra för nybyggda lägenheter jämfört med befintligt bestånd	22
2.2.10.	Förändring av andelen hyreslägenheter i Storstockholm 1990–2012 (tusental)	23
2.3.1.	Utlåning till den privata sektorn	24
2.3.2.	Utlånings-/inlåningstal, %	25
2.3.3.	Skuldsättningskvoter (%)	26
2.4.1.	Belåningsgrad	28
2.4.2.	Hushållens förväntningar på den rörliga bolåneräntan om ett, två och fem år	28
2.4.3.	Hushållens skuldsättning bland olika inkomstgrupper (endast bolåntagare) i %	29

2.4.4. Andel av finansiella och reala tillgångar som innehas av skuldsatta hushåll i olika inkomstgrupper 2007, %	29
2.4.5. Förhållandet mellan skuldsättning och konsumtionstillväxt 2007–2012, %	30
2.4.6. Bostadspriskorrigeringen i Sverige på 1990-talet, 100 = 1990	32
2.4.7. De svenska hushållens ränteutgifter i % av den disponibla inkomsten	33
2.4.8. Ränteökning och andel hushåll med ett underskott, %	33
3.2.1 Arbetsmarknaden	38
3.2.2 Ungdomsarbetslösheten i EU:s medlemsstater efter utbildningsmässig bakgrund, 2013	38
3.2.3 Antal asylökande i Sverige under perioden 1995–2014	39
3.2.4 Sysselsättningsgrad (20–64 år) för personer födda utanför EU och tredjelandsmedborgare jämfört med den totala befolkningen i Sverige 2013	40
3.2.5 Arbetslöshet (15–64 år) för personer födda utanför EU och tredjelandsmedborgare jämfört med den totala befolkningen i Sverige 2013	40
3.2.6 Försämrade utbildningsresultat i Sverige	42
3.2.7 Lönerna för högstadielärare i vissa medlemsstater i olika skeden av karriären (2012)	43
3.2.8 Åldersfördelning bland asylökande ensamkommande barn 2014	45
3.3.1. Tillväxt i sysselsättning och mervärde i företagstjänster, 2008–2012	47
3.3.2. Den svenska varusektorn: komparativa fördelar	47
3.3.3. Övergripande effektivitet i systemet före insolvens	48
3.3.4. Utsläpp av växthusgaser och real BNP-tillväxt i Sverige	50
3.3.5. Andel förnybar energi i slutlig bruttoenergiförbrukning, 2012 och Europa 2020-mål	51
3.3.6. Statliga företags andel av total omsättning, järnväg, 2012	51
3.3.7. Flaggad flotta i valda EU-länder 2004–2013 (% förändring av dödviktstonnage)	52

FÖRTECKNING ÖVER RUTOR

1.1. Ekonomisk övervakning	9
2.1.1. Företagens skuldsättning	15

SAMMANFATTNING

Under 2014 och i början av 2015 växte BNP och sysselsättningen i Sverige med stöd av växande inhemsk efterfrågan som byggde på stabil konsumtion och en expanderande byggsektor, medan Sveriges exportsektor hade problem. I takt med att den externa efterfrågan gradvis förbättras kommer investeringar och ökad export att bidra till att Sveriges BNP-tillväxt ökar från 1,8 % under 2014 till 2,3 % under 2015.

Hushållens konsumtion ökade dynamiskt med stöd av låga räntor, ökande disponibla inkomster och en expansiv finanspolitik under de senaste åren. Den offentliga konsumtionen ökar på grund av högre utgifter för integrering av migranter, utbildning och äldreomsorg.

Sveriges investeringsnivå är hög jämfört med jämförbara länder. Ytterligare investeringar i forskning och utveckling och i utbildning kan bidra till att vända de vikande FoU-investeringarna och stärka Sveriges långsiktiga konkurrenskraft. Investeringar i transportinfrastruktur för att förbättra förbindelserna inom och mellan tätorter kan bidra till att mildra bostadsbristens verkningar.

Sysselsättningen återhämtade sig snabbare i Sverige än i de övriga EU-länderna efter finanskrisen. Sysselsättningen på 79,8 % ligger redan nära nivåerna före krisen och är den högsta i EU. På grund av den kraftigt växande arbetskraften har dock arbetslösheten legat fast på cirka 8 % under flera år, och är särskilt hög bland lågutbildade unga. Sysselsättningsklyftan mellan Sverige-födda och migranter från länderna utanför EU är också fortsatt stor, särskilt för kvinnor.

I denna landsrapport bedöms Sveriges ekonomi mot bakgrund av kommissionens årliga tillväxtöversikt, där kommissionen lade fram tre huvudsakliga rekommendationer för EU:s ekonomiska politik och socialpolitik 2015: investeringar, strukturreformer och en ansvarsfull budgetpolitik. I enlighet med investeringsplanen för EU utforskas även sätt att maximera de offentliga medlens genomslag och få till stånd privata investeringar. Slutligen bedöms Sverige mot bakgrund av rapporten inom förvarningsmekanismen 2015, där kommissionen fann det lämpligt att titta närmare på kvarstående obalanser och hur de åtgärdas. De viktigaste resultaten av den fördjupade granskningen i denna landsrapport är följande:

- **De svenska hushållens höga skuldsättning utpekades som en kvarstående risk för den makroekonomiska stabiliteten.** Hushållens skuldsättning, särskilt i form av bolån, är fortsatt mycket hög (ungefär 160 % av den disponibla inkomsten i genomsnitt 2013) och fortsätter att öka, så att nettokreditflödena växer snabbare än den nominella BNP-tillväxten. Utmaningen är särskilt uttalad i storstadskommunerna, och den påverkar den reala ekonomins förmåga att stå emot chocker i allmänhet.
- **Till skillnad från många andra EU-länder har huspriserna inte genomgått några större korrigeringar i Sverige.** Tvärtom fortsätter de att öka, delvis på grund av gynnsamma grundläggande förhållanden såsom högre disponibla inkomster, låga räntor och en stark demografisk utveckling. Strukturella frågor bidrar också till de stigande bostadspriserna i Sverige: bostadsmarknaden utmärks av flera slags ineffektiviteter och svag konkurrens. Till följd av det har byggandet varit svagt under många år, vilket har lett till bostadsbrist. Tillgången hålls också tillbaka av ineffektiv användning av befintliga bostäder på grund av en stel bostadsmarknad. De ovannämnda faktorerna kan dock inte på egen hand förklara prisökningarnas storlek, vilket tyder på att priserna kan ligga över sitt grundläggande värde.

I denna rapport analyseras även makroekonomiska och strukturella frågor, och de huvudsakliga resultaten är följande:

- **På kort och medellång sikt löper Sverige inga större risker när det gäller de offentliga finansernas hållbarhet.** De budgetpolitiska effekterna av befolkningens åldrande, i synnerhet när det gäller långvarig vård och omsorg, är dock en risk för de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet. Det svenska skattetrycket är det fjärde högsta i EU med en kvot mellan skatt och BNP (inklusive sociala avgifter) som 2012 uppgick till 44,2 %.
- **Den svenska arbetsmarknaden regleras till stor del av förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter på branschnivå,** och kännetecknas av konstruktiva resultat på

arbetsmarknaden, exempelvis en hög sysselsättningsnivå. Bland lågutbildade och lågkvalificerade ungdomar och personer från länder utanför EU är dock arbetslösheten hög, bland annat mot bakgrund av en generell försämring av utbildningsresultat.

- **Skolutbildningens resultat i Sverige har försämrats** (t.ex. presterar Sverige nu är sämre än både EU:s och OECD:s genomsnitt i Pisaundersökningarna) och rättvisan inom utbildningen har minskat. Systemet för integrering av nyanlända migrantelever har ett antal brister.

På det stora hela har Sverige gjort begränsade framsteg med att genomföra de landsspecifika rekommendationerna från 2014.

När det gäller politikområden som är relevanta för makroekonomiska obalanser har åtgärder vidtagits för att öka effektiviteten på bostadsmarknaden och motverka hushållens skuldsättning, såsom en ökning av riskviktsgolvet för bolån och den kommande obligatoriska amorteringstakten för nya bolån. Inga åtgärder har dock vidtagits för att minska möjligheterna till skatteavdrag för räntor på bolån eller att reformera hyresmarknaden. Vissa delar av de rekommendationer som är relevanta för makroekonomiska obalanser har således fortfarande inte följts, och på det hela taget har begränsade framsteg gjorts i genomförandet av dem.

När det gäller rekommendationer för att åtgärda andra politiska utmaningar omfattar denna rapport inte någon bedömning av huruvida stabilitets- och tillväxtpakten efterlevs, men det kan påpekas att Sveriges regering är fast besluten att föra en ansvarsfull budgetpolitik. Vissa framsteg har också gjorts för att hantera utmaningar kopplade till den svenska arbetsmarknaden, särskilt i samband med ökad användning av arbetsbaserad inläring och praktik samt ett fullständigt genomförande av ungdomsgarantin.

I denna rapport visas de problem som framkommit under analysen av de makroekonomiska obalanserna:

- **Den skuldvänliga beskattningen ger fortfarande de svenska hushållen incitament att skuldsätta sig.** Närmare bestämt kan avdragsrätten för bolåneräntor och periodiskt återkommande fastighetsskatt vara viktiga drivkrafter på det här området. Sverige har inte gjort några framsteg här, och det skulle kräva ett väl avvägt genomförande som minimerar risken för osäkerhet på bostadsmarknaden.
- **Utvecklingen på bostadsmarknaden är nära kopplad till strukturella ineffektiviteter.** Ytterligare satsningar på att rationalisera och förenkla planerings- och byggnadsbestämmelser, stöd till offentliga investeringar i infrastruktur och bättre konkurrens inom byggsektorn kan bidra till att öka nybyggandet. Reformerad hyresreglering, så att större skillnader i hyresnivåer tillåts, kan leda till ett effektivare utnyttjande av det befintliga bostadsbeståndet. På grund av kommunernas avgörande roll i nybyggandet bör eventuella politiska åtgärder också beakta deras roll och se över deras incitament att stödja nybyggande. Att ta itu med begränsningar på utbudssidan kan bidra till en jämnare utveckling av bostadspriserna och mildra ekonomiska och sociala flaskhalsar.

Andra utmaningar:

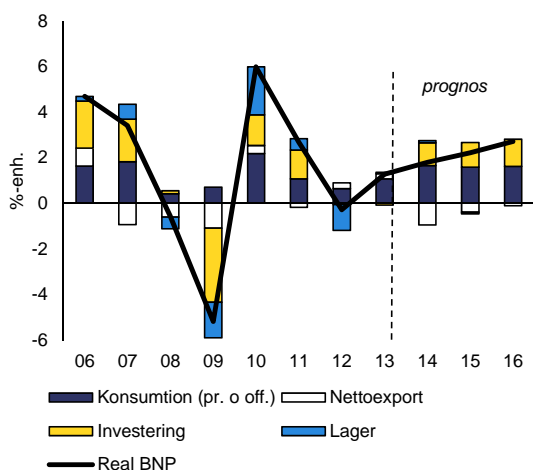
- **Att utveckla humankapitalet hos lågutbildade kan bidra till högre sysselsättning** i utsatta grupper och leda till ökad konkurrenskraft. Det är också viktigt att se till att anställningsbidrag styrs till rätt målgrupper.
- **Kommunernas ökade ansvar för ungdomar som varken går i skola eller har jobb lägger en grund för fler förbättringar** i den utåtriktade verksamheten. Ett bättre fungerande partnerskap mellan den offentliga arbetsförmedlingen och olika lokala tjänster och aktörer är avgörande för framgång på detta område.
- **Sämre skolresultat riskerar att på längre sikt äventyra Sveriges konkurrenskraft och innovationskapacitet.** Utbildningens kvalitet beror på flera olika faktorer, så det förefaller viktigt med ett välbalanserat helhetsgrepp.

1. BAKGRUND: EKONOMISK SITUATION OCH FRAMTIDSUTSIKTER

Översikt

Även om den inhemska efterfrågan ökar stadigt tack vare konsumtion och byggande har Sveriges exportsektor problem. Följaktligen är exportindustrin fortfarande svag, medan tjänstesektorn växer i snabb takt. I takt med att den externa efterfrågan gradvis stärkts, kommer investeringar och ökad export att få Sveriges BNP-tillväxt att öka från uppskattningsvis 1,8 % under 2014 till 2,3 % under 2015 och 2,6 % under 2016 (se diagram 1.1).

Diagram 1.1: Den externa och inhemska efterfrågans bidrag till tillväxt – Sverige

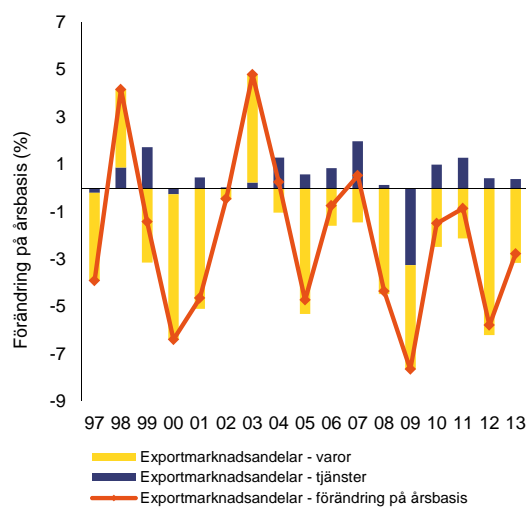
Källa: Kommissionen

En expansiv finanspolitik och låga räntor har bidragit till den starka inhemska efterfrågan under de senaste åren. Även om finanspolitiken förväntas bli neutral eller något åtstramande, kommer ändå hushållens konsumtion att få stöd av låga räntor, ökande disponibla inkomster och stabil sysselsättningsstillväxt under de kommande åren. Hushållens sparande beräknas ha nått en ny topp under 2014, och torde minska endast gradvis under de kommande åren, när de ekonomiska osäkerheterna avtar och arbetslösheten börjar minska. Den offentliga konsumtionen spås öka starkt på grund av högre utgifter för integrering av migranter, utbildning och äldreomsorg.

Handelns utveckling

Trots att Sverige är en av de mest konkurrenskraftiga ekonomierna i EU, har landet förlorat exportmarknadsandelar stadigt sedan 2008. Den kumulativa förlusten av exportmarknadsandelar på 17 % från 2008 till 2013 är högre än för traditionellt jämförbara länder, t.ex. Tyskland eller Nederländerna (som minskat med ca 9,2 %), men kan jämföras med Danmarks och är betydligt bättre än Finlands, som tappade nästan 30 % under samma period. Förlusten av svenska exportmarknadsandelar beror främst på varuexporten, medan tjänster har uppvisat måttliga ökningarna sedan 2010 (se diagram 1.2).

Diagram 1.2: Exportmarknadsandelar

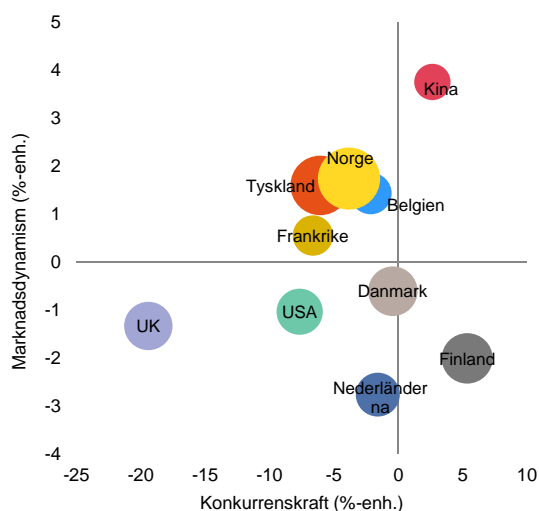
Källa: Kommissionen

Den tröga exporttillväxten har flera skäl. När det gäller geografisk specialisering har Sveriges exportresultat drabbats av de vikande marknaderna i flera av de viktigaste mottagarländerna (t.ex. Nederländerna och Finland), vilket leder till lägre importtillväxt i de länderna. Sveriges export är starkt beroende av de andra EU-länderna: nästan 70 % av den svenska exporten går till övriga EU, och där har tillväxten varit låg. Den svenska exporten kunde inte få draghjälp från de mer dynamiska asiatiska och sydamerikanska marknaderna, jämfört med t.ex. Tyskland.

Dessutom utgör maskiner, kemikalier och transportutrustning en stor del av den svenska exporten, och de sektorerna var de minst dynamiska 2000–2013. Eftersom investeringarna växte svagt hos Sveriges främsta handelspartner, fortsatte efterfrågan på den svenska exporten att vara dämpad. Om man tittar på både marknaderna i mottagarländerna och på produktkorgen hade Sverige – tillsammans med Finland och Nederländerna – en mindre gynnsam exportmix under 2013 än övriga EU.

Slutligen drabbades Sverige av försämrad konkurrenskraft hos de flesta viktiga handelspartnerna. Detta framgår både av priskonkurrenskraften (en normalt framgångsrik strategi när man konkurrerar på marknader för standardvaror eller i låginkomstländer) och övrig konkurrenskraft (viktigt när man konkurrerar i rikare mottagarländerna eller på marknader för differentierade produkter). Detta sammanfattas i diagram 1.3. Marknadsdynamik är en indirekt indikator för Sveriges mottagarmarknader där deras importökning jämförs med världens totala importökning. Konkurrenskraftsindikatorn jämför ökningen av Sveriges export med ökningen av världens totala exporten till dessa marknader. Bublarnas storlek visar ländernas viktning i fråga om svenska exportvaror.

Diagram 1.3: Dynamik och konkurrenskraft i varuexporten till de tio största destinationerna (2012–2013) – Sverige

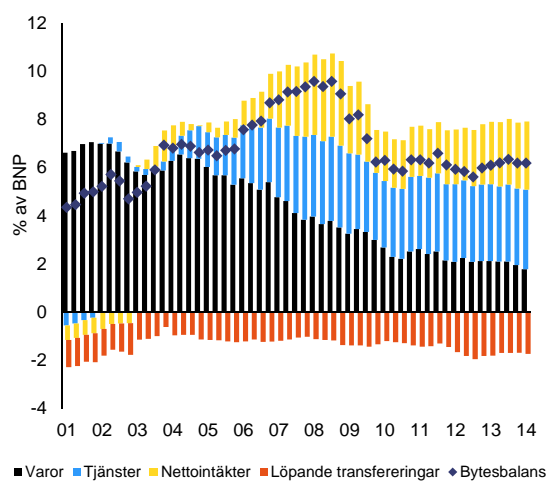

Källa: Kommissionen, Comtrade

Den rysk-ukrainska krisen har hittills haft begränsad direkt inverkan på den svenska handeln och tillväxten, eftersom den direkta handelsexponeringen mot dessa länder är liten. Ryssland står för mindre än 1,5 % av Sveriges varuexport (främst bilar, teleutrustning och kemikalier) och omkring 1 % av tjänsteexporten. Visserligen står Ryssland för 5 % av Sveriges import, men det är nästan enbart råvaror, särskilt råolja och stenkol (ingen naturgas importeras) ⁽¹⁾.

Sveriges bytesbalansöverskott minskade gradvis från en topp på 9,4 % av BNP under 2008 till 5,8 % under 2014. Som framgår av diagram 1.4 har visserligen tjänsternas och nettoinkomsternas bidrag till bytesbalansen ökat något, men överskottet från varuexporten minskar, vilket leder till ett minskande bytesbalansöverskott. I takt med att de svenska hushållens rekordhöga sparande sjunker och investeringarna ökar, torde anpassningen av bytesbalansöverskottet fortsätta.

Diagram 1.4: Bytesbalans efter komponent – Sverige

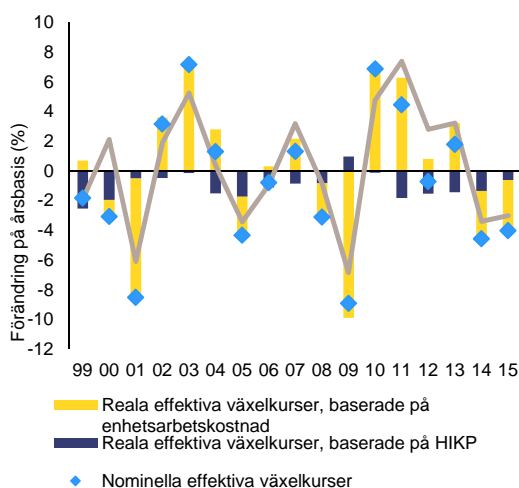
Källa: Kommissionen

⁽¹⁾ Även om Sveriges bankväsende hade EU-ländernas tredje största totala exponering mot Ryssland (efter Nederländerna och Frankrike), har denna exponering minskat avsevärt från 2,7 % av Sveriges BNP i december 2012 (då Sverige hade EU:s största exponering mot Ryssland) till 1,6 % av BNP i juni 2014. Sammanlagt utgör de svenska bankernas exponering mot Ryssland bara 0,4 % av bankernas totala tillgångar.

När det gäller investeringar uppvisar Sverige en måttligt negativ finansiell nettoställning mot omvärlden, som dock har förbättrats de senaste åren. Med 6,4 % av BNP 2013 ligger den svenska nettoställningen mot omvärlden gott och väl under gränsen på -35 % av BNP i resultattavlan för förfarandet vid makroekonomiska obalanser, och innebär därför ingen risk för hållbarheten. Det stora överskottet i bytesbalansen kommer att bidra till en långsamt förbättrad ställning. Om utländska direktinvesteringar värderas till marknadsvärde och inte till det bokförda värdet, har dessutom ställningen varit positiv ända sedan 2006 ⁽²⁾.

Den svenska kostnadsutvecklingen jämförd med Sveriges handelspartners tyder inte på några större problem med konkurrenskraften. Även om den reala effektiva växelkursen ökade mellan 2010 och 2013 (se diagram 1.5), kan den svagare kronkursen sedan 2014 ge exportresultaten en skjuts framåt. Enhetsarbetskostnaderna har ökat i samma takt som hos Sveriges viktigaste handelspartner, men konsumentprisinflationen (uppmätt med harmoniserade indexet för konsumentpriser) har ökat långsammare (se även avsnitt 2.3).

Diagram 1.5: Real effektiv växelkurs

Källa: Kommissionen

⁽²⁾ Europeiska kommissionen: Makroekonomiska obalanser Sverige 2014. Occasional Papers 186, mars 2014.

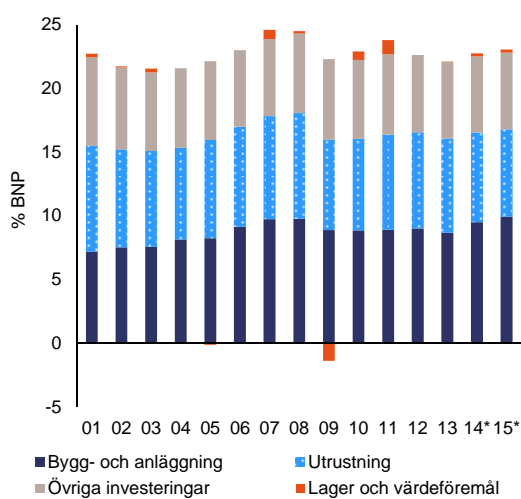
Investeringar

De sammanlagda investeringarna i Sverige är högre än i jämförbara ekonomier i EU (t.ex. Tyskland, Nederländerna och Danmark). Investeringarna har varit svaga i industrin, men tjänstesektorns och den offentliga sektorns investeringar har ökat. Höga offentliga investeringar drivs av ett stort behov av förbättringar av både statlig och kommunal infrastruktur, särskilt bostäder. Investeringar i bostäder har länge varit särskilt låga, trots kraftigt stigande bostadspriser, men mot bakgrund av den kraftiga demografiska utvecklingen, den ökande urbaniseringen och bostadsbristen finns stora investeringsbehov i landet. Investeringar i transportinfrastruktur för att förbättra förbindelserna inom och mellan tätorter kan exempelvis bidra till att mildra en del av bostadsbristens verkningar. Stigande huspriser, som tillsammans med begränsningar på utbudssidan hämmar nybyggandet, betraktas som en makroekonomisk obalans i Sverige, och analyseras i detalj i avsnitt 2.2.

Eftersom Sverige är en liten, öppen ekonomi där exporten står för omkring 50 % av BNP, påverkar utvecklingen i omvärlden investeringarna i tillverkningsindustrin mycket starkt. Sveriges svaga export återspeglades därför i trög industriproduktion och låga investeringar i tillverkningsindustrin. Det fick till följd att den svenska produktivitetstillväxten hade svårt att återgå till nivån före krisen, eftersom tjänstesektorns expansion ökade andelen lågproduktiva arbetstillfällen samtidigt som investeringarna och sysselsättningen i tillverkningsindustrin minskade. Förutom de utmaningar som rör Sveriges exportmarknader, dvs. produktdiversifiering och försämrad konkurrenskraft, kan bättre lokala företagsvillkor också påverka exporten positivt och därigenom indirekt investeringarna i tillverkningsindustrin. I jämförelse med de viktigaste jämförbara länderna som Tyskland och Danmark är de svenska små och medelstora företagen mindre internationaliserade, dvs. deltar inte lika mycket i utrikeshandeln. De svenska företagen bör dessutom öka sin andel exportvaror och -tjänster med högt förädlingsvärde. Den svenska regeringen har tillkännagett en ny exportstrategi för att åtgärda dessa utmaningar.

Efter en minskning på 0,4 % under 2013 ökade de svenska investeringarna med 4,7 % under 2014. Ökningen berodde främst på investeringar i bostäder, som ökade med omkring 20 %. Ökningen av bostadsinvesteringar förväntas visserligen avmattas, men andra investeringar torde komma i kapp tack vare starkare extern efterfrågan. Trots det kommer ett lågt kapacitetsutnyttjande och en bräcklig extern återhämtning att fortsätta att lägga en hämsko på investeringarna i tillverkningsindustrin.

Diagram 1.6: Bruttoinvesteringar efter typ – Sverige

Källa: Kommissionen

Sysselsättning

Trots en relativt dämpad ekonomi, har sysselsättningen ökat särskilt mycket de senaste åren. Sysselsättningen återhämtade sig bättre efter finanskrisen i Sverige än i andra EU-länder. Den nuvarande sysselsättningen ligger redan nära nivåerna före krisen och är högst i EU. På grund av den kraftigt växande arbetskraften har dock arbetslösheten legat fast på cirka 8 % under flera år. Den ständiga utmaningen för den svenska arbetsmarknaden är att integrera det växande antalet ekonomiskt och socialt utsatta grupper (se även avsnitt 2.2).

Inflation

Inflationen i Sverige har varit cirka 0 % sedan slutet av 2012 på grund av låga prisökningar för energi och tjänster och eftersom importpriserna har

varit mätta till följd av den svaga världsekonomin. I februari 2015 sänkte Riksbanken sin reporänta från 0 % till –0,1 % och tillkännagav att man skulle köpa statsobligationer. Trots ökande konsumtion och sysselsättning, tyder ett negativt produktionsgap och hög arbetslöshet på stor ledig kapacitet i ekonomin, vilket tenderar att hålla nere prisökningar. Sjunkande oljepriser driver också ned inflationen. Det diskuteras fortsatt i Sverige att eventuellt använda fler icke-konventionella penningpolitiska åtgärder för att bekämpa deflationstrycket, och vilka konsekvenser detta i så fall skulle få.

Offentliga finanser

I december 2014 röstades oppositionspartiernas budget igenom i riksdagen, vilket orsakade en politisk kris i landet. Eftersom både oppositionens och regeringens budgetar endast innehåller fullt finansierade åtgärder enligt ”krona för krona”-principen, får detta dock inte någon betydande inverkan på det offentliga underskottet. Efter bottenläget 2014 spås de offentliga finanserna förbättras och underskottet minska till 1,6 % år 2015 och 1,0 % år 2016. Risker för budgeten kan vara potentiellt sämre makroekonomiska utsikter och högre kostnader för att integrera den stora tillströmningen av migranter.

Inhemsk skuld

Den offentliga skulden är relativt låg på omkring 41 % av BNP 2014, vilket ligger under den fördragsfästa gränsen på 60 % av BNP (se även avsnitt 2.1). Eftersom underskottet i den offentliga sektorns finanser spås minska gradvis, kommer den offentliga skulden att minska successivt under de kommande åren.

Den konsoliderade privata skuldsättningen kvarstår på 201 %, långt över gränsen på 133 % av BNP enligt förfarandet vid makroekonomiska obalanser. Den främsta källan till oro är hushållens skuldsättning, som fortfarande ökar kraftigt till följd av gynnsamma kreditvillkor och ständigt dyrare bostäder, och därför analyseras i detalj i avsnitt 2.2.

Tabell 1.1: Viktiga ekonomiska, finansiella och sociala indikatorer

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Prognos		
							2014	2015	2016
Real BNP (årsbasis)	-0,6	-5,2	6,0	2,7	-0,3	1,3	1,8	2,3	2,6
Privat konsumtion (årsbasis)	0,2	0,4	3,9	1,9	0,8	1,9	2,5	2,6	2,6
Offentlig konsumtion (årsbasis)	1,3	2,3	1,3	0,8	1,1	0,7	1,6	1,7	1,5
Fast bruttoinvestering (årsbasis)	0,6	-13,4	6,0	5,7	-0,2	-0,4	4,7	4,4	4,5
Export av varor och tjänster (årsbasis)	2,0	-14,5	11,9	6,1	1,0	-0,2	2,4	3,7	4,8
Import av varor och tjänster (årsbasis)	3,8	-14,1	12,8	7,3	0,5	-0,7	5,1	4,9	5,3
Produktionsgap	0,8	-5,6	-1,4	-0,1	-1,6	-1,8	-1,5	-1,0	-0,3
Bidrag till BNP-tillväxt:									
Inhemsk efterfrågan (årsbasis)	0,6	-2,5	3,5	2,3	0,6	1,0	2,6	2,7	2,6
Lager (årsbasis)	-0,5	-1,6	2,1	0,5	-1,1	0,1	0,1	-0,1	0,0
Nettoexport (årsbasis)	-0,6	-1,1	0,4	-0,2	0,3	0,2	-0,9	-0,3	0,0
Bytesbalans (% av BNP), betalningsbalans	8,6	5,9	6,0	5,8	5,8	7,3	.	.	.
Handelsbalans (% av BNP), betalningsbalans	6,5	5,5	5,3	5,1	5,1	5,7	.	.	.
Handelsindex för varor och tjänster (årsbasis)	-0,4	0,9	-0,5	-0,8	0,1	0,4	0,0	0,3	0,3
Nettoutlandsställning (% av BNP)	-1,5	0,6	2,9	-9,2	-9,0	-18,4	.	.	.
Nettoutlandsskuld (% av BNP)	69,6*	76,4*	65,5*	65,4*	60,7*	56,6*	.	.	.
Bruttoutlandsskuld (% av BNP)	193,2	200,04	186,26	192,3	184,7	189,0	.	.	.
Exportresultat jämfört med de mest utvecklade länderna (förändring i % över 5 år)	5,1	-5,8	-5,5	-5,0	-10,2	-8,8	.	.	.
Exportmarknadsandel, varor och tjänster (%)	1,3	1,2	1,2	1,2	1,1	1,1	.	.	.
Hushållens sparande (nettosparande i % av disponibel nettoinkomst)	12,7	12,2	10,9	12,6	15,2	15,4	.	.	.
Privat kreditflöde (konsoliderat, % av BNP)	19,2	4,7	4,0	5,4	1,3	3,8	.	.	.
Privata sektorns skuldsättning (konsoliderat, % av BNP)	200,0	212,6	200,8	200,3	202,3	200,1	.	.	.
Deflaterat husprisindex (årsbasis)	-1,9	0,8	6,4	0,8	0,0	4,7	.	.	.
Bostadsinvesteringar (% av BNP)	3,9	3,3	3,6	3,9	3,4	3,5	.	.	.
Finanssektorns samlade skulder (ej konsoliderade, årsbasis)	6,4	1,5	6,3	4,8	2,4	8,3	.	.	.
Kapitaltäckningskvot för primärkapital ¹
Total kapitaltäckningsgrad ²
Brutto osäkra och nödlidande lån (% av skuldinstrument, lån och förskott sammantaget) ²
Ändrad anställning (antal personer, årsbasis)	0,9	-2,4	1,0	2,1	0,7	1,0	1,5	1,3	1,3
Arbetslöshet	6,2	8,3	8,6	7,8	8,0	8,0	7,8	7,7	7,5
Långtidsarbetslöshet (% av yrkesverksamma)	0,8	1,1	1,6	1,5	1,5	1,5	.	.	.
Ungdomsarbetslöshet (% av yrkesverksamma i samma åldersgrupp)	20,2	25,0	24,8	22,8	23,7	23,6	22,9	.	.
Sysselsättningsgrad (i åldern 15-64 år)	79,3	78,9	79,1	79,9	80,3	81,1	.	.	.
Ungdomar som varken arbetar eller studerar (%)	7,8	9,6	7,7	7,5	7,8	7,5	.	.	.
Personer i riskzonen för fattigdom eller social utslagning (% av totalbefolkningen)	14,9	15,9	15,0	16,1	15,6	16,4	.	.	.
Fattigdomsrisk (% av totalbefolkningen)	12,2	13,3	12,9	14,0	14,1	14,8	.	.	.
Svår materiell nöd (% av totalbefolkningen)	1,4	1,6	1,3	1,2	1,3	1,4	.	.	.
Personer som lever i hushåll med mycket låg förvärvsfrekvens (% av totalbefolkningen under 60 år)	5,5	6,4	6,0	6,9	5,7	7,1	.	.	.
BNP-deflator (årsbasis)	3,3	2,4	1,0	1,2	1,1	1,2	1,6	1,7	1,7
Harmoniserat konsumentprisindex (HIKP) (årsbasis)	3,3	1,9	1,9	1,4	0,9	0,4	0,2	0,5	1,0
Nominell ersättning per anställd (årsbasis)	3,7	2,7	2,2	3,2	3,1	1,6	2,6	2,7	2,8
Arbetsproduktivitet (real uppgift per anställd, årsbasis)	-1,4	-2,8	5,0	0,5	-1,0	0,3	.	.	.
Enhetsarbetskostnad (ULC) (hela ekonomin, årsbasis)	5,2	5,7	-2,6	2,6	4,1	1,3	2,2	1,7	1,5
Real enhetsarbetskostnad (årsbasis)	1,8	3,2	-3,6	1,4	3,0	0,2	0,7	0,0	-0,2
Real effektiv växelkurs (REER) ³ (ULC, årsbasis)	-0,8	-6,8	4,8	7,4	2,8	3,3	-3,2	-4,5	0,5
Real effektiv växelkurs (REER) ³ (HIKP, årsbasis)	-3,1	-8,9	6,9	4,5	-0,7	1,8	-4,5	-6,0	-1,0
Saldo i de offentliga finanserna (% av BNP)	2,0	-0,7	0,0	-0,1	-0,9	-1,4	-2,2	-1,6	-1,0
Strukturellt saldo i de offentliga finanserna (% av BNP)	.	.	0,8	0,0	0,0	-0,3	-1,3	-1,0	-0,9
Offentlig bruttoskuld (% av BNP)	36,8	40,3	36,7	36,1	36,4	38,6	41,4	41,3	40,6

¹ Inhemska bankkoncerner och fristående banker.

² Inhemska bankkoncerner och fristående banker, utlandskontrollerade (EU och icke-EU) dotterbolag och filialer.

³ Real effektiv växelkurs

(*) BPM5 och/eller ENS95

Källa: Kommissionen, ECB

Tabell 1.2: **Resultattavla för makroekonomiska obalanser**

		Tröskelvärden	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Externa obalanser och konkurrenskraft	Bytesbalans (i % av BNP)	Treårigt genomsnitt	-4%/6%	8,6	7,8	6,8	5,9	5,9	6,1
		p.m.: årsnivå	-	8,6	5,9	6,0	5,8	5,8	6,6
	Nettoställning mot omvärlden (i % av BNP)		-35 %	-1,5	0,6	2,9	-9,2	-9,0	-10,8
	Real effektiv växelkurs (REER) (42 industriländer - HIKP-deflator)	Förändring i % över 3 år	±5% och ±11%	-2,1	-8,5	-3,3	2,9	10,1	5,1
		p.m.: % på årsbasis	-	-2,2	-7,3	6,5	4,1	-0,8	1,7
	Exportmarknadsandelar	Förändring i % över 5 år	-6 %	-7,0	-13,7	-13,4	-13,2	-18,7	-15,0
		p.m.: % på årsbasis	-	-4,3	-7,6	-1,5	-0,9	-5,8	0,1
	Nominella enhetsarbetskostnader (ULC)	Förändring i % över 3 år	9 % och 12 %	9,8	15,9	8,3	5,6	4,0	8,1
p.m.: % på årsbasis		-	5,2	5,7	-2,6	2,6	4,1	1,1	
Intern obalanser	Deflaterade fastighetspriser (% på årsbasis)		6 %	-2,0	0,8	6,4	0,8	0,7	4,7
	Kreditflöde till den privata sektorn i % av BNP, konsoliderat		14 %	19,1	4,7	4,0	5,5	1,3	3,7
	Den privata sektorns skuldsättning i % av BNP, konsoliderat		133 %	200,1	212,6	200,8	200,3	202,3	201,1
	Den offentliga skulden i % av BNP		60 %	36,8	40,3	36,7	36,1	36,4	38,6
	Arbetslöshet	Treårigt genomsnitt	10 %	6,5	6,9	7,7	8,2	8,1	7,9
		p.m.: årsnivå	-	6,2	8,3	8,6	7,8	8,0	8,0
	Den finansiella sektorns totala skulder (% på årsbasis)		16,5 %	11,7	3,0	2,6	3,2	4,6	9,1

Anm.: (1) Markerade uppgifter är de som inte överensstämmer med gränserna i kommissionens rapport om varningsmekanismen. För real effektiv växelkurs och enhetsarbetskostnad gäller den första gränsen för euroländerna.
 (2) Kursiverade uppgifter har tagits fram enligt äldre standard (ENS95/BPM5).
 (3) Exportmarknadsandelar: totala världsexporten enligt femte manualen om betalningsbalanser (BPM5).

Källa: Kommissionen

Ruta 1.1: Ekonomisk övervakning

Kommissionens årliga tillväxtöversikt, som lades fram i november 2014, var inledningen till Europeiska planeringsterminen 2015. Kommissionen föreslår att EU tar ett helhetsgrepp på den ekonomiska politiken på tre spår: investeringar, strukturreformer och tillväxtbefrämjande budgetkonsolideringar. I tillväxtöversikten presenterar också kommissionen en rationaliserad planeringstermin för att effektivare samordna den ekonomiska politiken på EU-nivå genom ökad redovisningsskyldighet och ansvarskänsla för alla inblandade.

I enlighet med rationaliseringen omfattar denna rapport en fördjupad granskning enligt artikel 5 i förordning (EU) nr 1176/2011 för att bedöma om makroekonomiska obalanser fortfarande föreligger, vilket konstaterades i kommissionens rapport om förvarningsmekanismen från november 2014.

Enligt den fördjupade granskning av Sverige 2014 som kommissionen lade fram i mars 2014, fann kommissionen att Sverige var i makroekonomisk obalans, särskilt i fråga om hushållens skuldsättning på grund av höga bolån och bostadsmarknadens strukturella egenskaper, samt förlorade exportmarknadsandelar.

I den här rapporten bedöms framstegen med att genomföra de landsspecifika rekommendationer som rådet antog i juli 2014. De landsspecifika rekommendationerna för Sverige rörde offentliga finanser, privat skuldsättning, bostadsmarknad och arbetsmarknad.

2. OBALANSER, RISKER OCH ANPASSNING

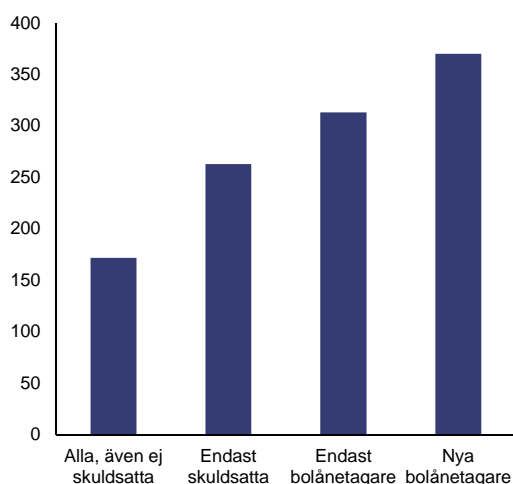
2.1. PRIVAT SKULDSÄTTNING

Utvecklingen av hushållens skuldsättning

Hushållens skulder i Sverige är stora och ökar snabbare än i resten av EU.

Skuldkvoten i hela ekonomin var 160 % i Sverige under 2013. För skuldsatta individer är dock kvoten betydligt högre. Enligt en färsk studie av Riksbanken ⁽³⁾ är skuldkvoten 313 % för hushåll med bolån och hela 370 % för nya bolånetagare ⁽⁴⁾, vilket framgår av diagram 2.1.1.

Diagram 2.1.1: Skuldkvot efter grupp 2013

Källa: Riksbanken

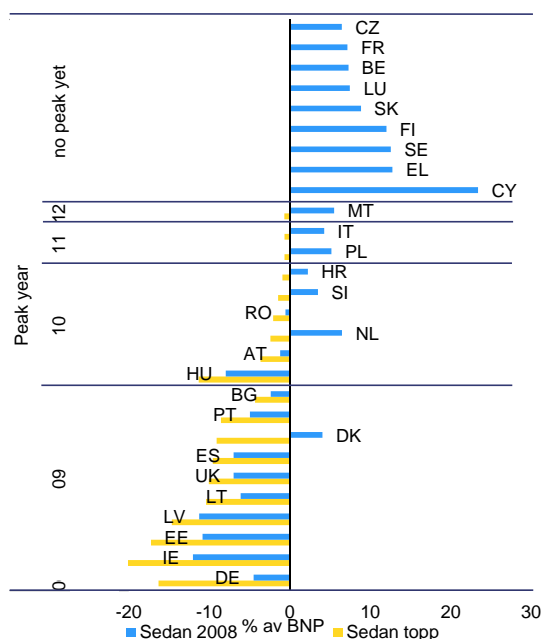
För hushåll med bolån var skuldkvoten dessutom över 400 % i medeltal i de tre storstadskommunerna (Stockholm, Göteborg och Malmö).

Hushållens skuldsättning ökar fortfarande i Sverige, medan en viss skuldminskning redan ägt rum i jämförbara länder, dvs. att kvoten mellan skuld och BNP minskat. Även om hushållen i de flesta EU-länder nådde en topp i skuldsättningen efter 2008 – exempelvis toppade Danmark och Förenade kungariket ut 2009 och Nederländerna 2010 – växer hushållens skuldsättning fortfarande i Sverige, liksom i Finland (se diagram 2.1.2).

⁽³⁾ Winstrand, Jakob och Ölcer, Dilan (2014), *Hur skuldsatta är de svenska hushållen?*, Ekonomiska kommentarer nr 1, 2014. Sveriges riksbank.

⁽⁴⁾ Finansinspektionen, *Den svenska bolånemarknaden 2014*, 2014.

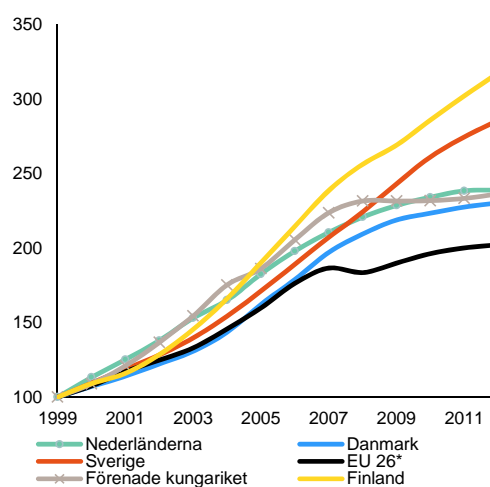
Diagram 2.1.2: Förändring av hushållens skuldsättning sedan 2008 och sedan toppen (%)

Källa: Kommissionen

Dessutom har hushållens skuldsättning ökat snabbare i Sverige än i övriga EU, särskilt sedan 2007 (se diagram 2.1.3).

Diagram 2.1.3: Ökning av hushållens skuldsättning (1999 = 100)

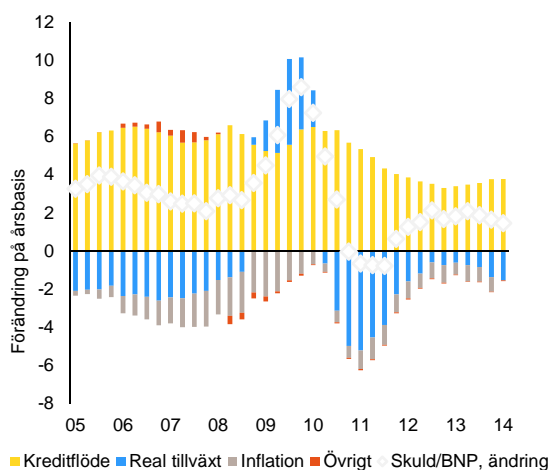
* Utom Luxemburg och Malta

Källa: Kommissionen

Hushållens skuldsättning som andel av BNP ökar fortfarande, främst eftersom

nettokreditflödena växer snabbare än den nominella BNP (se diagram 2.1.4).

Diagram 2.1.4: **Ändringar på årsbasis av skuldkvoten, kvartalsuppgifter (%)**

Källa: Kommissionen

En jämförelse placerar Sverige bland de medlemsstater som har störst behov av skuldminskning.

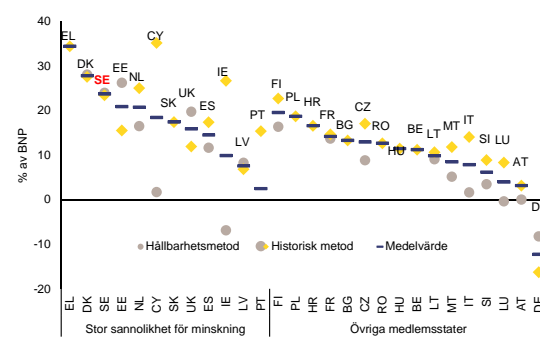
Två metoder används för att skatta behovet av skuldminskning: den ena metoden bygger på kommissionens analys av skuldens hållbarhet⁽⁵⁾, och den andra på Internationella valutafondens⁽⁶⁾ analys av historiska konjunktursvängningar. I den första metoden fastställs en landsspecifik hållbar skuldnivå genom beräkning av skulder som är förenliga med hushållens tillgångar, korrigerat för värderingseffekter (markerade med grå punkter i diagram 2.1.5). Den andra metoden bygger på den ”typiska” omfattningen av skuldminskning i tidigare konjunkturcykler, och är en funktion av den föregående skuldökningen, dvs. den historiska metoden (markerade med gula fyrkanter). Linjen mellan dessa två markeringar visar genomsnittet av dessa metoders resultat.

⁽⁵⁾ Metoden utvecklades av C. Cuervo, Drumond, I., Lendvai, J., Pontuch, P. och Raciborski, R. (2014), *Private sector deleveraging in Europe*, Economic Modelling.

⁽⁶⁾ Bornhorst, F. och M. Ruiz-Arranz (2013), *Indebtedness and Deleveraging in the euro area*, 2013 Article IV Consultation on euro area policies: Selected Issues Paper, Chapter 3, IMF Country Report 13/232.

För Sverige kan behovet av minskning av hushållens skulder överstiga 20 % av BNP⁽⁷⁾. Detta gäller även för Danmark och Grekland. Dessa behov av skuldminskning får dock olika konsekvenser, för hastighet, metod för skuldminskning och inverkan på ekonomisk aktivitet i stort, beroende på främst tillgången till och efterfrågan på kredit, som i sin tur beror på ekonomins styrka och finanssektorns tillstånd (för finanssektorns tillstånd, se avsnitt 2.3).

Diagram 2.1.5: **Skattade potentiella skuldminskingsbehov (%)**

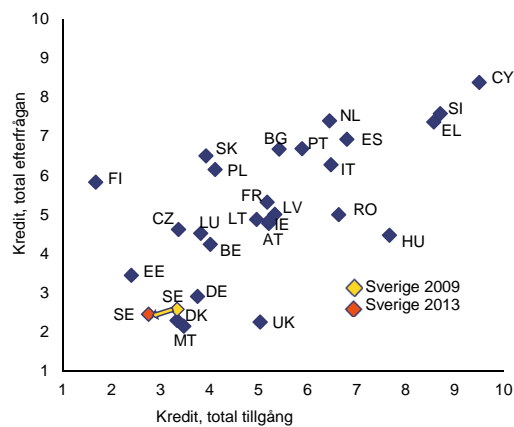

Källa: Kommissionen, IMF

I Sverige är villkoren för tillgång till och efterfrågan på kredit gynnsamma, och har till och med förbättrats sedan 2009. I diagram 2.1.6 visas två sammansatta indikatorer på de två sidorna av kreditmarknaden. I Sverige har både utbuds- och efterfrågesidans villkor förbättrats sedan 2009, och det tyder på en smidig och gradvis anpassning av hushållens skuldsättning. Det kan främst drivas av ekonomins nominella tillväxt på medellång sikt, om lämpliga politiska åtgärder vidtas för att begränsa nettokreditflödernas tillväxttakt.

⁽⁷⁾ Mer uppgifter om hållbarhetsanalysen för Sverige finns i *IDR Macroeconomic imbalances - Sweden 2014*, European Economy, Occasional Papers 186, mars 2014.

Diagram 2.1.6: **Kreditutbud och skuldsaneringsstryck på efterfrågesidan, 2013**

Källa: Kommissionen

Skuldbegränsande åtgärder och kvarstående skuldsättningsincitament

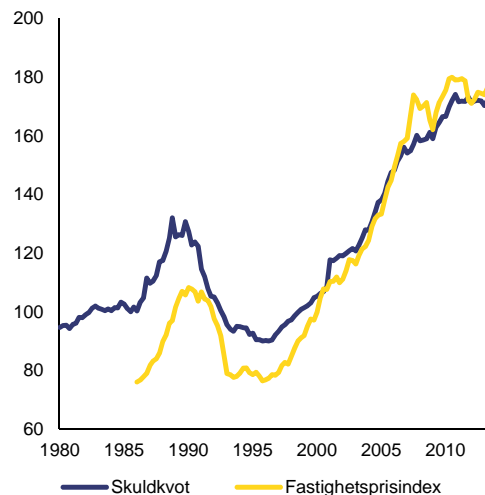
Incitamenten för att ta på sig skulder är fortfarande starka.

De svenska myndigheternas åtgärder har hittills inte varit tillräckliga för att bromsa hushållens skuldsättning som andel av BNP. Även om nettokreditflödena dämpats sedan fjärde kvartalet 2010 uppgick de fortfarande till 3,8 % under 2013 och växer fortfarande snabbare än nominell BNP, och det driver skuldnivån som andel av BNP ytterligare uppåt.

Flera faktorer ligger bakom den kontinuerliga ökningen av hushållens skuldsättning:

Den ständiga ökningen av bostadspriserna – som drivs på av bostadsbristen – de senaste två årtiondena har lett till större bolån (diagram 2.1.7). Priserna har ökat särskilt mycket för boendeägda lägenheter (se avsnitt 2.2).

Diagram 2.1.7: **Hushållens skuldsättning och reall fastighetsprisindex (2000=100)**

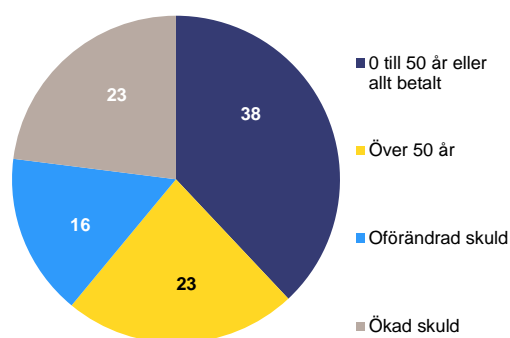
Källa: Riksbanken

Generösa skatteincitament för räntor på bolån ger incitament att ta lån för att köpa en bostad.

Låga räntor och gynnsamma kreditvillkor gör det mer överkomligt att ta ut bolån som är höga i förhållande till bostadens värde. Dessutom är det möjligt att ta lån utan säkerhet för belopp över gränsen på 85 % av bostadens värde, och det ökar möjligheterna till belåning.

- **En svag amorteringskultur**, som innebär begränsade amorteringar, och långa faktiska avbetalningstider gynnar skuldstockens tillväxt. Som framgår av diagram 2.1.8 är det bara 38 % av bolånetagarna som helt amorterar sitt bolån på mindre än 50 år, medan 23 % amorterar under en längre tid och 39 % inte amorterar alls.

Diagram 2.1.8: **Andel bolånetagare som har ökat, minskat eller hållit sina skulder oförändrade 2012–2013 (%)**

Källa: Riksbanken

De politiska åtgärderna har hittills främst inriktat sig på makrotillsynsåtgärder.

Flera åtgärder, främst i fråga om makrotillsyn, har vidtagits för att begränsa efterfrågan på krediter, främja amorteringar och stärka bankernas återhämtningsförmåga. På

kreditefterfrågesidan införde Finansinspektionen 2010 en lånegrens på 85 % av bostadens värde. Dessutom har flera åtgärder vidtagits för att främja en starkare amorteringskultur. I mars 2014 rekommenderade Svenska Bankföreningen att nya bolån bör amorteras ned till 70 % (i stället för 75 % som tidigare) på 10–15 år. I november 2014 tillkännagav Finansinspektionen kommande föreskrifter, enligt vilka nya lån ska återbetalas i två steg: nya lån med en belåningsgrad över 70 % ska återbetalas med minst 2 % av det ursprungliga lånet varje år. När man väl kommit ned i 70 % eller mindre ska hushållen återbeta minst 1 % om året till dess att belåningsgraden når 50 %. Föreskrifterna har inte lagts fram än, och definitionerna av *nya lån* och *tillfälliga undantag* (t.ex. på grund av sjukdom och arbetslöshet) återstår att formulera.

Dessutom har bankerna tillämpat individuella amorteringsplaner sedan juli 2014 på initiativ av Finansinspektionen och Svenska Bankföreningen. En diskussion mellan långgivaren och låntagaren om amortering bör äga rum innan den slutliga amorteringsplanen föreslås. Vidare bör denna plan ligga i kundens bästa långsiktiga

intresse. Målet är att hushåll ska kunna fatta amorteringsbeslut sedan bankerna klart och tydligt visat hur amortering påverkar hushållets ekonomi på lång sikt. Denna åtgärd tillsammans med den offentliga debatten om amorteringar tycks ha uppmuntrat nya låntagare att följa amorteringsplaner⁽⁸⁾. Planen kan dock för närvarande avbrytas, och hushållen kan välja att bara betala räntan.

En ny förordning om rättvisare regler för återbetalning av bolån trädde i kraft i juli 2014.

Förordningen syftar till att underlätta för konsumenten att återbeta ett bolån med fast ränta eller att byta bank, vilket i sin tur ökar konkurrensen på marknaden. Förordningen består av två delar. För det första fastslås en ny modell för beräkning av ränteersättning för bankerna, som motsvarar bankens faktiska kostnader. För det andra begränsas kreditgivarens rätt att få ett bolån återbetalt om värdet på säkerheten för lånet har försämrats till följd av en allmän nedgång på bostadsmarknaden. För den finansiella stabiliteten innebär denna åtgärd en begränsning av bankernas möjligheter att överföra risken för en konjunkturedgång till hushållssektorn. Denna nyligen vidtagna åtgärd verkar inte ha gynnat återbetalningar hittills, eventuellt eftersom hushållen inte är medvetna om den.

Ytterligare åtgärder har vidtagits när det gäller bankernas återhämtningsförmåga (avsnitt 2.3) och bostadsutbudet (avsnitt 2.2).

Inga reformer har gjorts i Sverige för att begränsa den generösa avdragsrätten för räntor på bolån eller höja den återkommande fastighetsbeskattningen för att minska hushållens incitament att skuldsätta sig.

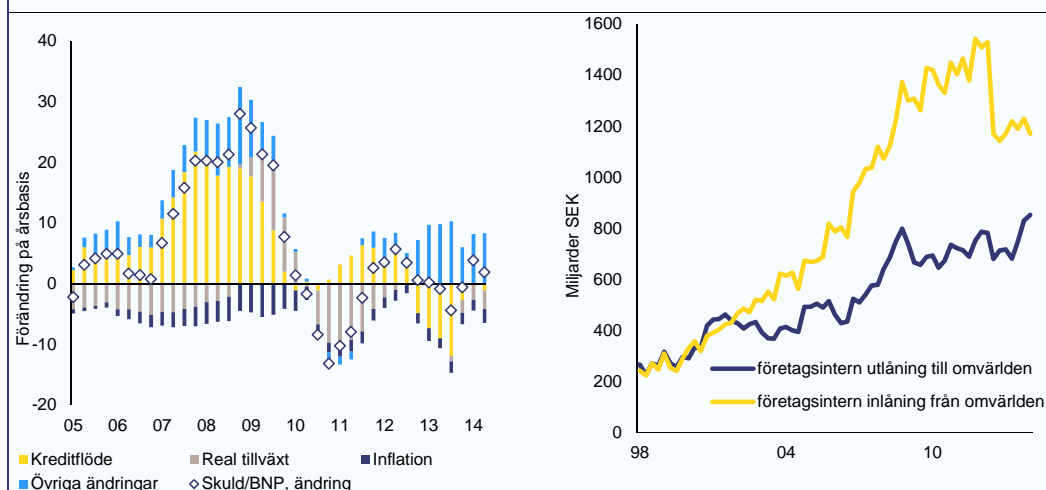
⁽⁸⁾ Finansinspektionens promemoria 11 november 2014.

Ruta 2.1.1: Företagens skuldsättning

Företagens konsoliderade skulder har minskat något jämfört med 2012, och uppgick 2013 till 125 % av BNP. Sedan toppen 2009 har skuldkvoten minskat med nära 20 % av BNP. Detta beror främst på negativa kreditflöden till följd av en svag ekonomisk tillväxt. När det gäller de olika faktorernas bidrag till skuldminskningen har ”övriga förändringar” bidragit alltmer positivt till skuldkvoten under de senaste kvartalen bl.a. i form av växelkurseffekter, skuldavskrivningar m.m. Omstruktureringsåtgärder av företagets utlandsfinansiering kan också ha bidragit till deras lägre skuldnivåer.

Begränsad avdragsrätt för koncerninterna räntebetalningar har gjort koncerninterna lån mindre attraktiva, medan lägre bolagsskatt leder till gynnsammare företagsvillkor. De nya skattereglerna i förening med sänkningen 2013 av bolagsskattesatsen från 26,3 % till 22 % fick stor inverkan på koncerninterna lån, då tillväxttakten för sådana lån rasade med 20 % under 2013. Sveriges marginalbolagsskatt på 22 % ligger nu något över EU:s medelvärde (21,3 %) och är lägre än i jämförbara länder.

Diagram 1: Vänster: Bidrag till skuldminskning. Höger: Koncerninterna lån

Källa: Kommissionen, SCB

Indikatorerna för icke-finansiella företags balansräkningar är goda och räntebetalningarna minskar på grund av de låga räntorna överlag. Brutto sparande som andel av bruttofördlingsvärde är mestadels positivt (23,2 % i medeltal), vilket tyder på vinsterna är tillräckligt höga för att nya lån inte ska behövas. Skuldsättningsgraden brutto minskar och uppgick till 59 % i början av 2014. Kvoten mellan skulder och finansiella tillgångar är stabil och har minskat något de senaste två åren ⁽¹⁾.

Trots de sunda balansräkningarna pekar några studier på att ytterligare skuldminskning behövs (i en omfattning som kan genomföras genom passiv skuldsanering). I denna analys beaktas olika skuldminskningsskildringar och olika tidsperioder ⁽²⁾. Dessa skuldminskningsskildringar ger bara en grov lägesbild. Gränsöverskridande utlåning kan leda till att skuldminskningsskildringar överdrivs. Dessutom torde de gynnsamma villkoren för tillgång till och efterfrågan på kredit i Sverige underlätta en jämn, passiv skuldminskning där kvoten mellan skuld och BNP minskar och positiva nominella kreditflöden växer långsammare än nominell BNP.

⁽¹⁾ Näringslivets betalningsförmåga har förbättrats genom de låga räntorna och de gynnsamma ekonomiska utsikterna. Detta framgår av en minskad fallissemangsandel.

⁽²⁾ Metoden beskrivs i kvartalsrapporten om euroområdet 4, december 2014.

Detta står i kontrast till flera medlemsstater där skattereformer om avdrag för bolåneränta har genomförts för att minska hushållens efterfrågan på bolån. Exempelvis avskaffade Spanien och Irland ränteavdrag för nya bolån helt från och med 2013, medan Danmark, Finland och Nederländerna håller på att fasa ut dem⁽⁹⁾. Förenade kungariket är ett annat land som håller på att helt fasa ut denna skattesubvention. Dessa reformer har visat sig vara verkningsfulla för att minska skatteincitamenten för bostadsägande genom lån. Som framgår av tabell 2.1.1 är de brittiska skatteincitamenten nu låga, då avdrag för bolåneräntor numera fasats ut helt. Danmark gick från ”hög” 2011 till ”medel” 2013 efter att ha sänkt värdet för avdrag för bolåneräntor. Sverige ligger fortfarande högt i fråga om skatteincitament på grund av avdragen för bolåneräntor.

⁽⁹⁾ För Danmark kommer enligt gällande lagstiftning värdet för avdrag för bolåneräntor att sänkas från 33½ % till 25½ % fram till 2019. För Finland uppgick den avdragsgilla delen av bolåneräntan i förhållande till positiv inkomst av kapital 2014 till 75% (sänkt från 85 % under 2012), och ska sänkas ytterligare till 65 % för taxeringsåret 2015. Avdraget har också ett tak på 1 400 euro per skattebetalare plus 400 euro för ett barn och 800 euro för två eller fler barn. För Nederländerna får räntebetalningar på lån för köp av ägarbebodda bostäder som tas ut från och med 1 januari 2013 dras av endast om de helt återbetalas genom rak amortering eller annuitetsamortering inom högst 30 år. Den högsta sats till vilken bolåneränta får dras av från beskattningsbar inkomst av tjänst minskas dessutom med 0,5 procentenheter om året under 28 år, från 51,5 % till 38 % fram till 2031.

Tabell 2.1.1: Sammansatt index på skatteincitament för ägarbebodda bostäder

2011	Samman satt	Incitamen t	2013	Samman satt	Incitamen t
Frankrike	0	Inget	Frankrike	0	Inget
Förenade kungariket	0,4	Lågt	Grekland	0	Inget
Cypern	0,6	Lågt	Spanien	0	Inget
Polen	0,6	Lågt	Cypern	0,2	Lågt
Rumänien	0,6	Lågt	Förenade kungariket	0,2	Lågt
Belgien	0,8	Måttligt	Irland	0,4	Lågt
Grekland	0,8	Måttligt	Lettland	0,4	Lågt
Italien	0,8	Måttligt	Polen	0,6	Lågt
Lettland	0,8	Måttligt	Portugal	0,6	Lågt
Spanien	0,8	Måttligt	Rumänien	0,6	Lågt
Österrike	1	Måttligt	Belgien	0,8	Måttligt
Tyskland	1	Måttligt	Italien	0,8	Måttligt
Portugal	1	Måttligt	Slovenien	0,8	Måttligt
Ungern	1,2	Måttligt	Österrike	1	Måttligt
Irland	1,2	Måttligt	Tyskland	1	Måttligt
Luxemburg	1,2	Måttligt	Litauen	1	Måttligt
Slovenien	1,2	Måttligt	Danmark	1,2	Måttligt
Litauen	1,4	Högt	Ungern	1,2	Måttligt
Malta	1,4	Högt	Luxemburg	1,2	Måttligt
Slovakien	1,4	Högt	Tjeckien	1,4	Högt
Danmark	1,6	Högt	Finland	1,4	Högt
Nederländerna	1,6	Högt	Malta	1,4	Högt
Bulgarien	1,8	Högt	Slovakien	1,4	Högt
Estland	1,8	Högt	Bulgarien	1,8	Högt
Finland	1,8	Högt	Estland	1,8	Högt
Tjeckien	2	Högt	Nederländerna	2	Högt
Sverige	2	Högt	Sverige	2	Högt

Källa: Kommissionens beräkningar

Sammanfattningsvis är alltså de svenska hushållens skuldsättning hög och stigande, varför hushållens behov av skuldminskning skattas till 20 % av BNP. Stigande bostadspriser, generösa skatteavdrag, en svag amorteringskultur och historiskt låga räntor ger bränsle åt den ökande skuldsättningen. Även om hushållens tillgångar är stora, aggregerat sett, och de disponibla inkomsterna har ökat de senaste åren, är hushållssektorn i Sverige mer sårbar än tidigare, vilket beskrivs i avsnitt 2.4. Sverige åtnjuter för närvarande gynnsamma villkor på kreditmarknaden, och det tyder på att med lämpliga politiska åtgärder skulle de svenska hushållen kunna inleda en passiv skuldminskning. Finansinspektionens tillkännagivande av nya föreskrifter för att driva på amorteringar med till 50 % för nya bolån är ett viktigt steg för att återupprätta en sund amorteringskultur. De lånegynnande skattereglerna, särskilt möjligheten att dra av bolåneräntor på skatten, har man dock inte tagit itu med än.

2.2. BOSTADSMARKNADEN

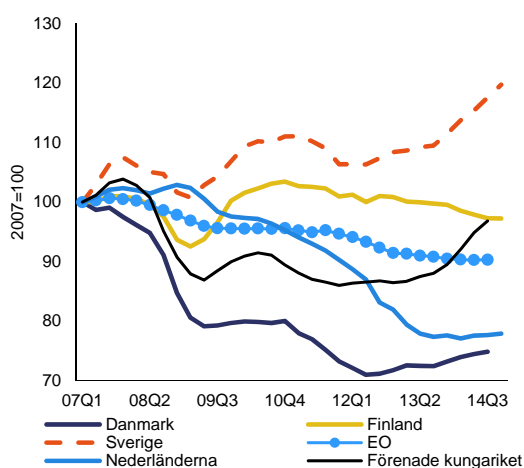
Utvecklingen på bostadsmarknaden

De svenska bostadspriserna återhämtar sig.

De svenska bostadspriserna har ökat kraftigt sedan mitten av 2013. De reala bostadspriserna ökade med 1,9 % under 2012 och 2,8 % under 2013, men sköt fart till 7,4 % under 2014. Sådana kraftiga ökningars sågs senast 1997–2007, då de reala bostadspriserna ökade med i medeltal 8 % om året och fördubblades under denna tioårsperiod.

I EU har bostadspriserna sjunkit sedan 2007. I Sverige har dock bostadspriserna ökat under samma tid, som framgår av diagram 2.2.1. Av de länder som är jämförbara med Sverige har Danmark och Nederländerna genomgått skarpa korrigeringar, så att de reala bostadspriserna 2014 var nästan 25 % lägre än 2007. I Finland låg bostadspriserna i princip stilla under samma period. Det innebär att Sverige ingår i den lilla grupp EU-länder där bostadspriserna ännu inte har genomgått någon betydande korrigering, ännu inte nått sin topp och dessutom inte visar några tecken på en eventuell korrigering på kort sikt.

Diagram 2.2.1: **Reala bostadspriser i Norden, index 2007=100**

Källa: OECD

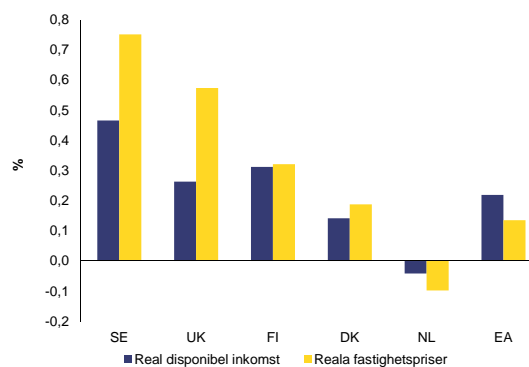
Efter historiskt låga nivåer 2013 ökade bostadsinvesteringarna enligt preliminära uppgifter kraftigt under 2014 med nästan 27 %, eller 38 500 bostäder. Nybyggandet kan förbli på ungefär denna nivå de närmaste åren⁽¹⁰⁾. Trots denna ökning ligger de svenska bostadsinvesteringar kvar på en lägre nivå än i jämförbara länder eller medelvärdet i EU som andel av BNP. Trots en ständigt ökande efterfrågan på bostäder och stigande bostadspriser i Sverige, har investeringarna i nya bostäder nu varit dämpade under en längre tid. Åren 2000–2014 motsvarade bostadsinvesteringarna i medeltal 3,4 % av BNP i Sverige, lägre än i Finland och Danmark där de var 6 % respektive 4,9 %, men jämförbara med de brittiska investeringarna.

Prisutvecklingen för bostäder

Indikatorer tyder på en övervärdering.

De tidigare fördjupade granskningarna har visat att de svenska bostadspriserna förefaller överstiga sina grundläggande värden. Man konstaterade också att de starka allmänekonomiska faktorerna inte helt kan förklara situationen, utan andra faktorer verkar bidra till de höga bostadspriserna. De reala bostadspriserna har ökat snabbare än den reala disponibla inkomsten, ungefär på samma sätt som i Förenade kungariket, men annorlunda än i andra europeiska jämförbara länder (se diagram 2.2.2).

Diagram 2.2.2: **Genomsnittlig årlig tillväxt av real disponibel inkomst och reala bostadspriser 2000–2014**

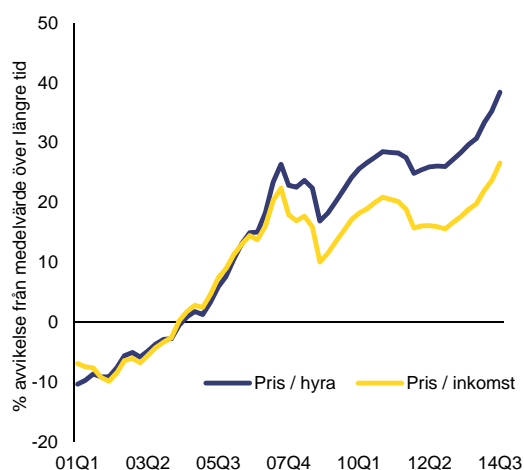
Källa: OECD

⁽¹⁰⁾ Sveriges byggindustrier: Byggkonjunkturen, 22 oktober 2014 och 10 december 2014.

Bostadspriserna har ökat särskilt mycket i de svenska tätorterna på grund av stark urbanisering och bostadsbrist.

De traditionella indikatorerna visar att bostadspriserna ligger ovanför de långsiktiga genomsnittliga nivåerna. Enligt kvoterna mellan pris och inkomst (överkomlighet) och pris och hyra (avkastning) är Sveriges bostadspriser övervärderade med 25–40 %, jämfört med 15–30 % förra året (se diagram 2.2.3). Även om dessa beräkningar måste tolkas med en viss försiktighet talar de för de centrala tendenserna: bostadspriserna har ökat med förnyad styrka sedan mitten av 2013 och de startade på redan höga nivåer.

Diagram 2.2.3: Pris i förhållande till hyra och pris i förhållande till inkomst

Källa: Kommissionen, OECD, ECB, BIS och kommissionens beräkningar

Ekonometriska modeller tyder också på att bostadspriskonjunkturerna i Sverige inte bara kan förklaras med grundläggande faktorer. De svenska bostadspriserna har inte genomgått någon kraschlandning som dem i tidigare konjunkturcykler, vilket visas i diagram 2.2.4. I stället gick de kanske in i en ny hausse 2012, vilket tyder på en ökande eventuell övervärdering i förhållande till de grundläggande utbuds- och efterfrågefaktorerna. Ekonometriska modeller antyder också att även små förändringar av bostadsprisernas drivkrafter (t.ex. om räntan är för låg eller avdragen för bolåneräntan är för höga) kan få stora, plötsliga inverknings på stabiliteten.

Diagram 2.2.4: Övervärderingsgap i förhållande till grundläggande utbuds- och efterfrågefaktorer

(1) Uppgifter för 2014 preliminära
Källa: Kommissionens beräkningar

Drivkrafter på efterfrågesidan

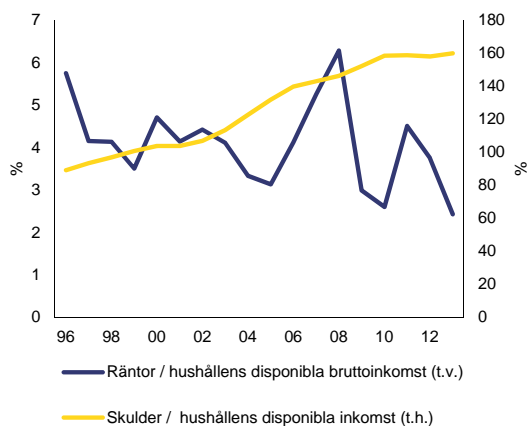
Starka incitament på efterfrågesidan kvarstår.

De svenska bostadspriserna styrs av en stark strukturell efterfrågan: Sverige har haft en lång period av stark tillväxt av den disponibla inkomsten, och landets befolkning ökar också kraftigt bl.a. på grund av den stora invandringen (se avsnitt 3.2). Det faktum att antalet boende per bostad har ökat något sedan 2009 motverkar den omedelbara efterfrågan⁽¹⁾.

Kreditincitamenten har varit särskilt gynnsamma. Låg inflation har lett till sjunkande bolåneräntor, som gör det möjligt för hushållen att ta större lån och samtidigt hålla sina månadsbetalningar på samma eller lägre nivå. Den höga andelen bolån med rörlig ränta innebär att de sjunkande räntorna leder till lägre månadsbetalningar, så hushållens upplevda låneförmåga ökar. Följaktligen minskar hushållens räntekostnader trendmässigt, även om den privata skuldsättningen i förhållande till den disponibla inkomsten har ökat stadigt (diagram 2.2.5).

⁽¹⁾ Boverket: Låst läge på bostadsmarknaden. Marknadsrapport, maj 2014.

Diagram 2.2.5: **Räntekostnader kontra skuld efter disponibel bruttoinkomst**

Källa: Kommissionen

De fördelaktiga lånevillkoren har förstärkts genom tillgången till amorteringsfria bolån.

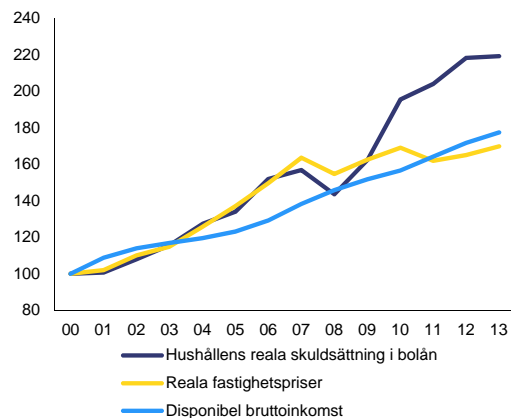
Den genomsnittliga faktiska återbetalningstiden kan till och med överstiga 140 år⁽¹²⁾. Den här typen av lån började öka avsevärt i Sverige 2007, och dominerar nu den svenska bolånemarknaden⁽¹³⁾. Tillgången till sådana lån låter hushållen avsevärt öka sin låneförmåga, särskilt då räntan är låg⁽¹⁴⁾. Av diagram 2.2.6 framgår att bostadspriserna och den privata skuldsättningen ökade parallellt till och med 2007. Efter 2007 lugnade de reala bostadsprisökningarna ned sig, men den privata skuldsättningen ökade snabbare, bland annat på grund av gynnsamma amorteringsvillkor. Incitamenten i Sverige till riskfylld skuldsättning är bland de högsta i EU, inte minst på grund av den stora andelen amorteringsfria lån och lån med rörlig ränta.

⁽¹²⁾ Se Internationella valutafonden: Staff Report for the 2013 Article IV consultation, 2013, eller Finansinspektionen: *Den svenska bolånemarknaden 2013*, 7 mars 2013.

⁽¹³⁾ Sveriges Riksbank: *Hur skuldsatta är de svenska hushållen?* Av Jakob Winstrand och Dilan Ölcer, 7 maj 2014.

⁽¹⁴⁾ Om samma belopp betalas per månad kan hushållen ta 20 % högre bolån om de väljer amorteringsfrihet med en bolåneränta på 6 %. Om bolåneräntan faller till 3 % kan de ta 66 % större lån, och om bolåneräntan faller till 2 % dubbelt så mycket. Se även Johansson, S. Hegelund, E. och Karpestam, P.: *Amorteringars effekter på bostadspriser och konsumtion. Rekommendationer för en europeisk marknad i förändring*. Sieps, oktober 2014.

Diagram 2.2.6: **Reala bostadspriser, hushållens skuldsättning och ökning av disponibel inkomst (2000 = 100)**

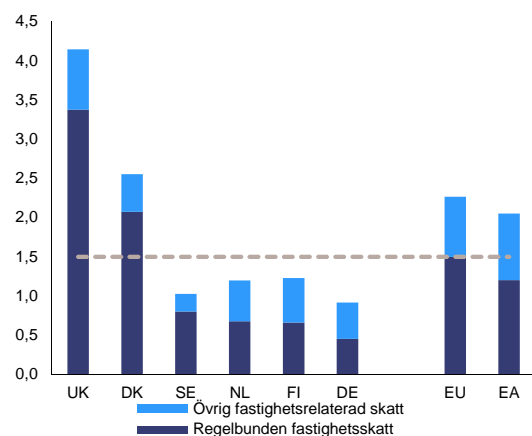
Källa: Kommissionen, SCB, OECD

Det nuvarande skattesystemet i Sverige tenderar att pressa upp bostadspriserna.

Sverige (och Nederländerna) har de högsta skatteincitamenten för bostadsägande. Fastighetsskatten i Sverige ligger under medel i EU, och gav 2012 inkomster på 1 % av BNP (se diagram 2.2.7). Dessutom finns EU:s mest generösa skattesubventioner av bolåneränta i Nederländerna, Sverige och Danmark, något som ytterligare uppmuntrar hushållen att sätta sig i skuld⁽¹⁵⁾. Även om de flesta länder har ansträngt sig att minska skatteincitamenten och tillämpa en mer neutral beskattning av husägande (även på grund av det stora behovet av budgetåstramningar), har dessa incitament inte ändrats i Sverige.

⁽¹⁵⁾ Europeiska kommissionen: *Tax Reforms in EU Member 2014 - Tax policy challenges for economic growth and fiscal sustainability*, juni 2014.

Diagram 2.2.7: **Intäkter från fastighetsskatt (% av BNP, 2012)**

Källa: Kommissionen

Drivkrafter på utbudssidan

Flaskhalsar på utbudssidan hindrar nybyggande och effektiv användning av det befintliga bostadsbeståndet.

Strukturella faktorer bidrar också till de stigande bostadspriserna i Sverige: bostadsmarknaden utmärks av flera slags ineffektiviteter på utbudssidan. Till följd av det har byggandet gått på sparlåga i många år och bostadsbrist har brett ut sig i hela Sverige. Det kan saknas 90 000–160 000 bostäder för närvarande i Sverige. Det skulle krävas att det byggs minst 40 000–50 000 nya lägenheter för att gradvis undanröja denna brist på medellång sikt⁽¹⁶⁾, men det går inte så länge som de nuvarande flaskhalsarna på utbudssidan kvarstår. Utbudet hålls också tillbaka av ineffektiv användning av befintliga bostäder på grund av en stel hyresmarknad.

Reglering

Kommunerna har en central roll för att främja nybyggande: de har planmonopol, de planerar och finansierar offentliga infrastrukturprojekt och de äger en stor del av den mark som kan bebyggas. Kommunerna har dock inte tillräckliga (ekonomiska) incitament för att främja byggandet.

⁽¹⁶⁾ Boverket: Bostadsbristen ur ett marknadsperspektiv, rapport 2012:18.

Skatteintäkterna ökar i bästa fall endast måttligt och på medellång sikt, medan ökat bostadsbyggande kräver investeringar i offentlig infrastruktur som ska finansieras av kommunerna.

Kommunerna, som ju har planmonopol, ställer ofta olika lokala krav, och det splittrar marknaden. Denna splittring minskar effektiviteten, ökar kostnaderna och skapar osäkerhet för byggföretagen.

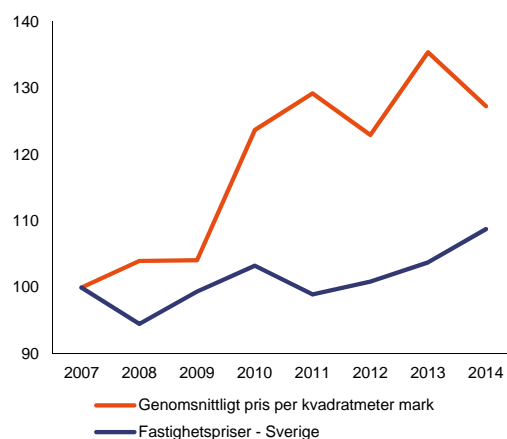
Den svenska marknaden för bostadsinvesteringar kännetecknas av en långdragen, komplex planprocess som hämmar utbudets reaktionsförmåga. De svenska myndigheterna har gjort vissa förbättringar för att rationalisera och förenkla planregleringen de senaste åren. Således har den tid som krävs för godkännande av nybyggen minskat från 8–10 år till 5–6 år, men är fortfarande lång jämfört med i genomsnitt 3 år i exempelvis Tyskland.

Offentliga infrastrukturprojekt kan ha en positiv inverkan på utbudet av bostäder på medellång sikt. Investeringar i väg, järnväg eller tunnelbana underlättar pendling till större städer. I Sverige ansvarar länsstyrelserna för att utarbeta och anta en plan för den regionala transportinfrastrukturens utveckling. Ett bra exempel är planerna på att bygga ut tunnelbanan i Stockholm, som kan leda till att ytterligare 78 000 bostäder byggs fram till 2030. Kommunerna åtnjuter dock viss självständighet i sina strategier för kollektivtrafiken, bl.a. i fråga om finansiering. Att anlägga ett bredare, kommunöverskridande regionalt perspektiv skulle också göra det möjligt att ta hänsyn till bostadsfrågor när infrastrukturprojekt utformas.

Kommunerna äger också mycket mark: i hela landet äger cirka 60–70 % av alla byggstarter rum på kommunal mark som har överlåtits till byggföretag. Här har Konkurrensverket konstaterat att de svenska förfarandena för marktilldelning ofta är ineffektiva och att insyn saknas. Eftersom markvärdet ökar snabbare än värdet på nya bostäder (se diagram 2.2.8) kan större byggföretag vänta och se genom att endast i begränsad

utsträckning bygga nytt och i stället tjäna på de stigande markpriserna (¹⁷).

Diagram 2.2.8: **Ökning av reala markpriser och reala bostadspriser (2007 = 100)**

Källa: SCB

När bygglov väl har utfärdats har kommunerna inga påtryckningsmöjligheter mot byggföretagen att verkligen börja bygga (¹⁸).

Plan- och bygglagen ändrades 2014 för att förenkla plan- och bygglovsprocessen i syfte att öka utbudet av bostäder. Från och med juli 2014 får husägare utföra vissa om- och tillbyggnader av sina fastigheter utan bygglov från kommunen. I princip handlar det om att bygga uthus (såsom garage och förråd) och små bostäder på högst 25 m². Sådana hus kallas *Attefallhus* efter förre civil- och bostadsministern. Det är för tidigt att bedöma om åtgärden verkligen har betydelse för att åtgärda bostadsbristen. Av de första månadernas tillämpning i de tre storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö verkar det dock som om Attefallshusen åtminstone inledningsvis inte varit så populära: de flesta anmälningarna (nära 60 %) avser tillbyggnader av befintliga hus, medan Attefallhus står för mindre än 6 %.

Konkurrens

(¹⁷) Konkurrensverket: Konkurrensen i Sverige 2013. Rapport 2013:10.

(¹⁸) Länsstyrelsen: Outnyttjade detaljplaner för bostäder. Lägesbild i 13 av länets kommuner i mars 2014, mars 2014.

Den svenska byggsektorn karakteriseras av svag konkurrens. Frågan har flera gånger tagits upp av Konkurrensverket, som har kartlagt utmaningar i fråga om både bostadsbyggande och anläggande av infrastruktur som vägar, broar och tunnlar. Visserligen konkurrerar utländska företag normalt i infrastrukturupphandlingar, men bostadsprojekt överläts oftast på de inhemska företagen. Hindren för inträde på marknaden är höga, vilket bland annat beror på det omfattande ägandet av mark, exklusiva kontakter med kommunerna och komplexa och olikartade byggkrav inom landet. Den långdragna och omständliga planprocessen innebär också att företagen behöver ha kunskap om lokala förhållanden och förstå hur man hanterar det kommunala planmonopolet (¹⁹).

Små och medelstora byggföretag har svårt att få finansiering, något som kan vara ett allvarligt hinder för nya projekt, även projekt som företagen själva bedömer ha förhållandevis låg risk och som de är villiga att investera eget kapital i (²⁰).

Byggmaterialektorn verkar i en starkt reglerad miljö på grund av standarder och normer och behovet av mycket precisa kvaliteter, t.ex. hållbarhet, storlek och förenlighet med andra produkter. Både tillverkning och distribution av byggmaterial kännetecknas normalt av omfattande stordriftsfördelar. Till följd av detta domineras byggsektorn av fyra stora, vertikalt integrerade företag, av vilka de tre största står för hälften av omsättningen i branschen. Dessa fyra företag tillverkar också viktiga insatsvaror som betong och asfalt, vilket ger dem en konkurrensfördel i förhållande till mindre och utländska företag som i stor utsträckning fortfarande har svårt att etablera sig på marknaden. På den senaste tiden har det funnits tecken på att utländska aktörer blir mer aktiva i storskaliga infrastrukturprojekt, men de är fortfarande inte särskilt aktiva när det gäller bostäder och byggmaterial.

Den svenska regeringen beslutade 2014 att tillsätta en offentlig utredning om hur

(¹⁹) Konkurrensverket: Konkurrensen i Sverige 2013. Rapport 2013:10.

(²⁰) Regeringskansliet: Bättre konkurrens för ökat bostadsbyggande. Dir 2014:75.

konkurrensen kan främjas. Uppdraget ska redovisas senast i oktober 2015.

Hyresmarknaden

Den svenska hyresmarknaden karakteriseras av växande strukturella obalanser, särskilt i kraftigt växande storstadsområden. Därför verkar den inte tjäna sitt syfte att minska bostadspstrycket eller stödja rörlighetsbehoven. Ineffektiviteten syns i form av långa bostadsköer och låg omsättning på hyresrätter, en framväxande svart marknad (exempelvis andrahandsuthyrning utan världens tillstånd och till högre hyra än för likvärdiga hyresrätter eller handel med hyreskontrakt), dämpat byggande av hyresrätter och ökad omvandling av hyresrätter till bostadsrätter, särskilt i storstadsområdena⁽²¹⁾. Suboptimal användning av det befintliga bostadsbeståndet, särskilt på hyresmarknaden, är en av de främsta orsakerna till bostadsbristen i Sverige, som leder till en allvarlig välfärdslust.

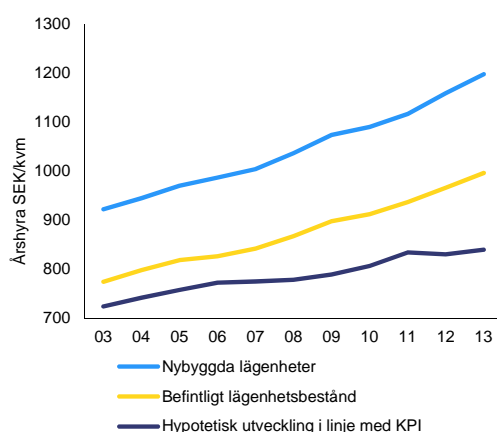
Ineffektiviteten på marknaden beror främst på den starka hyresregleringen. Sverige har den starkaste hyresregleringen av EU:s medlemsstater⁽²²⁾. Hyresnivåerna förhandlas fram mellan Hyresgästföreningen och fastighetsbolagen. Hyrorna baseras på en hyresvärderingsmodell som bygger på egenskaper definierade som en bostads så kallade bruksvärde. I dessa egenskaper ingår faktorer som standard, tjänster som erbjuds och bostadens skick, men läget beaktas endast i mycket begränsad omfattning.

Den nuvarande hyresregleringen medger därför inte mer differentierade hyror i de mest attraktiva områdena. Därför har en avsevärd skillnad mellan faktisk hyra och marknadspris uppstått i storstäderna. Skillnaden mellan dessa priser framgår om hyra i det befintliga beståndet jämförs med nybyggda hyreslägenheter (vars hyra får sättas oberoende av bruksvärdessystemet de första 15 åren). Som framgår av diagram 2.2.9 är

hyrorna för nybyggda lägenheter avsevärt högre än för det befintliga beståndet.

Den ökande skillnaden mellan faktisk hyra och marknadshyra leder till överdriven efterfrågan på hyresrätter och skapar en inlåsnings effekt. Befintliga hyresgäster vill inte lämna sina gynnsamma villkor för hyra av lägenheten under marknadspriset, medan nya boende inte kan få tillgång till hyreslägenheter. Studerande, ungdomar och låginkomsttagare får ingen tillgång till billiga ingångsbostäder, vilket hämmar arbetskraftens rörlighet och dessutom har allvarliga sociala konsekvenser.

Diagram 2.2.9: Hyra för nybyggda lägenheter jämfört med befintligt bestånd

Källa: SCB

Skillnaderna mellan faktisk hyra och marknadshyra uppmuntrar också omvandling av hyresrätter till bostadsrätter. På grund av detta minskade antalet hyresrätter med nästan 20 % i Stockholm 1997–2012, främst på grund av den omfattande omvandlingen av befintliga hyresrätter (se diagram 2.2.10). I områden där gapet mellan hyran i det befintliga beståndet och marknadshyran inte är lika stort, har däremot antalet hyresrätter till och med ökat och incitamenten för omvandling är begränsade (t.ex. i Uppsala eller Örebro).

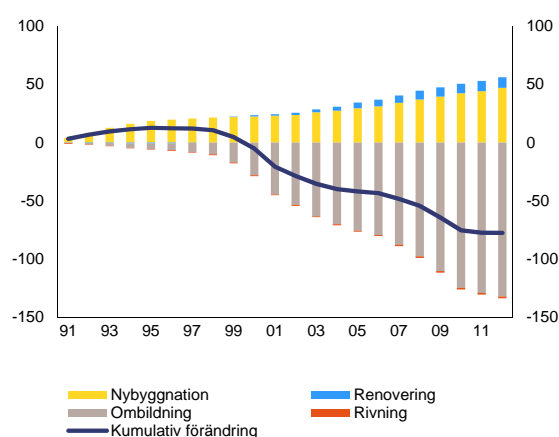
Det otillräckliga utbudet på hyresmarknaden skapar ett tryck på andra typer av bostäder, framför allt på bostadsrättslägenheter (som är det närmaste substitutet i stadsområden) vilket ytterligare stärker prishöjningarna på dem. Ineffektiv användning av befintliga hyresrätter bidrar också till flaskhalsarna på

⁽²¹⁾ Bokris kommittén: En fungerande bostadsmarknad – en reformagenda. Slutrapport, juni 2014. Boverket: Bostadsbristen och hyressättningssystemet – ett kunskapsunderlag, marknadsrapport, november 2013.

⁽²²⁾ Cuerpo Caballero, C., Demertzis, M., Fernández Vilaseca, L., Pontuch, P., *Assessing the dynamics of house prices in the euro area*, Kvartalsrapport om euroområdet, 4/2012.

bostadsmarknadens utbudssida, och kan leda till allvarliga välfärd förluster främst i storstäderna, och ett underskott på 40 000 hyresrätter har ansamlats i landet, varav 27 000 i Stockholm ⁽²³⁾.

Diagram 2.2.10: **Förändring av andelen hyreslägenheter i Storstockholm 1990–2012 (tusental)**

Källa: Boverket, SCB

Andrahandsuthyrning av hyresrätter och bostadsrätter är fortfarande begränsad. För att få hyra ut i andra hand måste man ha tillstånd från den bostadsrättsförening som äger lägenheten, hyran får inte sättas fritt och är osäker eftersom den kan prövas rättsligt. En reform av hyresprissättningen för att tillåta större hyresskillnader, t.ex. genom hänsyn till läget och hyra för privata eller nybyggda lägenheter skulle göra det möjligt att i viss mån minska avståndet mellan marknadshyror och befintliga hyror i storstadsområden och möjliggöra lägre hyror i mindre attraktiva områden.

Nya utmaningar kommer att uppstå för att tillgodose bostadsbehoven på grund av stora antalet migranter i Sverige. Höga bostadspriser, brist på subventionerade bostäder, höga krav (t.ex. på inkomst) eller brist på hyreslägenheter är allvarliga utmaningar för att få dessa människor integrerade på arbetsmarknaden.

Inga nya politiska åtgärder har vidtagits under 2014 för att göra något åt dessa tillkortakommanden. De svenska myndigheterna

avser att först utvärdera hur redan genomförda politiska åtgärder påverkat hyresmarknaden.

Frågorna på bostadsmarknaden hänger nära samman med och förstärker varandra.

Exempelvis tvingar bristen på hyresrätter människor att köpa bostadsrätter, vilket driver bostadspriserna uppåt. Ineffektiv användning av befintliga bostäder minskar det befintliga bostadsutbudet, och ökar därigenom trycket på nybyggnaden och hyresmarknaden. För låga infrastrukturinvesteringar kan driva bostadspriserna ännu högre i centrala stadsområden, vilket kan ge ännu starkare incitament att omvandla hyresrätter till bostadsrätter. Det behövs därför en samordnad politik för att ta itu med dessa ineffektiviteter.

⁽²³⁾ Boverket: Bostadsbristen och hyressättningssystemet - ett kunskapsunderlag, marknadsrapport, november 2013.

2.3. BANKSEKTORN

Den ökande privata skuldsättningen drivs på av banklån. De svenska bolånen växer relativt snabbt, trots avmattningen efter 2010 (diagram 2.3.1). Bolånen utgör ett ständigt ökande inslag i bankernas tillgångar. Banksektorn bidrar inte bara till ökningen av hushållens skulder utan är också exponerad för därtill hörande risker som kreditrisker och finansieringsrisker, som bedöms i detta avsnitt. De svenska bankerna kan drabbas av negativa konsekvenser om dessa risker blir verklighet. De kan dessutom fungera som en kanal som förstärker bostadsmarknadens inverkan på den övriga ekonomin. Bankerna behöver därför robusta kapital- och likviditetsmarginaler för att kunna absorbera sådana chocker.

Den senaste tidens utveckling och utmaningar

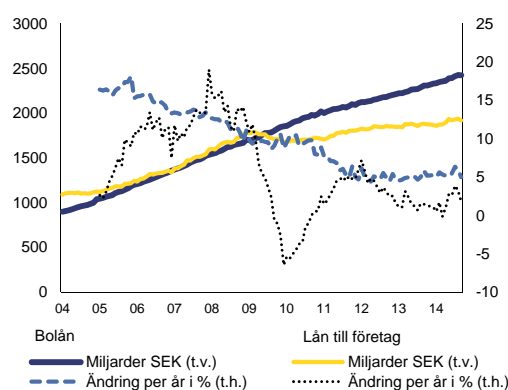
Sverige har en stor, internationellt exponerad banksektor. I slutet av 2013 stod totala inhemska och utländska tillgångar för 400 % av BNP. De svenska tillgångarna utgör mer än hälften av balansräkningen totalt. Den inhemska exponeringen har ökat på senare år till följd av låneexpansionen. Under 2014 ökade också bankernas utlandsverksamhet. Banksektorn domineras av fyra stora grupper: Nordea, Svenska Handelsbanken, SEB och Swedbank, som tillsammans har 83 % marknadsandel, räknat som totala tillgångar.

De svenska bankerna är systemviktiga i Norden och Baltikum. Bankernas totala utländska exponering uppgick i mitten av 2014 till 168 % av BNP, en ökning från 160 % i mitten av 2013. Exponeringen var främst mot Danmark, Finland, Tyskland, USA och Förenade kungariket. Exponeringen mot Baltikum motsvarande omkring 10 % av BNP. Den baltiska verksamheten må vara av underordnad betydelse i de svenska bankernas balansräkningar, men de svenska bankerna är stöttepelarna för de estländska, lettiska och litauiska finanssektorerna. Efter krisen har de svenska bankerna passivt minskat sin exponering på de baltiska marknaderna och ersatt sin kreditfinansiering med lokala insättningar.

Lån utgör merparten av bankernas tillgångar. Utlåningen till den privata sektorn blir alltmer viktad åt hushållen, till följd av bankernas strävan efter trygga tillgångar (t.ex. bolån) och underblåser tendensen mot ökad privat skuldsättning (se avsnitt 2.1). Bolån uppgår nu till 21 % av

balansräkningen, jämfört 18 % 2004. På senare år har denna kategori lån ökat med mer än 5 % om året, dubbelt så mycket som för företagslån (diagram 2.3.1). Dessa står för 16 % av balansräkningen, en minskning från 22 % för tio år sedan.

Diagram 2.3.1: Utlåning till den privata sektorn

Källa: ECB

De svenska bankerna är bland de lönsammaste i Europa. Sektorns avkastning på eget kapital låg 2014 på 12,5 % och avkastningen på totalt kapital på 0,6 % (tabell 2.3.1), vilket innebär att Sverige ligger över de flesta europeiska marknaderna. De stora grupperna är ännu lönsammare, med avkastning på eget kapital på 14–21 % under tredje kvartalet 2014. Den höga belåningsgraden, kostnadseffektiviteten och tillgångarnas kvalitet är viktiga förklaringar till bankernas lönsamhet.

Tabell 2.3.1: Indikatorer på finansiell sundhet

(%)	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Nödlidande lån	n.a.	n.a.	0,6	0,5	0,5	0,4
Kapitaltäckningskvot	126,8	126,3	69,8	63,5	63,0	62,6
Kap.täckn. prim.kap.	12,7	12,2	11,8	12,1	12,3	22,0
Kap.täckn. kärnprim.kap.	10,6	10,7	10,9	11,3	11,5	19,2
Avkastn. eget kapital	5,4	10,2	10,6	11,3	11,1	12,5
Avkastn. Tillgångar	0,2	0,5	0,4	0,5	0,5	0,6

*2 kvartalet

Källa: ECB

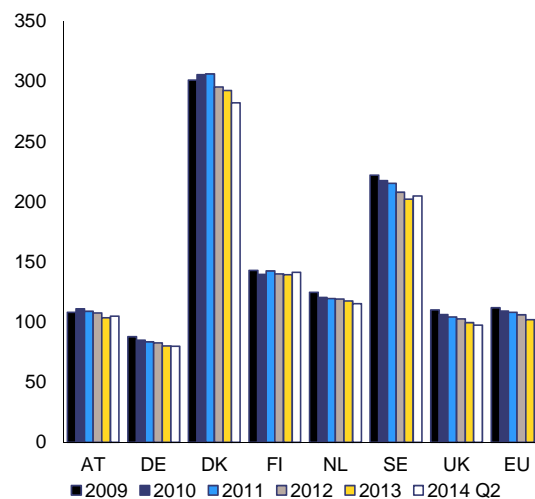
De svenska bankerna gynnas av tillgångar av hög kvalitet. De senaste åren har den genomsnittliga andelen nödlidande lån legat under 1 %, en av de lägsta nivåerna i EU (tabell 2.3.1). Det är inte bara låntagarnas disponibla inkomst och betalningsdisciplin som bidrar till det, utan man måste också nämna den betydande roll som spelas av den mycket effektiva offentliga indrivningen av skulder genom

Kronofogdemyndigheten. De flesta nödlidande lånen klaras upp inom mindre än tolv månader och ansamlas inte i bankernas bokföring. Den genomsnittliga täckningen av nödlidande lån med avsättningar för förlustreserver är 63 %, över medelvärdet i EU (46 %).

Den genomsnittliga kapitaltäckningskvoten är hög, medan skuldsättningskvoten är låg. Den genomsnittliga kärnprimärkvoten för de svenska bankerna var i mitten av 2014 18 %. De tidigare åren var dock den genomsnittliga kärnprimärkvoten den ständigt lägsta i gruppen av jämförbara marknader. Den indirekta skuldsättningskvoten, som ställer bankernas totala egna kapital i förhållande till deras totala tillgångar, visar också på den svenska banksektorns förhållandevis låga kapitalisering. Den är 6 %, en av de lägsta i EU. Den svenska kapitaltäckningskvotens särdrag behandlas närmare i den andra delen av detta avsnitt.

Finansmarknaderna har stor betydelse för de svenska bankernas finansiering. Insättningar står för 32 % av banksektorns skulder, och är lika stor som andelen skuldförbindelser emitterade av banker. Marknadsfinansieringen täcks också delvis av skulder mot utlandet (21 %), eftersom bankerna också lånar på utländska grossistmarknader och tar emot utländska insättningar. Insättningarnas låga andel återkommer i det höga utlånings-/inlåningstalet, som är näst högst i EU efter Danmark (diagram 2.3.2). Löptidsobalansen mellan tillgångar (långfristiga, ofta amorteringsfria lån) och skulder (främst kort- och medelfristiga skuldförbindelser) är särskilt uttalad i den svenska banksektorn. Denna finansieringsstruktur har bl.a. kulturella orsaker, då svenskarna tenderar att placera sina besparingar i investeringsfonder, pensionsfonder och försäkringsprodukter. Den uppmuntras också av låga finansieringskostnader för bankerna, tack vare deras höga kreditbetyg och stora likviditet på internationella marknader.

Diagram 2.3.2: Utlånings-/inlåningstal, %

Källa: IMF

Bedömning av den politiska reaktionen

Finansinspektionen svarar för mikrotillsyn och makrotillsynspolicy. Riksbanken och Finansdepartementet verkar inom sina kompetensområden, bl.a. genom att tillsammans med Riksgälden delta i det finansiella stabilitetsrådet.

Kreditrisk

Den höga och växande exponeringen mot hushållssektorn är de svenska bankernas största kreditrisk. Indikatorerna för finansiell sundhet ger visserligen en god bild av bankväsendet, men de är definitionsmässigt tillbakablickande och visar inte alla risker fullt ut. En nedgång i hushållens disponibla inkomst eller en extern ekonomisk chock kan innebära att de svenska bankernas tillgångsinnehav försämras. De möjliga överpriserna på den svenska fastighetsmarknaden utgör en risk för bankernas balansräkning om säkerheterna för bolånen minskar i värde. Då skulle en del låntagare hamna i en situation där lånebeloppet överstiger husets värde, vilket kan leda till ökade förluster för bankerna vid utmätningar och även indirekt medföra finansieringsproblem.

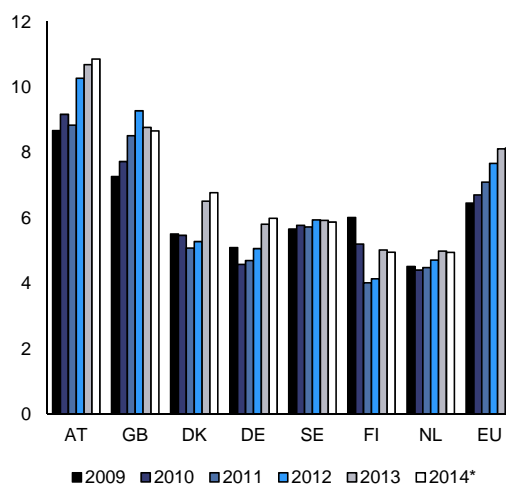
Sverige håller sig med strängare kapitalkrav än vad EU-regleringen kräver. De fyra storbankerna är skyldiga att hålla sig med minst 13,5 % kärnprimärkapital från och med 2015.

Riskviktningsgränserna för bolåneexponeringen utgör en ytterligare kapitalgaranti. För att åtgärda problem med låga riskvikter som bankerna använder i sina interna riskberäkningar satte Finansinspektionen en undre gräns på 15 % på riskvikterna för bolåneexponering i maj 2013, och höjde gränsen till 25 % i september 2014. Gränsen tillämpas vid tillsynsåtgärder (pelare 2, där tillsynsmyndigheten gör en individuell bedömning av varje banks finansiella sundhet, vilket leder till att krav på eget kapital framställs utöver det lagfästa minimikravet) och innebär extra krav på 0,7–4,8% kärnprimärkapital för de fyra storbankerna. Enligt Finansinspektionens rapporter hade alla banker rättat sig efter de nya kraven under det tredje kvartalet 2014.

Efterlevnaden av de nya kapitalkraven skedde främst genom att de riskviktade tillgångarna minskades. Under 2014 minskade andelen riskvägda tillgångar av totala tillgångar till hälften av nivån i slutet av 2013 i tre stora bankgrupper. Minskningen orsakades av att bankerna gick över till avancerade interna riskbaserade modeller för beräkning av kapitalkrav i förhållande till exponering mot näringslivet, efter Finansinspektionens godkännande. Således ökade de svenska bankernas kapitaltäckningskvoter på grund av denominatoreffekten.

Trots de senaste årens tillsynsåtgärder förblev kvoten mellan kapital och totala tillgångar oförändrad. Detta indirekta mått på skuldkvoten (där exponering utanför balansräkningen inte beaktas) (diagram 2.3.3) bekräftar att efterlevnaden med de strängare kapitaltäckningskraven har uppnåtts utan att mängden kapital i bankväsendet väsentligen ökat. Samtidigt var den globala tendensen att kapitalets andel av bankernas balansräkning ökade, vilket framgår av hur de genomsnittliga skuldsättningskvoten utvecklats i EU: den ökade från 6,5 % till 8,1 % från 2009 till 2014.

Diagram 2.3.3: Skuldsättningskvoter (%)

*Avser oktober

Källa: ECB, kommissionens beräkningar

Finansieringsrisk

Den svenska banksektorn kännetecknas av en hög andel marknadsfinansiering i sina skulder, som komplement till insättningsfinansiering. Storbankernas utlånings-/inlåningstal har successivt minskat, men finansieringsstrukturen är fortfarande marknadsinriktad. Det hänger samman med banksektorns höga skuldsättningskvot och ökar känsligheten för chocker på marknaden. Grossistmarknadsfinansieringen av de svenska bankerna innebär också en valutarisk, eftersom bankerna emitterar merparten av sina skulder utomlands. Omkring 60 % av storbankernas marknadsfinansiering är utställd i utländska valutor, främst amerikanska dollar (särskilt kortfristiga värdepapper) och euro i ungefär lika stora delar. Värdepappren i utländsk valuta innehåller normalt av utländska investerare⁽²⁴⁾.

Den genomsnittliga löptiden på de marknadsfinansieringsinstrument som bankerna innehar har ökat under senare år Detta beror antagligen på både de svenska myndigheternas agerande och de gynnsamma marknadsförhållandena för emission av långfristiga skulder i de nordiska länderna, som

⁽²⁴⁾ Finansinspektionen (2014), *Stabiliteten i det finansiella systemet*, 10 december 2014.

internationella investerare betraktat som en trygg tillflyktsort under statsskuldskrisen i euroområdet.

De svenska bankerna gynnas av låga finansieringskostnader som hänger samman med att investerarna tar ut låga riskpremier.

Det har ett samband med de svenska storbankernas höga kreditbetyg och låga kreditwappsspreadar, med stöd av statens kreditbetyg på AAA och låga kreditwappsspreadar. De låga

finansieringskostnaderna bidrar till bankernas höga lönsamhet. Marknadsvillkoren kan dock förändras, kanske på grund av inhemska faktorer (t.ex. fallande bostadspriser) eller externa chocker på grund av exempelvis den militära konflikten i Ukraina och dess följder som handelssanktioner, råvarupriser och de stora världsekonomiernas penningpolitik.

Storbankerna har gjort vissa framsteg med att minska sina strukturella likviditetsrisker.

Bankerna har börjat anpassa sin finansieringsstruktur efter finanskrisen 2008 och förlängt sina finansieringsinstruments genomsnittliga löptid, men processen har avstannat de senaste åren. Enligt Riksbankens rekommendation bör bankerna nå en minsta stabil nettofinansieringskvot på 100 %⁽²⁵⁾. Under tredje kvartalet 2014 stod denna kvot, som inte blir obligatorisk förrän 2018, på 89 % eller mer hos storbankerna. Sedan 2013 kräver Finansinspektionen att bankerna ska ha en viss likviditetstäckningskvot⁽²⁶⁾. Alla storbanker uppfyllde 2014 detta krav, och deras kvoter låg på i genomsnitt 120–140 %.

Riksbanken beslutade 2012 att öka sina valutareserver med 30 %. Ett belopp på 100 miljarder kronor (omkring 10,4 miljarder euro) lades till den befintliga reserven på 314 miljarder kronor (omkring 32,7 miljarder euro). Skälet för att öka reserverna var att skapa en buffert för bankernas ökande efterfrågan på

likviditet i utländska valutor. Regeringen lade i samförstånd med Riksbanken och Finansinspektionen fram ett förslag om att ta ut avgifter för upprätthållande av den ytterligare valutareserven från bankerna i proportion till deras skuldexponering i utländska valutor. Målet är att ge bankerna incitament att minska sina valutarisker. Remissförfarandet om lagförslaget pågår.

Sammanfattningsvis håller Finansinspektionens reaktion på den ökande privata skuldsättningen på att bli färdig.

Både kreditefterfrågesidan (dvs. belåningsgradstak och amorteringskrav) och kreditutbudssidan (kapitalkrav och riskviktsgränser) åtgärdas. Åtgärdernas verkan är dock begränsad, eftersom utlåningen till hushållen har ökat på grund av stark efterfrågan, som ökar den privata sektorns skuldsättning. När väl de föreslagna kraven att amortera ned lån till 50 % av det ursprungliga kraven börjar tillämpas, kommer den makrotillsynsverktygslåda som kan appliceras på bankerna att börja likna den som finns i de jämförbara länderna i EU (t.ex. Danmark och Nederländerna).

Den låga andelen insättningar och den höga andelen marknadsfinansiering utgör en strukturell risk för den svenska banksektorn.

En plötslig ökning av finansieringskostnaderna på grund av marknadschocker kommer till stor del att överföras till låntagarna, med tanke på den stora andelen lån med rörlig ränta. Det skulle också drabba bankernas lönsamhet genom primära och sekundära effekter (stigande förluster från nödlidande lån). Tillsynsåtgärderna enligt Basel III, likviditetstäckningskvoten och nettofinansieringskvoten, kommer att bidra till att minska de svenska bankernas refinansieringsrisker. Eftersom bankerna i så hög grad är beroende av (utländska) finansmarknader kan denna risk dock inte helt utraderas.

⁽²⁵⁾ Nettofinansieringskvoten enligt Basel III är avsedd att beräkna andelen långfristiga tillgångar som finansieras på ett långfristigt, stabilt sätt. Detaljerna i kvoten håller fortfarande på att utarbetas; ett EU-samråd inleddes i januari 2014. Kravet på minst 100 % blir bindande 2019.

⁽²⁶⁾ Likviditetstäckningskvoten enligt Basel III innebär att bankerna ska inneha likvida tillgångar som är tillräckliga för att täcka kassautflöde i 30 dagar. Täckningen ska vara minst 100 %. Basel III och det fjärde kapitalkravsdirektivet ska börja tillämpas i EU 2015.

2.4. BEDÖMNING AV KOPPLINGAR OCH POTENTIELLA EFFEKTER

Eftersom hushållens skuldsättning har en nära koppling till utvecklingen på bostadsmarknaden och den finansiella sektorns stabilitet, görs i detta avsnitt en gemensam analys av de makroekonomiska riskerna och de risker för den finansiella stabiliteten som uppstår till följd av de svenska hushållens höga skuldsättning och obalanserna på bostadsmarknaden.

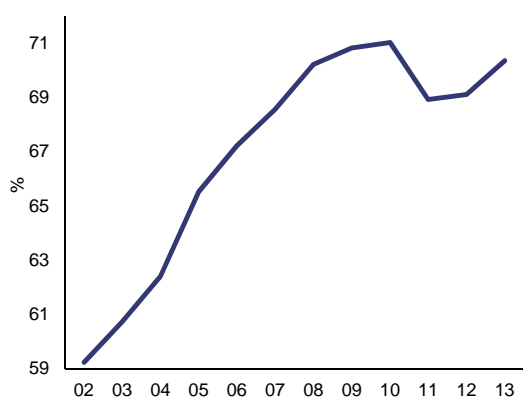
Hushållens finansiella stabilitet

Trender som påverkar hushållens finansiella stabilitet

Bolånens kraftiga ökning under de senaste 20 åren har gått hand i hand med flera trender som kan ha en negativ påverkan på hushållens finansiella stabilitet:

- **Under perioden 2002–2010 ökade belåningsgraden för nya bolån från 59 % till 71 %.** Denna trend bromsades 2010 efter införandet av ett lånetak på 85 % men ökade igen till 70 % under 2013⁽²⁷⁾ (diagram 2.4.1). Samtidigt har den faktiska amorteringstiden, liksom andelen amorteringsfria lån ökat.

Diagram 2.4.1: Belåningsgrad

Källa: Finansinspektionen

- **Lån till rörlig ränta har blivit dominerande och gjort hushållen mer känsliga för ränteförändringar⁽²⁸⁾.** I mars 2014 hade 53 % av låntagarna en rörlig ränta (som i

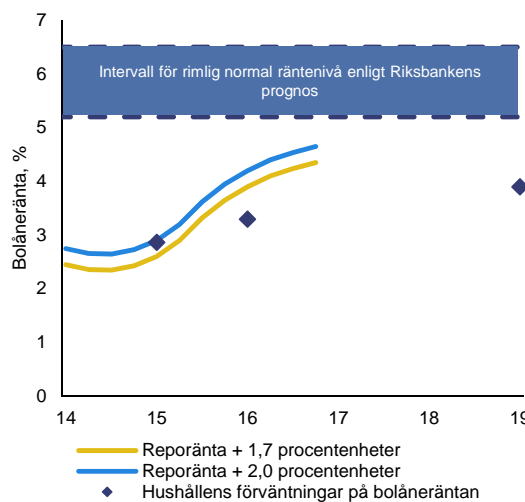
⁽²⁷⁾ Finansinspektionen: Promemoria, 21 maj 2013 och Den svenska bolånemarknaden 2014, 2014

⁽²⁸⁾ Sveriges Riksbank (2011): Riksbankens utredning om risker på den svenska bostadsmarknaden

praktiken justeras var tredje månad) jämfört med 46 % i mars 2013. Eftersom 73 % av de nya bolån som tagits under hösten 2014 har tecknats med rörlig ränta, ökade andelen hushåll med sådana lån ytterligare till 57 %⁽²⁹⁾. Hushållens ränteförväntningar stämmer för närvarande dåligt överens med Riksbankens prognoser (diagram 2.4.2). När Riksbanken börjar öka sin ränta på medellång sikt, kan detta få en stor inverkan på hushållens budget och minska utrymmet för konsumtion, eftersom ränteutgifterna ökar.

- **Eventuellt inkomstbortfall vid arbetslöshet eller sjukdom har blivit mer avgörande.** Sedan 1990-talet har arbetslöshets- och sjukförsäkringssystemen förändrats och ett ökande antal personer når arbetslöshetsersättnings tak, som inte höjts sedan 2002.

Diagram 2.4.2: Hushållens förväntningar på den rörliga bolåneräntan om ett, två och fem år

Källa: Konjunkturinstitutet, Riksbanken

Det finns förmildrande faktorer men de måste bestämmas

Ökande disponibla inkomster och stora tillgångar på aggregerad nivå presenteras ofta som förmildrande faktorer för hushållens höga skuldsättning. Styrkan av dessa buffertar måste dock bestämmas.

⁽²⁹⁾ Riksbanken (2014), Finansiell stabilitetsrapport, 2014:2

Hushållens disponibla inkomst har ökat kraftigt under de senaste åren till följd av införandet av jobbskatteavdraget i flera steg. Denna ökning av den disponibla inkomsten ger en buffert för hushållen, men har samtidigt lett till att allt fler hushåll finansierar sitt bostadsägande genom skuldsättning. Dessutom har bostadspriserna ökat snabbare än den disponibla inkomsten.

Hushållen har stora tillgångar på aggregerad nivå. Värdet på tillgångar har ökat i takt med de stigande bostads- och aktiepriserna, och uppgick till 600 % av den disponibla inkomsten vid utgången av 2013 ⁽³⁰⁾.

En stor andel av hushållens tillgångar är icke likvida medel. Pensionssparande kan exempelvis endast användas vid pensionering. En stor del av hushållens tillgångar utgörs dessutom av hus eller lägenheter som kan vara svåra att sälja, särskilt i tider av ekonomiska eller finansiella chocker. Det innebär att den andel av hushållens tillgångar som snabbt kan omvandlas till likvida medel är mycket lägre än det sammanlagda värdet av hushållens tillgångar.

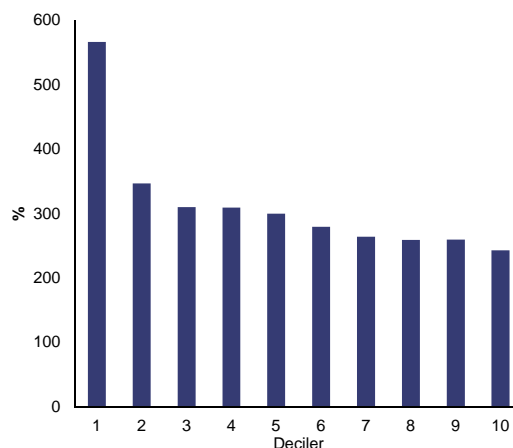
Dessutom kan tillgångarnas värde variera stort över tiden, något som framgår av de senaste bostadskorrigeringarna i Danmark och Nederländerna. I Danmark påverkade detta både den finansiella återhämtningsförmågan i vissa hushåll och den ekonomiska tillväxten, trots att hushållen hade stora tillgångar på aggregerad nivå.

Både tillgångar och skulder är ojämnt fördelade över hushållen. Skuldsättningen bland hushåll med bolån är störst hos låginkomsttagare (diagram 2.4.3) ⁽³¹⁾. Hushåll med låga inkomster kan även tänkas ha färre tillgångar som kan fungera som buffert i svåra situationer.

⁽³⁰⁾ Sveriges Riksbank (2014), Finansiell stabilitetsrapport, 2014:1

⁽³¹⁾ Winstrand, Jakob och Ölcer, Dilan (2014), *Hur skuldsatta är de svenska hushållen?*, Ekonomisk kommentar nr 1, 2014. Sveriges Riksbank.

Diagram 2.4.3: Hushållens skuldsättning bland olika inkomstgrupper (endast bolåntagare) i %

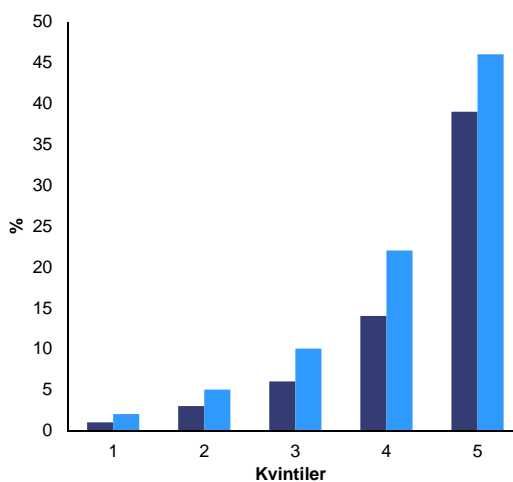

Resultaten i decil 1 bör tolkas med viss försiktighet, eftersom denna grupp omfattar hushåll med olika typer av inkomster.

Källa: Riksbanken

Efter avskaffandet av förmögenhetsskatten 2007 saknas aktuell statistik om fördelningen av tillgångar. Statistiken från 2007 bekräftar emellertid att de skuldsatta hushåll som hade högst inkomster ägde majoriteten av de reala och finansiella tillgångarna, och att låginkomsttagarna å andra sidan endast ägde en liten del av de totala tillgångarna (diagram 2.4.4).

Diagram 2.4.4: Andel av finansiella och reala tillgångar som innehas av skuldsatta hushåll i olika inkomstgrupper 2007, %

Källa: Riksbanken

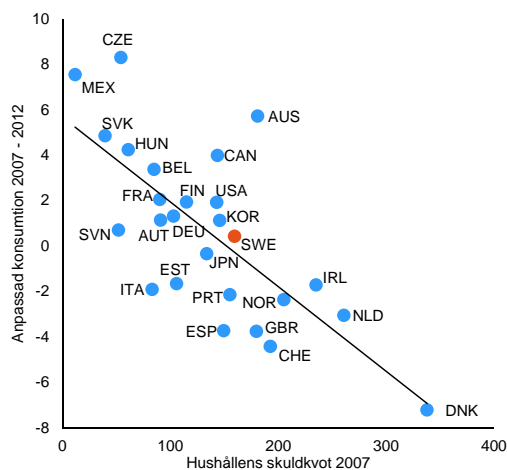
Överföringskanaler

En hög skuldsättning gör den reala ekonomin mer känslig för chocker. Om hushåll drabbas av en plötslig förändring i sina inkomster, sina boränteutgifter eller värdet på sin bostad, kommer deras konsumtion sannolikt att sjunka.⁽³²⁾ Flera studier visar att hushållens konsumtion minskade mer i länder med hög skuldsättning än i länder med lägre skuldsättning⁽³³⁾ under den finansiella kris som bröt ut 2007. I diagram 2.4.5 visas förhållandet mellan skuldsättning och konsumtionstillväxt. I takt med att konsumtionstillväxten minskar kan detta dessutom även påverka företagens produktion och investeringar, vilket kan leda till fler betalningsinställelser bland bankers företagskunder.

⁽³²⁾ I sin rapport *Den Svenska Skulden* föreslår Studieförbundet näringsliv och samhälle att man gör bolånen mer stabila för framtiden genom att införa mekanismer som fördelar riskerna mellan lånegivare och låntagare om priserna skulle falla. Det föreslås även att man återinför insamlingen av uppgifter om förmögenhet som avskaffades 2007 för att bättre kunna spåra fördelningen av tillgångar.

⁽³³⁾ Flodén Martin (2014), *Did household debt matter in the great recession?*; Dynan, Karen (2012), *Is household debt overhang holding back consumption?* Brookings Papers on Economic Activity; Mian, Atif, Kamelesh Rao och Amir Sufi (2013), *Household balance sheets, consumption and the economic slump*, Quarterly Journal of Economics 128(4)

Diagram 2.4.5: Förhållandet mellan skuldsättning och konsumtionstillväxt 2007–2012, %

Den justerade konsumtionstillväxten har beräknats som den faktiska konsumtionstillväxten minus bidrag från ökningen av skuldkvoten, bytesbalans och konsumtion. För mer information, se Flodén, Martin (2014) *Did household debt matter in the great recession?*

Källa: OECD, Riksbanken

Om en ogynnsam makroekonomisk chock sammanfaller med ökade kreditförluster för bankerna, kan förtroendet för det finansiella systemet i Sverige påverkas, något som skulle inverka negativt på bankernas tillgång till finansiering på kapitalmarknaden. De ökade finansieringskostnaderna skulle innebära högre räntor för låntagarna. Detta skulle i sin tur förvärra låntagarnas situation och förstärka de negativa effekterna på konsumtionen och den ekonomiska tillväxten. Den höga refinansieringsrisken är ett strukturellt inslag i den svenska banksektorn. De största bankerna har ett stort insättningsgap och måste finansiera hälften av sina låneportföljer på finansmarknaderna, huvudsakligen i utländsk valuta. Finansinspektionen har vidtagit tillsynsåtgärder som kan minska men inte på något väsentligt sätt förändra riskerna med att vara beroende av utländska finansmarknader.

Banksektorn i sig bör vara relativt motståndskraftig mot en makroekonomisk nedgång. Enligt stresstester är bankernas kapitalbuffertar tillräckligt stora för att absorbera förluster under negativa scenarier. Enligt stresstester som baseras på Finansinspektionens finansiella rapporter från det tredje kvartalet 2014 tenderar kärnprimärkapitalrelationen att ligga på mellan 1,1 och 2,5 procentenheter för de fyra

största bankerna under en treårsperiod. Med det nuvarande kapitalkravet som tröskelvärde skulle två banker falla under tröskeln, och kapitalunderskottet skulle urholka deras kapitalbevarande buffertar (tabell 2.4.1). ECB:s/Europeiska bankmyndighetens stresstester som offentliggjordes i oktober visade liknande resultat, med en minskning av kärnprimärkapitalkvoten till 1,6–1,9 procentenheter för samma grupp av banker. I EU-testet fastställdes tröskeln till en enda, mycket lägre nivå (5,5 % kärnprimärkapitalkvot). Under dessa förutsättningar har ingen svensk bank kapitalunderskott. De svenska bankernas kapitalbuffertar är mycket lönsamma tack vare hög kostnadseffektivitet och de svenska låntagarnas goda betalningsdisciplin, vilket ger en låg nivå nödlidande lån. Den stora andelen lån med rörlig ränta begränsar riskerna för bankernas lönsamhet om marknadsräntorna höjs.

Tabell 2.4.1: **Resultat av stresstest: kärnprimärkapitalkvot (CET1)**

(%)	Nordea	SEB	Sw edbank	SHB
EBA:s stresstester (oktober 2014)				
Q4 2013	13,6	14,7	18,2	18,7
scenario	12,0	13,0	16,3	16,9
Tröskel	5,5	5,5	5,5	5,5
Brist	0,0	0,0	0,0	0,0
FSA:s stresstester (december 2014)				
Q3 2014	15,0	16,2	20,7	20,7
FSA:s stresstester	12,8	14,7	19,5	18,2
Tröskel	14,7	15,6	19,0	17,7
Brist	-1,9	-0,9	0,0	0,0

Källa: Europeiska bankmyndigheten, Finansinspektionen

Makroekonomiska risker kopplade till hushållens höga skuldsättning och obalanser på bostadsmarknaden

I denna del analyseras de potentiella effekterna av en minskning av bostadspriserna och en räntehöjning, på grundval av en modell från Europeiska kommissionen och stresstester utvecklade av Finansinspektionen, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Effekterna av en bostadsprischock

Tabell 2.4.2: **Uppskattad största effekt av en 10-procentig minskning av bostadspriserna**

	BNP	Konsumtion	Bo-investering
Sverige	-1,4%	-2,0%	-27,1%
Finland	-2,9%	-2,8%	-5,9%
Norge	-0,3%	-0,5%	-8,1%
Danmark	-2,0%	-2,6%	-9,0%
Medelvärde	-1,6%	-2,0%	-12,5%

Källa: Europeiska kommissionen

Enligt Europeiska kommissionens modell skulle t.ex. en minskning av bostadspriserna på 10 % leda till en minskning på 1,4 % av BNP och 2 % av den privata konsumtionen. För båda dessa variabler har chocken störst effekt under det första året, och det tar något mer än tre år att återgå till den långsiktiga tendensen. Dessa uppskattningar ligger i linje med den genomsnittliga inverkan på BNP och den privata konsumtionen i länder som är jämförbara med Sverige.

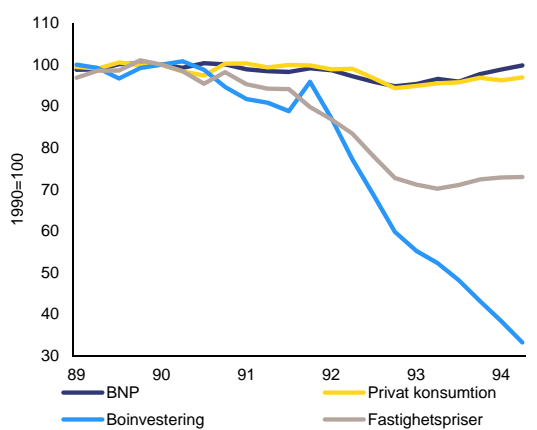
Investeringar i bostäder är mycket känsligare för förändringar av bostadspriserna och når en uppskattad största minskning på 27 % under det andra året med endast minimal återgång till den långsiktiga tendensen. I detta avseende verkar bostadsinvesteringarna i Sverige vara mer sårbara för prischocker än i jämförbara länder. Det bör dock noteras att denna relativt större elasticitet hos bostadsinvesteringarna i samband med prisfall eller prisökningar delvis beror på att bostadsinvesteringsnivån i Sverige (mätt som andel av BNP) har varit relativt låg sedan krisen på 1990-talet.

De här chockerna har inverkat i förväntad riktning och resultaten är jämförbara med andra modeller. Stigande bostadspriser bör bidra till att öka konsumtionen genom förmögenhetseffekter, uppmuntra ytterligare investeringar i bostäder och öka tillväxten av BNP. De uppnådda resultaten är jämförbara med resultaten av en särskild modell från IMF⁽³⁴⁾, och uppvisar en större nedgång i den privata konsumtionen än i en modell som utvecklats av Konjunkturinstitutet, där en dubbelt så stor minskning av bostadspriserna under fyra kvartal

⁽³⁴⁾ *Nordic Regional Report* (2013), IMF Country Report nr 13/275

ger en nedgång i konsumtionen på 1,8 %⁽³⁵⁾. Konjunkturinstitutet drar emellertid samma slutsatser både vad gäller de stora minskningarna av bostadsinvesteringarna och den negativa inverkan på BNP-tillväxten.

Diagram 2.4.6: Bostadspriskorrigeringen i Sverige på 1990-talet, 100 = 1990

Källa: OECD, IHS Economics

Skattningarna enligt modellen bekräftas även av tidigare stora bostadspriskorrigeringar i jämförbara länder och i Sverige. Under 90-talet föll bostadspriserna i Sverige kraftigt och med nästan 30 %, vilket ledde till att BNP krympte med mer än 5 % och den privata konsumtionen minskade med 6 % under de första två åren. Som följd minskade bostadsinvesteringarna med mer än 70 % inom fyra år. Detta kan även jämföras med den senaste bostadspriskorrigeringen i Danmark. Sedan 2007 har de danska bostadspriserna sjunkit med nästan 30 %, samtidigt som investeringarna i bostäder har sjunkit på motsvarande sätt. I slutet av 2013 låg BNP fortfarande 5 % under nivån före krisen⁽³⁶⁾.

Effekterna av en räntechock

En räntehöjning bör leda till minskad konsumtion, färre investeringar i bostäder och lägre BNP. Simulationer utifrån modellen visar på en minskning av konsumtionen på 0,8 % efter 12 kvartal, utan betydande återgång till den långsiktiga tendensen. Även BNP minskar med

⁽³⁵⁾ Sveriges ekonomi (augusti 2014), Konjunkturinstitutet

⁽³⁶⁾ Multi-Country Report (2015), IMF Country Report No. 15/1

0,9 %, och nedgången når sin kulmen ungefär samtidigt som för konsumtionen. Korrigeringen för bostadsinvesteringar är störst med en minskning på 4 %.

Tabell 2.4.3: Maximal effekt av 1 procentenhets ränteökning

	Konsumtion	Bo-investering	Priser
Sverige	-0,81%	-4,14%	-2,59%
Finland	-0,64%	-2,04%	-1,26%
Norge	-0,58%	-2,67%	-1,17%
Danmark	-0,18%	-1,21%	-0,19%
Medelvärde	-0,55%	-2,51%	-1,30%

Källa: Europeiska kommissionen

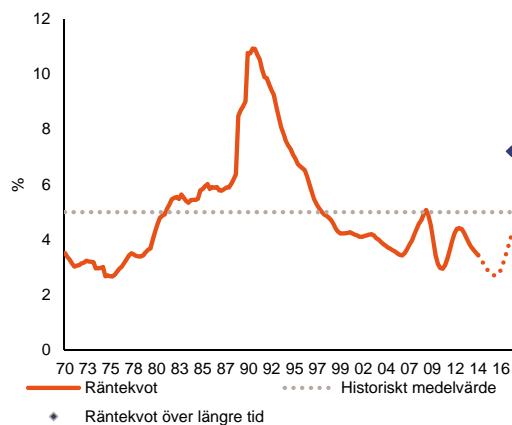
I den nuvarande situationen med låga räntor kan en plötslig räntehöjning ha en mycket stor inverkan på makroekonomiska variabler, medan konsekvenserna inte behöver vara lika påtagliga om samma ökning sker från en högre utgångsränta.

Räntehöjningen kan leda till en ökning av antalet hushåll med låg eller negativ disponibel inkomst (inkomst minus kostnaderna för boende och uppehälle). Detta skulle snabbt kunna minska hushållens utrymme för konsumtion. I takt med att räntorna höjs, ökar även hushållens ränteutgifter, vilket också ger en nedgång i konsumtionen. Enligt Riksbanken (diagram 2.4.7), utgör ränteutgifterna för närvarande mindre än 3,4 % av hushållens disponibla inkomst. Det är lägre än det historiska genomsnittet på 5 % och den långa räntan på 7,2 %. Enligt Finansinspektionen (diagram 2.4.8) skulle en räntehöjning på 3 procentenheter leda till att andelen hushåll med negativ disponibel inkomst ökar från 2 % till 4 %. Om räntehöjningen är på 5 procentenheter ökar andelen istället till 7 %⁽³⁷⁾. Om räntan emellertid stiger med mer än 5 procentenheter kan det leda till att andelen skuldsatta hushåll med negativ disponibel inkomst överstiger 21 %⁽³⁸⁾.

⁽³⁷⁾ Finansinspektionen, *The Swedish Mortgage Market* 2014.

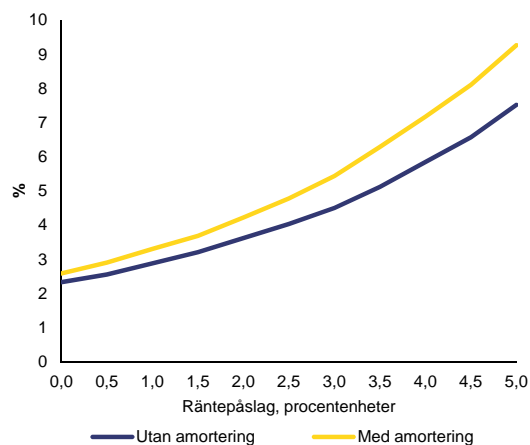
⁽³⁸⁾ Alsterlind et al (2013), Risker för makroekonomin och den finansiella stabiliteten av utvecklingen av hushållens skulder och bostadspriserna. I Riksbankens analys används statistik över den faktiska konsumtionen medan Finansinspektionen använder ett medelvärde av bankernas uppskattning av kostnaderna för uppehälle.

Diagram 2.4.7: **De svenska hushållens ränteutgifter i % av den disponibla inkomsten**

Källa: Statistiska centralbyrån och Riksbanken

Diagram 2.4.8: **Ränteökning och andel hushåll med ett underskott, %**

Källa: Finansinspektionen

Både Finansinspektionen och Riksbanken påpekar att de flesta hushåll skulle kunna betala sina lån, men många skulle bli tvungna att minska sin konsumtion. Detta är i linje med resultaten från den ekonometriska modell som visar att en räntehöjning på 5 procentenheter skulle kunna leda till att den privata konsumtionen sjunker med 4,5 %.

En räntehöjning skulle även ha negativa effekter på bostadspriserna, eftersom tillgången till lån och bostadsinvesteringarnas lönsamhet skulle minska. Färre bostadsinvesteringar leder till lägre BNP, vilket tillsammans med dämpad privat konsumtion skulle komma att påverka bostadspriserna. Enligt modellen uppskattas att en räntehöjning på 1 % skulle leda till att bostadspriserna sjunker med 2,6 procent.

3. ANDRA STRUKTURELLA FRÅGOR

3.1. BESKATTNING, STATSSKULDENS HÅLLBARHET OCH FINANSPOLITISK RAM

Den väletablerade finanspolitiska ramen i Sverige har bidragit till att skapa den nödvändiga marginalen för att automatiska stabilisatorer ska kunna fungera i recessioner och lämnade till och med utrymme för diskretionära finanspolitiska stimulansåtgärder 2014. Eftersom Sverige har använt sig av det tillgängliga finanspolitiska utrymmet för att stödja ekonomin, har saldot i de offentliga finanserna försämrats på kort sikt. Sverige tycks dock inte stå inför några allvarliga risker avseende finanspolitisk hållbarhet på medellång sikt.

Beskattning

De svenska skattenivåerna är de fjärde högsta i EU med en skattekvot (inklusive sociala avgifter) på 44,2 % 2012. Sverige har ett relativt högt skattetryck på arbete.

Under 2014 rekommenderades Sverige att begränsa effekterna av den gynnsamma behandlingen av lån i inkomstbeskattningen genom att stegvis begränsa skatteavdragen för räntor på bostadslån och/eller höja fastighetsskatten. Detta samband togs upp i avsnitt 2.1. Förslag till skattereform har lagts fram i två offentliga utredningar. De förslag till reformer som är relevanta för att minska skevheten mot skuldsättning är dock begränsade till en ändrad beräkning av skatteunderlaget och skulle inte leda till den omställning som är nödvändig för att komma från den skevhet i inkomstbeskattningen som gynnar lånefinansiering.

Överlag har inga större framgångar gjorts när det gäller att begränsa effekterna av den gynnsamma behandlingen av lån i inkomstbeskattningen i samband med bostadslån. Regeringen har avstått från att genomföra reformer av beskattningen av fast egendom, eftersom man hävdar att sådana åtgärder skulle kunna ha negativa effekter på arbetet med att återställa tillväxten. Åtgärder för att öka amorteringstakten på bostadslån och andra icke-skatterelaterade åtgärder i samband med bostadslån har ansetts lämpligare för att ta itu med gynnandet av skuldfinansiering.

Vad gäller bolagsbeskattningen infördes skattebestämmelser 2009 som minskade avdragsrätten för räntebetalningar på

koncerninternerna lån vid förvärv av aktier från annat koncernbolag. Ny lagstiftning 2013 utvidgade begränsningarna för ränteavdrag till att gälla alla typer av lån, oavsett ändamål. Räntebetalningar är avdragsgilla om långgivaren beskattas för ränteinkomsten med en skattesats på minst 10 % om ränteinkomsten är långgivarens enda inkomst (10 %-skattetestet), eller skulden har kontrakterats av ”sunda affärsmässiga skäl”. Tillsammans med sänkningen av bolagsskatten från 26,3 till 22 % i början av 2013 syftar dessa åtgärder till att undanröja en stor andel av företagsskulderna som enbart motiveras av skatteflykt, där gränsöverskridande koncerninterna lån utgör en särskild risk. En expertkommitté på bolagsskatt lämnade en rapport i juni 2014. Expertkommittén föreslog ytterligare minskningar av rätten till avdrag för finansiella kostnader. Det noteras att detta skulle leda till ett ökat skattetryck för företag med hög skuldkvot. Kommittén föreslog även att dessa åtgärder skulle kunna åtföljas av ytterligare sänkningar av bolagsskattesatserna. De åtgärder som rekommenderas syftar till att ytterligare minska snedvridningen till förmån för skuldfinansiering inom företagssektorn och till att bekämpa skatteflykt.

Statsskuldens hållbarhet

Sverige tycks inte stå inför några allvarliga risker avseende finanspolitisk hållbarhet på medellång sikt. Statsskulden (som uppgick till 41,4 % av BNP 2014 och förväntas minska till 40,6 % 2016) är för närvarande under de 60 % av BNP som är referensvärdet i fördraget. Den väntas i stort sett vara stabil fram till 2025.

Budgetkonsekvenserna av en åldrande befolkning utgör en utmaning för de offentliga finansernas hållbarhet på lång sikt i Sverige, i synnerhet när det gäller människor med långvarigt vårdbehov. Riskerna skulle minska om det strukturella primärsaldot återgick till de högre värden som tidigare observerades, såsom genomsnittet för perioden 2004–2013.

Den svenska regeringen har justerat de utgifter som är kopplade till migration uppåt för de kommande åren. På längre sikt bör denna

nettobefolkningsstillväxt bidra till att arbetskraften och BNP ökar.⁽³⁹⁾ Enligt Konjunkturinstitutets långsiktiga prognoser är migration emellertid även kopplat till en marginellt högre jämviktsarbetslöshet och lägre produktivitet.⁽⁴⁰⁾

Finanspolitisk ram

Den svenska finanspolitiska ramen, som kännetecknas av ett försiktigt synsätt, har länge varit stabil. Under de senaste 20 åren har den svenska finanspolitiska ramen lett till att de offentliga finanserna står på en stark grund både på central och på lokal nivå. Ramen består av tre nyckelkomponenter. För det första föreskrivs i överskottsmålet, som inbegriper både centrala och lokala myndigheters (landsting och kommuner) finanser samt pensionssystemet, att ett totalt överskott på 1 % av BNP bör uppnås över konjunkturcykeln. I mars 2014 lade regeringen fram ett lagförslag för att öka ansvarstagandet för överskottsmålet genom årliga uppföljningar med riksdagen och ett krav på att visa hur målet ska uppnås i händelse av avvikelse mellan målet och den prognosticerade utvecklingen. I lagförslaget klargörs dock inte beräkningsmetoden för överskottsmålet. Uppfyllandet av målet bedöms mot sju olika indikatorer, som till övervägande del är framåtblickande. De många indikatorerna utan tydlig rangordning mellan dem gör bedömningen mindre tydlig och skulle kunna ge upphov till en opportunistisk tolkning. För det andra kontrollerar det treåriga nominella utgiftstaket för staten och pensionssystemet budgetöverskridanden och tvingar departementen att prioritera. För det tredje förbjuder regeln om budgetbalans kommuner och landsting att anta budgetar som visar underskott och tvingar dem att inom tre år kompensera för eventuella underskottsutfall. Under 2013 antogs nya regler som tillåter kommuner och landsting att periodisera intäkter över tiden genom så kallade resultatperiodiseringsreserver.

Utöver budgetreglerna inrättades 2007 Finanspolitiska rådet med uppgift att göra en oberoende bedömning av regeringens finanspolitik och av efterlevnaden av de finanspolitiska

reglerna. Det finns två aspekter i hur Finanspolitiska rådet fungerar som skulle kunna förbättras. För det första skulle rätten till tillgång till information från Finanspolitiska rådet kunna garanteras i lagstiftningen för att undvika opportunistiskt beteende. För det andra skulle, eftersom lagstiftarna har viktiga ansvarsfunktioner i budgetprocesser, mekanismer kunna införas för att garantera en lämplig nivå av ansvarsutkrävande av Finanspolitiska rådet inför riksdagen. I sin nuvarande utformning är Finanspolitiska rådet ett statligt organ som rapporterar direkt till regeringen, vilken har sista ordet vad gäller att utse dessa medlemmar.

Det svenska budgetramverket är förenligt med rådets direktiv 2011/85/EU om krav på medlemsstaternas budgetramverk, men Sverige saknar en regelbunden utvärdering av regeringens makroekonomiska prognoser och budgetprognoser, vilket krävs enligt direktivet⁽⁴¹⁾. I utredningen föreslogs därför att man skulle behålla den övergripande processen och lägga till ett krav om att regeringen regelbundet ska publicera utvärderingar av de prognoser som redovisas i vårpropositionen och höstens budgetproposition. Efter dessa slutsatser vidtog regeringen åtgärder med ett förslag i höstens budgetproposition för 2014, vilket antogs av riksdagen den 18 december 2013. Genom ytterligare ett lagförslag i mars 2014 kodifierade och utvidgade man också nuvarande praxis på budgetens utgiftssida till dess inkomstsida: lagförslag som påverkar statens inkomster ska föreslås som en del av lagstiftningspaketet i vårpropositionen och höstens budgetproposition. Dessa paket ska också inkludera tilläggsbudgetar med uppgifter om inkomsternas och utgifternas effekter på dessa räkningar.

Den väletablerade finanspolitiska ramen har fyllt en särskild funktion för att förhindra att stabila skatteintäkter i goda tider omvandlas i konjunkturförstärkande utgiftsökningar. Detta har skapat den nödvändiga marginalen så att de automatiska stabilisatorerna ska kunna fylla sin funktion i recessioner och till och med lämna

⁽³⁹⁾ "Invandringen och de offentliga finanserna", Rapport till expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Finansdepartementet, 2009.

⁽⁴⁰⁾ "Ny befolkningsprognos påverkar sysselsättning och produktion på lång sikt", Konjunkturinstitutet, juni 2014.

⁽⁴¹⁾ SOU 2013:38, maj 2013. Riksdagsutskottets slutrapport där efterlevnaden utvärderades lades fram i oktober 2013 (SOU 2013:73).

utrymme för diskretionära finanspolitiska
stimulansåtgärder.

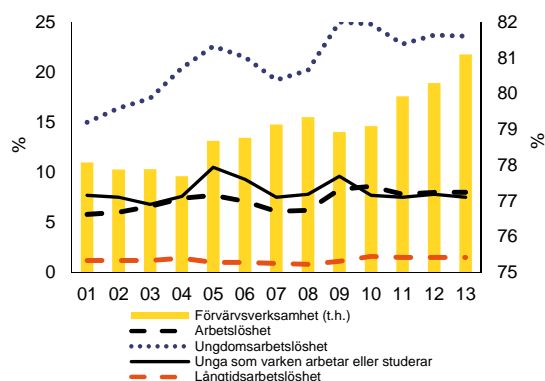
3.2. ARBETSMARKNAD, UTBILDNING OCH SOCIALPOLITIK

Den svenska arbetsmarknaden i stort kännetecknas av en hög sysselsättningsgrad (79,8 %). Bilden är dock inte lika positiv för lågutbildade och lågkvalificerade unga personer (där arbetslösheten ligger på ca 40 %) och personer (särskilt kvinnor) från länder utanför EU (56,2 % av de kvinnor och 67,9 % av de män som är födda utanför EU har ett jobb). Detta bör ses i ljuset av att invandringen till Sverige har ökat kraftigt under de senaste åren. Dessutom har unga människors grundläggande kunskaper försämrats kontinuerligt, vilket på längre sikt kan påverka deras anställbarhet och utgöra en större risk för konkurrenskraften och innovationskapaciteten i framtiden. På det socialpolitiska området visar analyser att fattigdomsriskerna för kvinnor över 65 år i Sverige har ökat avsevärt.

Arbetsmarknaden

Den svenska arbetsmarknaden, som till stor del regleras av branschspecifika förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter, kännetecknas av relativt positiva arbetsmarknadsresultat. Sysselsättningsgraden uppgick till 79,8 % under 2013 för åldersgruppen 20–64 år, vilket är den högsta inom EU. Löneökningarna har legat på en stabil nivå på i genomsnitt omkring 3 % per år sedan 2005. Sedan krisens början har arbetslösheten legat på omkring 8 %. Andelen långtidsarbetslösa är en av de lägsta i EU och ligger på 1,5 % av den förvärvsarbetande befolkningen, något som begränsar risken för en situation med permanent hög arbetslöshet, där personer hamnar allt längre bort från arbetsmarknaden till följd av långa perioder av arbetslöshet (diagram 3.2.1).

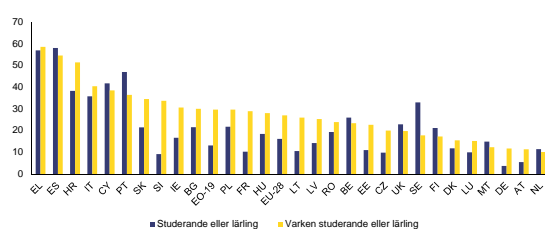
Diagram 3.2.1: Arbetsmarknaden

Källa: Europeiska kommissionen

Ungdomsarbetslösheten är fortfarande hög (22,9 % 2014) jämfört med andra medlemsstater med goda resultat på arbetsmarknaden. Omkring 77 000 unga arbetslösa var dock heltidsstuderande, och ytterligare 12 000 var studerande som tagit ledigt (diagram 3.2.2). Andelen arbetslösa unga som ej studerar av den totala arbetslösheten är ungefär lika stor som i andra liknande medlemsstater, och perioderna av arbetslöshet är vanligtvis korta (16 veckor) jämfört med vuxna (42 veckor för personer i åldrarna 25–54 under 2013).

Diagram 3.2.2: Ungdomsarbetslösheten i EU:s medlemsstater efter utbildningsmässig bakgrund, 2013

Källa: Europeiska kommissionen

Otillräcklig utbildning är en viktig förklarande faktor bakom ungdomsarbetslösheten. Arbetslösheten bland lågutbildade och lågkvalificerade ungdomar är nästan 40 %⁽⁴²⁾, medan den för unga med avslutad högre utbildning är 14,9 %. Andelen unga som varken arbetar eller

⁽⁴²⁾ En ökning med 6,7 procentenheter sedan 2007. Mer information finns i Žaková (2013), *Sun spots on the Swedish labour market?*, ECFIN Country Focus. 1 maj 2013.

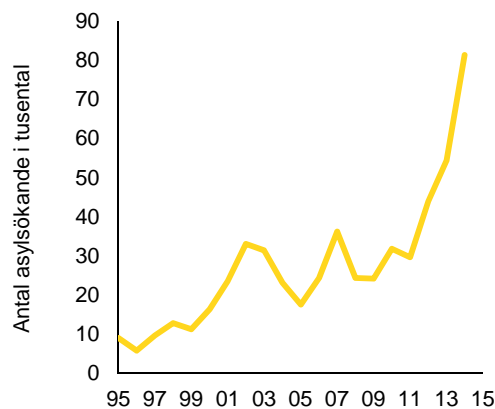
studerar är låg jämfört med EU-28 (7,5 % under 2013)⁽⁴³⁾, men inte jämfört med medlemsstater med relativt goda resultat på arbetsmarknaden. Även om andelen ungdomar med enbart grundskoleutbildning fortfarande ligger långt under EU-genomsnittet (7,1 % jämfört med 12 % 2013) och det nationella och europeiska målet på 10 %, har nästan 25 % av ungdomarna inte avslutat sin gymnasieutbildning på ett tillfredsställande sätt vid 20 års ålder, vilket är högre än i början av 2000-talet.

Övergången från skola till arbete är fortfarande en utmaning. Deltagandet i yrkesinriktad utbildning minskar snabbt. Fram till 2009 deltog en lika stor andel elever i teoretisk och yrkesinriktad utbildning på gymnasienivå, medan den andel som valt en teoretisk inriktning nästan var dubbelt så stor 2014. Denna utveckling sammanfaller med 2010 års utbildningslag, som inte längre ger grundläggande behörighet till högre utbildning för studenter från yrkesinriktade program. Även lärlingsutbildningarna har haft lågt deltagande och höga avhoppssiffror sedan pilotfasen 2008. Även om antalet lärlingar ökade från 6 000 till 7 300 mellan 2013 och 2014, utgör detta endast 7,3 % av alla elever inom yrkesutbildningen, och siffran ligger betydligt under målet på 30 000 lärlingar som regeringen förutspått för perioden 2011–2014. Under perioden 2008–2011 hoppade dessutom 25 % av lärlingarna av redan under det första året och endast 44 % slutförde det treåriga programmet, jämfört med 68 % inom de skolbaserade yrkesinriktade programmen.⁽⁴⁴⁾ Yrkesintroduktionsanställningar, en typ av kollektivavtal, blir allt populärare och har potentialen att bli ett nytt sätt för ungdomar att få en anställning. De är dock i första hand tillgängliga för personer med avslutad gymnasieutbildning.

Invandringen till Sverige har ökat markant under de senaste åren (diagram 3.2.3), och i proportion till sitt invånarantal tar Sverige emot ett relativt stort antal flyktingar. Förra året ansökte mer än 80 000 personer om asyl i Sverige (dvs. omkring 1 % av den totala befolkningen). Enligt

Migrationsverket kommer antalet asylsökande att fortsätta att ligga på en hög nivå och öka till 80 000–105 000 personer 2015. Den svenska regeringen ser för närvarande över lagstiftningen, bland annat i syfte att se till att ansvaret för att ta emot flyktingar delas mellan alla kommuner (hittills har det funnits en stor koncentration av asylsökande i ett begränsat antal kommuner, delvis till följd av att flyktingmottagandet har varit frivilligt). Samtidigt kommer kommunernas ekonomiska och institutionella ramar för detta ändamål att stärkas.

Diagram 3.2.3: **Antal asylsökande i Sverige under perioden 1995–2014**

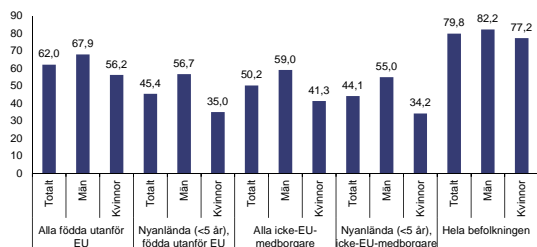
Källa: Migrationsverket

Den ökade migrationen har lett till ytterligare en stor utmaning, nämligen att integrera invandrarna på arbetsmarknaden. Sysselsättningsnivån är fortfarande lägre bland personer från länder utanför EU, och arbetslösheten större. Bland kvinnor som är födda utanför EU är sysselsättningsgraden särskilt låg (56,2 % jämfört med 67,9 % för män födda utanför EU och 77,2 % för kvinnor födda i Sverige 2013). Särskilt bland de nyanlända personerna som är födda utanför EU hade bara 57 % av männen och 35 % av kvinnorna en anställning (diagram 3.2.4).

⁽⁴³⁾ EU:s arbetskraftsundersökning 2012.

⁽⁴⁴⁾ Skolverket (2012) Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008–2011. Deltagande, elevernas erfarenheter och studieresultat. Rapport 373.

Diagram 3.2.4: **Sysselsättningsgrad (20–64 år) för personer födda utanför EU och tredjelandsmedborgare jämfört med den totala befolkningen i Sverige 2013**

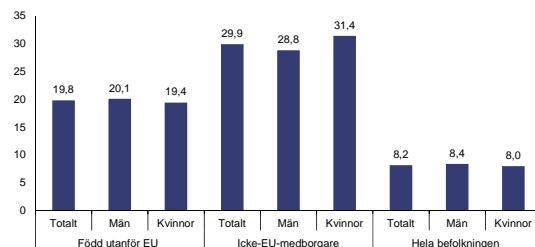

Källa: Europeiska kommissionen

Sverige har en stor och för närvarande ökande andel asylsökande bland det stora antalet nyanlända migranter. Det tar längre tid att integrera dessa personer på arbetsmarknaden eftersom de saknar tillräcklig utbildning och lämpliga kvalifikationer, bland annat språkkunskaper, samt till följd av diskriminering.⁽⁴⁵⁾ Sverige har större skillnader mellan tredjelandsmedborgare och svenska medborgare i åldersgruppen 20–64 år i fråga om sysselsättning (50,2 % gentemot 81,3 %), i åldersgruppen 15–64 år i fråga om arbetslöshet (29,9 % gentemot 7,4 %) (diagram 3.2.5) och i åldersgruppen 20–64 år i fråga om sysselsättningsgrad (70,4 % gentemot 86,7 %) än andra EU-medlemsstater, inklusive sådana med lika stor invandrad befolkning, t.ex. Österrike, Nederländerna och Storbritannien. Det finns också stora skillnader i sysselsättningsgrad mellan invandrade kvinnor och män (41 % gentemot 59 %). Arbetslösheten bland unga (15–24 år) tredjelandsmedborgare är mycket hög och ligger på 46,8 %. Detta kan jämföras med 33,9 % för EU-medborgare och 22,6 % för svenska medborgare. Andelen anställda med högre utbildning som har låg- eller medelkvalificerade jobb är dessutom mycket större bland tredjelandsmedborgare (42 %) än bland svenska medborgare (15 %) och genomsnittet i EU (16 %).

⁽⁴⁵⁾ OECD International Migration Outlook 2014, tabell 2.1 sida 68.

Diagram 3.2.5: **Arbetslöshet (15–64 år) för personer födda utanför EU och tredjelandsmedborgare jämfört med den totala befolkningen i Sverige 2013**

Källa: Europeiska kommissionen

Det verkar som om utmaningarna med att integrera invandrare på arbetsmarknaden kommer att vara särskilt stora på kort och medellång sikt (upp till tio år). På längre sikt ser situationen annorlunda ut och mer än 70 % av invandrarna har en anställning 15 år efter att de anlänt till Sverige, vilket är över genomsnittet i EU, även om siffran inte är lika hög som för svenskfödda personer. Sedan lagen om arbetsmarknadsintroduktion trädde i kraft 2010 har Sverige fokuserat på målet att påskynda integrationen på arbetsmarknaden genom att låta arbetsförmedlingen samordna integrationsåtgärderna. Den maximala längden på integrationsplanen är 24 månader, därefter har arbetslösa invandrare tillgång till de vanliga arbetsförmedlingarna. Det återstår dock att se om det faktum att invandringen för närvarande ökar och invandrararnas profil förändras på lång sikt kommer att påverka den svenska arbetsmarknadens absorptionskapacitet på lång sikt under de kommande åren. För närvarande arbetar eller studerar 26 % av de nyanlända invandrarna 90 dagar efter att ha avslutat integrationsplanen.

Lönespridningen i Sverige är en av de lägsta inom EU, med höga ingångslöner och liten löneutveckling. Den svaga lönespridningen kan göra att lönerna inte återspeglar produktivitetsskillnader mellan enskilda arbetstagare eller sektorer, och därmed begränsa utsikterna till sysselsättning för utsatta grupper med lägre produktivitet. I kombination med en relativt hög total sysselsättning medför den låga lönespridningen även vissa fördelar, såsom minskat behov av omfördelning genom staten, och bidrar till att öka incitamenten för att ta lågkvalificerade arbeten. I detta sammanhang

minskar sysselsättningsstöd i praktiken de höga ingångslöneras bindande verkan ⁽⁴⁶⁾ genom att sänka de totala arbetskostnaderna.

Sysselsättningsstöd kan leda till dödviktsförlust och substitution istället för till nettojobbskapande. Det är därför viktigt att sysselsättningsbidragen är rätt riktade så att de främjar anställbarhet och social inkludering hos de som står längst bort från arbetsmarknaden, i synnerhet genom att ta hänsyn till kriterier som ålder, utbildningsmässig bakgrund och arbetslivserfarenhet. Löner som till fullo återspeglar produktivitetsskillnader och ytterligare insatser för att förbättra lågutbildade personers humankapital kan också bidra till högre sysselsättning bland utsatta grupper.

Det finns tecken på tudelning av arbetsmarknaden, det vill säga en åtskillnad mellan personer som har en fast anställning med högre lön, fler rättigheter och större anställningstrygghet och personer med tillfällig anställning. Andelen tillfälligt anställda under 2013 var 16,3 % och låg över EU-genomsnittet på 13,7 %. Lönerna för tillfälligt anställda är dessutom mycket lägre än för fast personal ⁽⁴⁷⁾. Kompetensklyftan mellan tillfälligt och fast anställda verkar vara särskilt stor i Sverige ⁽⁴⁸⁾, vilket kan göra att tillfälliga arbetstagare fungerar mindre bra som ersättning av fast personal. Fast anställda åtnjuter en hög skyddsnivå medan skyddet för tillfälligt anställda är ganska begränsat, och denna skillnad kan bidra till den relativt stora kompetensklyftan, eftersom den gör det lättare att ersätta tillfälligt anställda och minskar arbetsgivarnas incitament att tillhandahålla utbildning. Även om tillfälligt anställda också erbjuds utbildning på arbetsplatsen skulle man genom att utöka denna typ av åtgärder ytterligare kunna underlätta övergången till fast anställning och minska löneklyftorna. Farhågorna för en tudelning minskas dock av den låga andelen långtidsarbetslösa.

⁽⁴⁶⁾ Konjunkturinstitutet (2014), "Lönebildningsrapporten 2014" och IMF:s artikel IV-konsultation – personalrapport.

⁽⁴⁷⁾ Lönepremien för fast anställda konstaterades ligga på 45 %, medan den i de flesta länder är 20–25 %. (Boeri, T. (2011) "Institutional Reforms and Dualism in European Labor Markets", in Card, D. and O. Ashenfelter (eds.) *Handbook of Labor Economics*, Vol 4b.)

⁽⁴⁸⁾ OECD:s undersökning av vuxnas kompetenser: <http://www.oecd.org/site/piaac/surveyofadultskills.htm>

Nya initiativ ger fler möjligheter att gå från skola till arbete genom yrkesutbildning och lärlingsutbildning. Den rättsliga ramen för övervakning av denna övergång som inrättades 2010 kommer att stärkas ytterligare genom systematisk uppföljning av utexaminerade från yrkesutbildningar. En reform av lärlingsutbildningen, som ingick i 2014 års ekonomiska vårproposition, håller på att genomföras. Dessutom trädde en ny lag i kraft den 1 juli 2014 som gör det möjligt att betala ut lön till gymnasiepraktikanter. En statlig utredning undersöker för närvarande villkoren för att testa industripraktik, där arbetsgivarna får större inflytande över programmets innehåll. I linje med ungdomsgarantin har Sverige arbetat på att underlätta övergången från skola till arbete, bland annat genom bredare användning av lärande på arbetsplatsen och lärlingsplatser.

När det gäller ungdomsgarantin för dem som varken arbetar eller studerar har kommunerna fått större ansvar för att följa ungdomar under 20 år som inte studerar, vilket är en viktig förändring när det gäller hanteringen av ungdomar som riskerar utestängning. Sedan 2015 är kommunerna inte bara skyldiga att vidta lämpliga individanpassade åtgärder, utan även att följa upp resultaten. Åtgärderna är i första hand inriktade på att hjälpa ungdomar tillbaka till utbildning, snarare än att aktivera dem på arbetsmarknaden. Ett fungerande samarbete mellan arbetsförmedlingen och olika tjänster och aktörer på lokal nivå är en viktig förutsättning för att kommunernas förstärkta ansvar ska ge effekt. Sverige har även stora möjligheter att bli bättre på att tidigt ingripa för att hjälpa personer som varken arbetar eller studerar.

Åtgärderna för att stärka efterfrågan på ungdomsarbetskraft är inte optimalt riktade. Sverige har flera lönesubventioner för att stimulera efterfrågan på unga arbetstagare. Utredningar har dock visat att tidigare generella minskningar av sociala avgifter inte har gynnat de som inte har fullbordad utbildning och som befinner sig längst bort från arbetsmarknaden ⁽⁴⁹⁾.

⁽⁴⁹⁾ "Do payroll tax cuts raise youth employment?", Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), 2013.

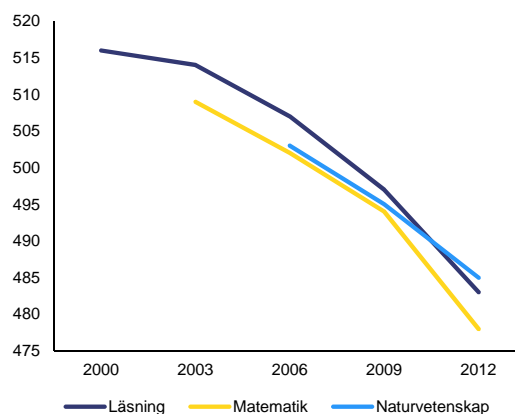
Ett antal nya riktade åtgärder för nyanlända invandrare på arbetsmarknaden trädde i kraft i augusti 2014, inklusive införandet av krav på att arbetssökande ska anta ett lämpligt anställningserbjudande. Universitets- och högskolerådet arbetar också för validering av utländska kvalifikationer i syfte att förkorta övergången till rätt jobb. Trots denna reform och de senaste årens åtgärder har Sverige inte nämnvärt lyckats förbättra sysselsättningssituationen för invandrare från länder utanför EU, särskilt kvinnor, eller ta itu med det faktum att många invandrare med högre utbildning har låg- eller medelkvalificerade jobb⁽⁵⁰⁾. I februari 2015 tog den svenska regeringen initiativet till att inleda trepartsdiskussioner med arbetsmarknadens parter för att granska integrationen av invandrare på arbetsmarknaden och vidta aktiva åtgärder för att minska diskrimineringen på arbetsplatsen.

Utbildning och kompetens

Utbildningsresultatet i fråga om grundläggande kunskaper i Sverige har försämrats sedan 1990-talet. Resultatet bland 15-åringarna i OECD:s program för internationell utvärdering av elevprestationer (PISA, en internationell studie som genomförs vart tredje år för att utvärdera utbildningssystem över hela världen) har sjunkit kontinuerligt under perioden 2000–2012 i alla tre kärnämnen som utvärderas, dvs. matematik, läsfärdighet och naturvetenskap, och Sverige presterar nu under genomsnittet både i EU och i OECD (diagram 3.2.6). Försämringen är särskilt tydlig i matematik, där den andel som har bäst resultat har halverats under de senaste tio åren, och en av fyra elever uppnår inte den grundläggande kunskapsnivån.

⁽⁵⁰⁾ SOU 2012:69 Med rätt att delta. Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet

Diagram 3.2.6: Försämrade utbildningsresultat i Sverige

Källa: OECD:s PISA-undersökning

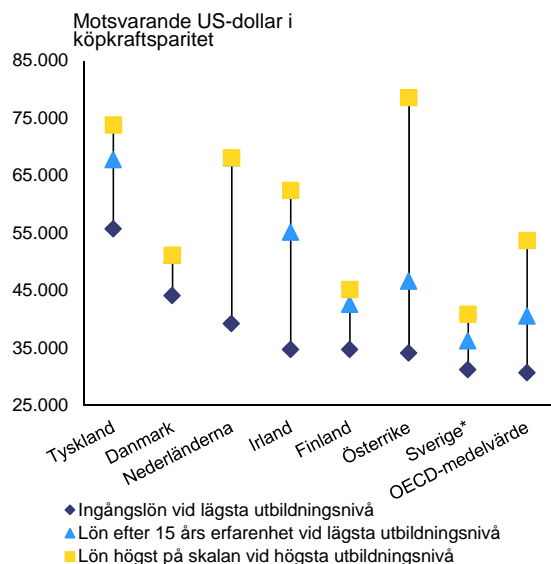
Utbildningsresultatet försämras inom hela skolsystemet, både i kommunala och fristående skolor, och bland alla elevgrupper, oavsett socioekonomisk status eller om eleverna har invandrarbakgrund⁽⁵¹⁾. Det finns dock stora skillnader i resultatet mellan inrikes och utrikes födda.

Lärarkyrkets låga attraktivitet är ett stort hinder för att förbättra kvaliteten på utbildningen. Lärare uppfattar sin status som extremt låg⁽⁵²⁾ och endast 5 % av lärarna anser att deras arbete är uppskattat samhället, jämfört med 60 % i Finland eller 19 % i EU som helhet. Den relativt höga arbetsbelastningen och försämrade arbetsvillkor gör det svårare att rekrytera och behålla lärare. Lärare i Sverige ägnar relativt längre arbetstid på administrativa uppgifter och känner sig mindre fria att påverka inlärningsmiljön. Ökat ansvar har inte åtföljts av högre lön. Lärarnas ingångslöner ligger kring genomsnittet i OECD, men löneutvecklingen är mycket begränsad. De högsta lönenivåerna är omkring 25 % lägre än genomsnittet i OECD (diagram 3.2.7). Dessutom är lärarnas löner i genomsnitt 20 % lägre än hos andra yrkesgrupper med jämförbar utbildningsnivå.

⁽⁵¹⁾ OECD (2014): Resource, Policies and Practices in Sweden's Schooling System: an in-depth analysis of PISA 2012 results.

⁽⁵²⁾ <http://www.oecd.org/edu/school/talis.htm>.

Diagram 3.2.7: Lönerna för högstadielärare i vissa medlemsstater i olika skeden av karriären (2012)

* Högsta lönenivåer och minimiutbildning, istället för högsta kvalifikationer. Faktiska grundlöner. Referensåret 2011. Länderna rangordnas i fallande ordning på ingångslönerna för högstadielärare med minimiutbildning.
Källa: OECD

Lärarkåren åldras och ersättningsnivåerna är otillräckliga: 15 % av gymnasielärarna i Sverige var äldre än 60 år 2012, vilket är långt över genomsnittet i OECD på 8 %. På andra ändan av skalan är andelen unga lärare – personer under 30 år – endast 7 % jämfört med genomsnittet på 11 %. Den ökande bristen på lärare är oroväckande. Statistiska centryrån uppskattar att skolsystemet kommer sakna mer än 40 000 behöriga lärare fram till 2020, och nio av tio arbetsgivare märker redan av bristen på nyutexaminerade lärare i matte och naturvetenskap på högstadie- och gymnasienivå. Dessutom har endast hälften av lärarna i matte och naturvetenskap tillräcklig kompetens i kombination med pedagogisk utbildning.

Jämlikheten i utbildningen har minskat. Den selektiva användningen av valmöjligheterna i skolsystemet riskerar att missgynna elever vars föräldrar inte gör ett aktivt val och det urholkar elevers rätt till lika utbildning⁽⁵³⁾. Lärarna i Sverige är inte lika jämnt fördelade bland skolorna som i de flesta andra OECD-länder och risken för lärarbrist är högre i skolor med en större andel

⁽⁵³⁾ Skolverkets lägesbedömning 2013.

socioekonomiskt missgynnade. Andelen skolor där mer än 20 % av eleverna inte har tillräckliga betyg för att fortsätta studierna i ett studieförberedande gymnasieprogram ökar snabbt. Sverige har heller ingen heltäckande strategi för att förebygga att elever slutar efter grundskolan, trots att förebyggande åtgärder infördes i samband med 2010 års utbildningslag och tillhörande bestämmelser.

Systemet för integrering av nyanlända invandrarelever har en rad brister, bland annat dålig kartläggning av studenternas förkunskaper, fysisk åtskillnad av nyanlända elever från övriga elever och brist på individanpassat stöd.⁽⁵⁴⁾ Endast 52 % av de elever som invandrat efter 7 års ålder är behöriga att söka till de nationella gymnasieprogrammen, jämfört med genomsnittet i landet på nästan 90 %. Den andra halvan av alla nyanlända studerande erbjuds att delta i något av de fem introduktionsprogrammen som infördes 2011 i syfte att förbereda eleverna för något av de nationella programmen.

Tidigare utbildningsreformer för att främja decentralisering och valmöjligheter i skolan åtföljdes inte i tillräcklig omfattning av centraliserade mekanismer för kvalitetssäkring. Sedan mitten av 1990-talet har kommunerna varit bra på att genomföra nationellt fastställda mål och krav. I synnerhet mindre kommuner saknade emellertid lokala resurser för att kunna hantera sina nya ansvarsområden och decentraliseringen ägde rum utan tillräckligt stöd från de centrala myndigheterna.⁽⁵⁵⁾ Det har förekommit svårigheter i samband med övergången. Det nya skolvalssystemet i kombination med oberoende utbildningsanordnare var tänkt att skapa incitament för skolor att erbjuda bättre kvalitet. Enligt nya studier finns det dock inga tydliga bevis på positiva effekter bland de olika elevgrupperna⁽⁵⁶⁾.

⁽⁵⁴⁾ Skolinspektionen (2009) Utbildning för Nyanlända Elever. Rätten till en god utbildning i en trygg miljö. Stockholm: Skolinspektionen och Bunar, N. (2010) Nyanlända och Lärande. Stockholm: Vetenskapsrådet.

⁽⁵⁵⁾ OECD (2014): Shifting Responsibilities - 20 Years of Education Devolution in Sweden: A Governing Complex Education Systems Case Study, Education Working Papers, nr 104.

⁽⁵⁶⁾ IFAU (2014): Sweden's school choice reform and equality of opportunity, working paper 2014:16.

Det finns ingen entydig forskning som förklarar varför grundkunskaperna försämras. En ny myndighet, skolforskningsinstitutet, inledde sin verksamhet den 1 januari 2015 för att stärka evidensbasen för reformer och sprida information om resultat av forskning om utbildning. Dessutom ska en oberoende skolkommitté som inrättas under våren 2015 föreslå långsiktiga skolreformer och nationella mål. Det är även tänkt att skolan ska bygga sitt arbete på en ny extern och djupgående OECD-analys av det svenska skolsystemet.

Regeringen håller på att vidta åtgärder för att förbättra skolornas resultat. Utöver kommunernas stärkta ansvar finns det fortfarande riktade åtgärder (inklusive sommarkurser och elevassistenter) för studerande som inte har tillräckliga betyg för att fortsätta sina studier på gymnasienivå efter grundskolan, som för närvarande är nio år. Även läxhjälpen ska fortsätta att stödjas, även om inget tyder på att detta stöd har nått de elever som är i störst behov av det. Kunskapsstandarder ska fastställas för läskunskap och man kommer att ta fram ett utvärderingsverktyg för svenska och matte för det första skolåret (vid 7 års ålder). Dessutom kommer det att införas ett kunskapskrav för läskunskap. Antalet undervisningstimmar i matematik har höjts (upp till 120 timmar per år) i den obligatoriska skolan till en kostnad på 55 miljoner euro per år.

Reformering av läraryrket är regeringens främsta prioritet. Regeringen stöder fortbildning av lärare genom samarbetsorienterad inläring. Under perioden 2015–2018 kommer omkring 40 000 lärare att kunna delta i särskild utbildning. Regeringen fördelar även 40 miljoner kronor per år för fortbildning under perioden 2014–2019. De första 15 fortbildningsprogrammen har redan börjat ta emot framtida lärare. Tack vare karriärutvecklingsreformen som infördes under hösten 2013 har en av sex lärare fått högre lön och det har även införts karriärutvecklingssteg för så kallade förstelärare och lektorer. Från och med juli 2015 kommer endast lärare med så kallad ackreditering att kunna sätta betyg och få fast anställning. De här åtgärderna tar inte itu med den allmänt ogynnsamma löneutvecklingen för lärare eller den ökande lärarbristen. Det kommer också att ta tid innan läraryrkets låga anseende förbättras.

Genomförandet av reformer och tilldelning av medel fortsätter att skilja sig mycket mellan

kommunerna. Ett begränsat antal kommuner har använt den rättsliga möjligheten att omfördela resurser till skolor med lågpresterande och/eller socialt mindre gynnade elever. Från och med den 1 juli 2014 är de skyldiga att beakta socioekonomiska faktorer i skolornas finansiering, men lagen kvantifierar inga mål. Riksrevisionen uppmärksammade dessutom nyligen på det faktum att statsbidragen inte når de skolor som behöver dem mest⁽⁵⁷⁾.

Regeringen vill förbättra integrationen av nyanlända invandrarelever. Därför lade man i december 2014 fram ett omfattande förslag om att reformera mottagningen av nyanlända invandrarelever. En viktig del av förslaget är bedömningen av studenternas förkunskaper och utbildningsbakgrund, men regelverket och stödstrukturen för skolor och kommuner håller fortfarande på att utarbetas. Ett statligt bidrag för att öka undervisningstimmarna för nyanlända elever i den obligatoriska skolan har införts. Effekterna av gymnasieskolornas introduktionsprogram har ännu inte utvärderats. I februari 2015 meddelade regeringen att kommunerna kommer att få ökat stöd för att kunna erbjuda nyanlända barn och ungdomar passande barnomsorg och skolutbildning.

Socialpolitik

Även om Sverige har låga nivåer av fattigdom och social utestängning i förhållande till EU-genomsnittet, har inkomstskillnaderna ökat sedan början av 1990-talet.⁽⁵⁸⁾ Den relativa fattigdomen⁽⁵⁹⁾ bland kvinnor över 65 har också ökat kraftigt under den senaste tiden⁽⁶⁰⁾

⁽⁵⁷⁾ Riksrevisionen (2014): Specialdestinerade statsbidrag – Ett sätt att styra mot en mer likvärdig skola? (RiR 2014:25) http://www.riksrevisionen.se/PageFiles/20896/RiR_2014_2_5_Statsbidrag%20skolan_anpassad.pdf

⁽⁵⁸⁾ OECD Income inequality data update: Sweden (January 2015).

⁽⁵⁹⁾ Fattigdomsrisknivån är andelen personer med en ekvivalerad disponibel inkomst (efter sociala transfereringar) under gränsen för fattigdomsrisken, vilken fastställts till 60 % av den nationella medianen för ekvivalerad disponibel inkomst efter sociala transfereringar. Denna indikator mäter inte förmögenhet eller fattigdom utan låg inkomst i förhållande till andra medborgare i det landet, vilket inte nödvändigtvis innebär en låg levnadsstandard.

⁽⁶⁰⁾ Fattigdomsrisknivån låg på 12,7% 2007, och efter en toppnotering 2011 (24,7%), sjönk den relativa fattigdomen

och klyftan mellan män och kvinnor har också blivit större. Risken för fattigdom för kvinnor ligger nu på 22,3 %, jämfört med 9,2 % för män. När det gäller exponering för allvarlig materiell fattigdom är skillnaderna mellan könen däremot obetydliga och siffran ligger på omkring 1,5 % för både män och kvinnor över 65 år. Den höga fattigdomsriskerna bland äldre kvinnor samt att denna ökar verkar bero på en kombination av olika faktorer. För det första sänkte man 2007 beskattningen av förvärvsinkomsten men inte av pensionerna, vilket har ökat fattigdomsriskerna för de pensionärer som har de sämsta förmånerna. För det andra märks gradvis effekterna av 1999 års pensionsreform där det infördes ett avgiftsbestämt pensionssystem. De inkomstbaserade avgifterna under hela yrkeslivet kommer i allt högre grad att avgöra vad de nya pensionstagarna har rätt till. Skillnaderna mellan könen i fråga om arbetstid, yrkeslivets längd och lön kommer därför att i allt större omfattning återspeglas i pensionerna för kvinnor och män. Slutligen har fattigdomsriskerna för kvinnliga pensionstagare också ökat eftersom efterlevandepensionen avskaffades i och med pensionsreformen. I detta sammanhang bör det även noteras att svenska pensionstagare har tillgång till subventionerade sociala tjänster och personlig vård (t.ex. måltider, personlig hygien, inköp, tvätt), med ett kostnadstak, oavsett omfattningen av de individuella behoven, vilket i viss mån kompenserar för denna grupps lägre inkomst. Eventuell förmögenhet hos enskilda hushåll kan också kompensera för låga inkomstnivåer.

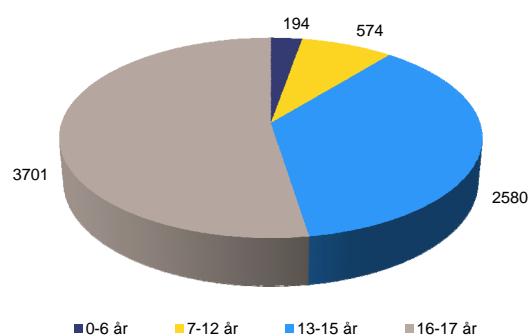
Könssegregeringen inom yrken och sektorer och den höga andel deltidsarbetande kvinnor (36,3% bland kvinnor i åldrarna 20–64 år under 2013 jämfört med 11,7% för män) är bidragande faktorer till löneklyftan på 15,9 %. Trots att Sverige har en av de högsta sysselsättningsgraderna bland kvinnor i EU, är kvinnors deltagande på arbetsmarknaden inte lika intensivt som männens, vilket har lett till en

något 2013 (till 22,3%), främst till följd av högre bostadsbidrag och vissa skattesänkningar för pensionärer.

klyfta på 29,9 % mellan kvinnors och mäns totala inkomster⁽⁶¹⁾.

Den svenska regeringens socialpolitik är i hög grad inriktad på att minska social utestängning genom arbetsmarknadsintegration, men arbetet med att minska löneklyftan mellan könen har visat sig vara svårt och tidskrävande. Insatserna för att främja långsiktig jämställdhet mellan könen på arbetsmarknaden tar inte itu med situationen för kvinnliga pensionstagare. De svenska myndigheterna ser nu över de underliggande mekanismer som kan påverka risken för fattigdom för nuvarande och framtida generationer av kvinnor.

Diagram 3.2.8: **Åldersfördelning bland asylsökande ensamkommande barn 2014**

Källa: Migrationsverket

Källa: Migrationsverket

Den kraftiga invandringen innebär ett ökat tryck på kommunernas socialtjänster. Vissa kommuner står inför den särskilt svåra uppgiften att ta hand om ensamkommande minderåriga (varav 7 000 anlände 2014). Även om majoriteten av de asylsökande barnen som kommer utan någon vårdnadshavare nästan är vuxna när de anländer till Sverige (diagram 3.2.8), är det myndigheternas ansvar att se till att mindre barn får lämplig omsorg i familjeliknande förhållanden.

⁽⁶¹⁾ Employment and Social Development in Europe Review 2013, kapitel 3: The gender impact of the crisis and the gap in total hours worked och OECD, 2012, Closing the Gender Gap.

3.3. KONKURRENSKRAFT, INNOVATION, INFRASTRUKTUR OCH MILJÖ

Även om Sverige kanske inte kan nå sina Europa 2020-mål är landet fortfarande innovationsledande inom EU. Minskande privata medel uppvägs till viss del även av offentliga FoU-satsningar. Företagsklimatet är totalt sett gynnsamt, och Sverige agerar för att investera mer i förnybar energi.

Företagsklimat

Sverige kännetecknas av ett gynnsamt företagsklimat, och har befast sin ställning som en av EU:s mest konkurrenskraftiga ekonomier. Landet kan dra fördel av starka institutioner, en minimal tolerans för korruption och en på det hela taget effektiv offentlig förvaltning.

Emellertid håller kanske Sverige på att tappa mark: enligt World Economic Forums globala konkurrenskraftsrapport 2014/2015 tappade Sverige fyra placeringar och hamnade på tionde plats (efter bl.a. Finland, Tyskland, Förenade kungariket och Nederländerna). Sverige gör visserligen bra ifrån sig inom bl.a. innovationskapacitet, spridning av informations- och kommunikationsteknik och makroekonomiska villkor, men World Economic Forum noterar i sin rapport att regleringen av arbetsmarknaden (avsnitt 3.2) och de snedvridningar som höga skatter kan leda till (avsnitt 3.1) är två faktorer som anses särskilt problematiska för affärer i Sverige, och de kan också dämpa investeringarna.

I allmänhet är investeringarna i Sverige ungefär lika höga som i jämförbara EU-medlemsstater (såsom Nederländerna eller Danmark). De senaste åren har dock investeringar i det traditionella näringslivet hämmats av det kärva ekonomiska läget i de länder som Sverige exporterar till. Utvecklingen har i stället drivits på av tjänstesektorn och den offentliga sektorn. En kostnads-nyttoanalys av de svenska offentliga investeringsprojekten tyder på att mervärdet är begränsat, och att investeringsnivåerna därför inte nödvändigtvis är för låga⁽⁶²⁾. I ett internationellt perspektiv har dock bostadsinvesteringarna varit särskilt låga sedan krisen i den svenska byggbranschen i början av 1990-talet.

⁽⁶²⁾ Enkla regler, svåra tider – behöver stabiliseringspolitiken förändras?, SNS Konjunkturråds rapport 2012.

Investeringar i bostäder ökade slutligen 2014, men det ansamlade underskottet innebär att investeringarna måste fortsätta på detta område, även på grund av den starka demografiska utvecklingen och den tilltagande urbaniseringen (avsnitt 2.2). Infrastruktur är ett annat område där investeringar krävs (avsnitt 3.3).

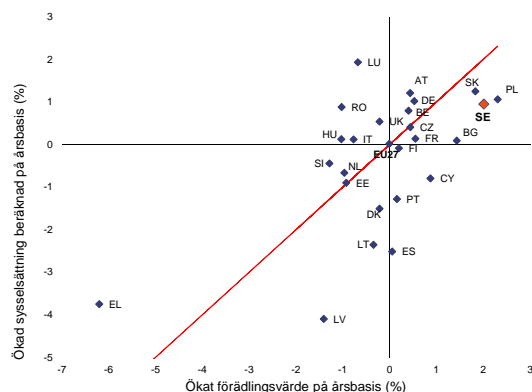
Tillverkningsindustrin är fortfarande en viktig källa till produktinnovation och exportinkomster för Sverige, men ekonomin fortsätter att gå över mot tjänster och ökad integration av varor och tjänster. För närvarande härrör två tredjedelar av BNP från tjänstesektorn, och drygt 60 % av alla företag är verksamma där.

Sverige är ett ledande land i EU i fråga om digitalisering av ekonomin⁽⁶³⁾. Täckningen för mycket snabba bredbandsnät är dock låg (71 % av befolkningen) jämfört med behoven i en avancerad ekonomi som den svenska, och förseningar i utbyggnaden av denna kritiska infrastruktur kan allvarligt hämma landets ekonomiska resultat. Sverige inser betydelsen av dessa investeringar och tar i anspråk avsevärda medel från nationella källor och från EU:s struktur- och investeringsfonder för utbyggnaden av sådan infrastruktur om de kommersiella förutsättningarna saknas.

Sveriges exportmarknadsandel har minskat under ett antal år, även om de förlorande andelarna av varumarknaderna alltmer uppvägs av en ökad tjänsteexport. Generellt ökar produktiviteten på den svenska tjänstemarknaden, i det att både sysselsättningens och mervärdets tillväxt är bland de högsta i EU under perioden 2008–2012 (diagram 3.3.1).

⁽⁶³⁾ Beträffande den digitala ekonomins fem viktigaste drivkrafter är Sverige bäst av 28 medlemsstater i att använda internetjänster, tvåa i både humankapital och integration av digital teknik, trea i uppkoppling och femma i digitala offentliga tjänster. Källa: kommissionens index DESI (*Digital Economy and Society Index*).

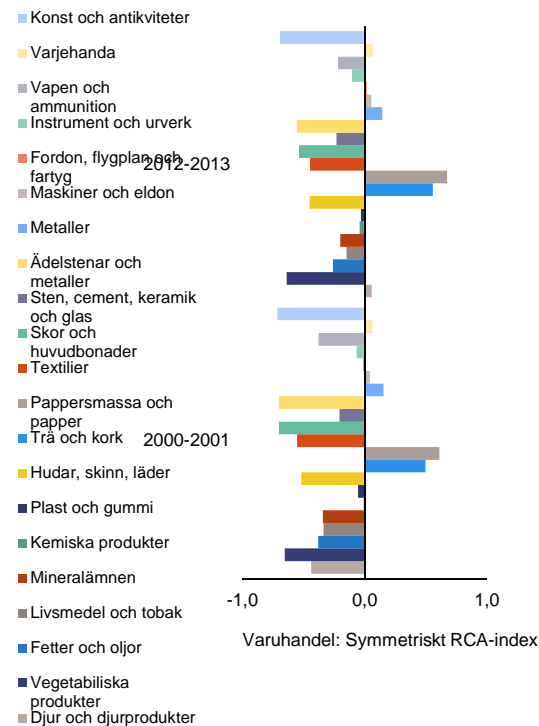
Diagram 3.3.1: Tillväxt i sysselsättning och mervärde i företagstjänster, 2008–2012

Källa: Kommissionen

Sverige har fortfarande starka komparativa fördelar i traditionella exportprodukter (diagram 3.3.2) såsom massa och papper och trävaror, men även maskiner, metall och läkemedel har stor betydelse för den svenska exporten. Den tröga efterfrågan i euroområdet, som av hävd tar emot omkring 40 % av exporten, har naturligtvis spelat in, men å andra sidan borde den senaste tidens försvagning av den svenska kronan hjälpa till.

Diagram 3.3.2: Den svenska varusektorn: komparativa fördelar

Källa: Kommissionen

Att starta ett företag har hittills tagit mer tid i Sverige än i genomsnitt i EU: tills helt nyligen tog det omkring två veckor, vilket är betydligt längre än småföretagsaktens mål på tre dagar. På detta område har förbättringar aviserats som sannolikt kommer att minska tiden betydligt, t.ex. ett nytt IT-verktyg som kan kontrollera bolagsnamn innan ansökan lämnas och därigenom minska tiden för att grunda företag.

De små och medelstora företagens tillgång till finansiering förblir god, och är ett problem för bara 9 % av företagen (jämfört med EU:s genomsnitt på 15 %). De svenska små och medelstora företagen uppger i stället att den största utmaningen är att hitta kunder. Enligt en undersökning som kommissionen nyligen beställde fick en stor andel av de svenska små och medelstora företagen (70 %) den finansiering de ville ha (EU: 65 %) medan bara 8 % av de sökande fick avslag (EU: 13 %). Endast 17 % av de tillfrågade sökandena använde sitt senaste lån som arbetskäpital, vilket visar att merparten företag har tillräckligt med interna medel eller kassaflöde för att finansiera den löpande verksamheten. Bankerna

anses generellt något mer villiga att finansiera små och medelstora företag nu än de tidigare åren. Av de små och medelstora företagen har 12 % använt finansiering med eget kapital, betydligt mer än genomsnittet i EU (5 %). I allmänhet har riskkapital funnits tillgängligt det senaste året men främst för spetsteknikinvesteringar. Det har varit mer av en utmaning att få finansiering till investeringar i ren teknik och bioteknik, och efterfrågan på tidigt riskkapital har oftast varit större än utbudet. Framtidsutsikterna för tillgång till finansiering ser ljusa ut ⁽⁶⁴⁾.

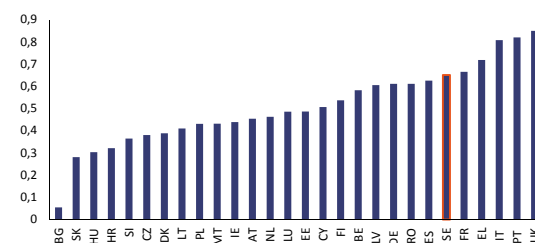
När det gäller politik för främjande av konkurrenskraften har den nya regeringen förklarat sig stå fast vid det svenska förenklingsprogrammet för företag, som bl.a. har som mål att minska och förenkla rapporteringskraven. Principerna om ”bara en gång” och ”enkel inlämning” ska garantera att företagen bara behöver lämna in uppgifterna en gång eftersom de offentliga organen delar med sig av uppgifter. Det ska också vara så lätt som möjligt att lämna in uppgifter. Till 2020 ska man ha nått målet att företagen i de flesta fall bara ombuds lämna uppgifter en gång till ett ställe. Det nyligen införda ”investeraravdraget” låter enskilda som köper andelar i nya eller expanderande företag av mindre storlek dra av hälften av köpesumman, upp till 650 000 kronor per person och år, och det torde underlätta utvecklingen för nya företag och innovativa småföretag. Mindre än 1 % av de svenska små och medelstora företagen exporterar till tillväxtmarknaderna Kina och Indien, jämfört med över en fjärdedel av storföretagen. Exportbeteendet är positivt korrelerat med bredbandsanvändning ⁽⁶⁵⁾.

Det svenska systemet före insolvens är relativt effektivt men även dyrt. Icke desto mindre är ett väl fungerande system för förebyggande omstrukturering viktigt i en modern företagsmiljö.

⁽⁶⁴⁾ 2013 SMEs' Access to Finance Survey, Analytical Report, kommissionen, 14 november 2013.

⁽⁶⁵⁾ Helping Firms Grow, rapport om EU:s konkurrenskraft 2014, kommissionen.

Diagram 3.3.3: Övergripande effektivitet i systemet före insolvens

Källa: Kommissionen

Andelen meddelanden om tilldelning av kontrakt som innehåller korrekt prisinformation och som offentliggörs av svenska myndigheter och enheter enligt EU:s regler om offentlig upphandling är fortfarande låg och långt under genomsnittet i EU. Under 2013 innehöll bara 8,7 % av meddelandena om tilldelning av kontrakt någon information om kontraktens värde, vilket ska ställas mot i genomsnitt 74 % i EES. Utvecklingen över tid stärker också intrycket av att meddelanden om tilldelning av kontrakt av låg kvalitet är ett återkommande problem i Sverige. Den faktiska inverkan av den uteblivna informationen är svår att skatta, eftersom det är fråga om rapportering om kontrakt som redan utlysts. De sannolika konsekvenserna för EU-företag som är intresserade av offentlig upphandling i Sverige är indirekta, eftersom de inte kan kontrollera det faktiska värdet för möjligheter som inte rapporteras. När de här företagen lägger upp strategier för framtida upphandlingar kan de därför inte veta om de borde sänka sina offererade priser för att bli mer konkurrenskraftiga. Eftersom information om faktiska kontraktvärden saknas blir det också svårare att kontrollera att kontrakten inte har ändrats eller att priserna motsvarar riktiga marknadspriser. Otillräcklig insyn i offentlig upphandling kan avskräcka särskilt utländska företag, däribland små och medelstora företag (jfr avsnitt 2.2 om den svenska bostadsmarknaden), medan en större andel utländska företag på den svenska marknaden för offentliga upphandlingar kan förskjuta det svenska bytesbalansöverskottet (avsnitt 1). Här kommer den nya myndighet för upphandlingsstöd som inleder sin verksamhet i september 2015 att få stor betydelse för spridning av bästa praxis.

Forskning och utveckling

Sverige hade EU:s näst högsta FoU-utgifter som andel av BNP (de uppgick 2013 till 3,2 %) och rankas som innovationsledare i innovationsunionens resultattavla 2014. Stora FoU-investeringar, en stark forskarbas och en företagsvänlig miljö är viktiga fördelar i Sveriges FoI-system. Så mycket som 70 % av forskning, utveckling och innovation står näringslivet för. Merparten av den forskning, utveckling och innovation som inte utförs av näringslivet utförs av den akademiska världen.

Trots det förefaller den svenska innovationsmiljön förlora sin förmåga att attrahera och hålla kvar FoU-investeringar från näringslivet. För det första är Sveriges totalt sett starka FoU-position sårbar eftersom den är beroende av ett litet antal multinationella företag som i allt högre grad flyttar sin FoU-verksamhet ut från Sverige. För det andra har landets resultat både i fråga om kommersialisering av innovativa produkter och kontakterna mellan högskola och näringsliv varit förenade med ytterligare utmaningar. Eftersom några svenska regioner har svaga innovationsresultat riskerar de också att permanent hamna på efterkälken även i fråga om tillväxt och sysselsättning, och det framstår som betydelsefullt att de tar vara på forsknings- och innovationsstrategier för smart specialisering.

I enlighet med principen om tillväxtvänlig budgetkonsolidering har Sverige fortsatt att prioritera offentliga FoI-investeringar för att motverka skadeverkningarna av näringslivets sjunkande FoU-utgifter. Enligt den forsknings- och innovationsproposition som antogs 2012 ska mer medel, totalt omkring 1 miljard euro fram till 2016, anslås till forsknings- och innovationsverksamhet. Propositionen innehåller politiska prioriteringar för åren 2012–2016, och har som övergripande mål att öka forskningens kvalitet och stärka kopplingen mellan FoU-investeringar och ekonomisk tillväxt. Anslagen till forskning och forskarutbildning höjs. Institutionella anslag till universitet och högskolor baseras mer på kvalitets- och prestandaindikatorer. För att ytterligare stärka FoU-investeringarna sänks arbetsgivaravgifterna från och med den 1 januari 2014 med 10 % på personal som arbetar med FoU. Kompletterande åtgärder har vidtagits för att stärka innovationssystemet (såsom systemet med innovationscheckar eller programmet

Innovationsprojekt i företag) och göra det med ändamålsenligt genom utökat offentlig-privat samarbete.

Flera initiativ för ökat offentlig-privat samarbete är nu helt i drift. Industriforskningsinstituterna har stärkts i sin funktion som kontaktyta mellan akademisk forskning och näringslivets produktutveckling. Innovationskontor vid universitet och högskolor och annan innovationsinfrastruktur har fått mer medel. Samtidigt har de svenska myndigheterna arbetat för att ändra den nuvarande patentlagstiftningen och avdragsrätten för FoU-donationer.

FoU får högsta prioritet under de europeiska struktur- och investeringsfondernas nya programperiod i både partnerskapsprogrammet och de operativa programmen 2014–2020. Regeringen har beslutat att anslå 65,7 % av Sveriges strukturfondsmedel till FoU i form av tekniköverföring och förbättring av samarbetsnätverk.

Tillämpningen av forsknings- och innovationspropositionen förefaller vara på rätt spår med satsningar på att återställa ett attraktivt företagsklimat, uppmuntra nya företag att ta fram ny teknik och innovativa lösningar samt uppmuntra forsknings- och innovationspartnerskap mellan näringsliv och högskolor. En aktiv innovationspolitik och ordentliga FoU-investeringar bör dock fortsätta att vara högt prioriterat av den svenska regeringen, eftersom risken finns att Sverige inte når sitt Europa 2020-mål på FoU-investeringar på 4 % av BNP. Det bör påpekas att det här målet också förutsätter att privata investerare vill och kan ta på sig risken.

Miljö, energi, infrastruktur och transporter

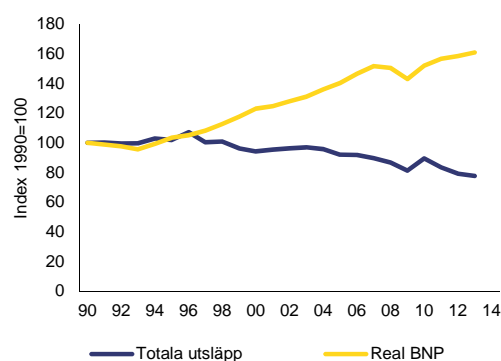
Även om Sverige gör goda framsteg mot EU:s klimatmål har utsläppen från transportsektorn bara minskat marginellt sedan 2005 och förblir ett allvarligt politiskt huvudbry. Utsläppen står för 25 % av landets totala växthusgasutsläpp och 45 % av de utsläpp som ingår i EU-målet för Sverige. Även om de genomsnittliga utsläppen från nyregistrerade svenska fordon minskade med 15 % åren 2005–2010 är det svenska fordonsbeståndet fortfarande ineffektivt jämfört med medelvärdet i EU: nya fordon släppte 2013 ut omkring 7 % mer

än EU-medelvärdet per körd kilometer. Nya bilar i Sverige är avsevärt större än genomsnittet i EU, och koldioxidutsläppen har ett tydligt samband med fordonens vikt. För utsläppsmålen bör det påpekas att Sverige har satt upp ett frivilligt nationellt mål att minska utsläppen utanför EU:s system för handel med utsläppsrätter fram till 2020 med 40 % från 1990 års nivå och med 33 % från 2005 års nivå, varav två tredjedelar inhemskt.

För att uppmuntra ytterligare minskningar av utsläppen från transportsektorn används skatteincitament och pilotprogram för koldioxidsnåla fordon och tekniker, t.ex. biobränslen (numera ett viktigt inslag i den svenska energiförsörjningen). En offentlig utredning om åtgärder för att minska transportsektorns utsläpp och beroende av fossila bränslen lades fram i december 2013, och gick därefter ut på remiss. Den nya regeringen har dock ännu inte lagt fram några konkreta åtgärder i detta avseende. Sverige har inte längre någon registreringsavgift för fordon, vilket å ena sidan utgör en förlorad inkomst för det allmänna, men å andra sidan kan uppmuntra bilägarna att köpa nyare, mer miljövänliga bilar.

Sverige var det första landet som införde en grön skatteväxling 1990, men inkomsterna från miljöskatter håller inte jämna steg med BNP-tillväxten. Detta beror till del på skatternas beteendestyrande effekt, och övergången från uppvärmning av bostäder med fossila bränslen. Men det kan också sägas vara ett tecken på framgång, eftersom Sveriges totala utsläpp av växthusgaser sjönk med 13 % från 1990 till 2012, medan BNP per capita ökade med 42 %. De minskande utsläppen är en direkt följd av att Sverige lyckats bryta kopplingen mellan energiförbrukning och ekonomisk tillväxt, bl.a. genom en strukturell omställning mot en tjänsteekonomi och genom ökad energieffektivitet (diagram 3.3.4). Slutligen har den ekonomiska tillbakagången också spelat in. Om Sveriges gröna skatteväxling kan sägas att 2012 gav miljöskatterna inkomster på 2,49 % av Sveriges BNP, strax över EU-snittet, men med en minskande tendens. Det kan alltså finnas utrymme för ytterligare skatteväxling.

Diagram 3.3.4: **Utsläpp av växthusgaser och real BNP-tillväxt i Sverige**

Källa: OECD, Naturvårdsverket (uppgifter 2013)

Sverige är inte på väg att nå sitt nationella energieffektivitetsmål (enligt de nationella genomförandeåtgärderna för energieffektivitetsdirektivet), varken för slutlig eller primär energiförbrukning. Allmänt sett har Sverige en bra blandning av olika typer av energisparåtgärder, och både den primära och den slutliga energiförbrukningen minskade från 2005 till 2012, men utvecklingen har sedan dess vänt. Det tyder på att Sverige måste öka sina ansträngningar att ytterligare höja energieffektiviteten, bl.a. i det befintliga bostadsbeståndet. Här kan nämnas att regeringen kommer att anslå 1 miljard kronor (omkring 110 miljoner euro) till att förbättra arbetsmiljö och energieffektivitet i skolorna under åren 2015–2018.

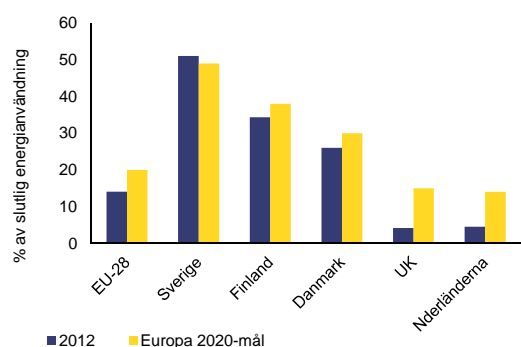
När det gäller energiinfrastrukturen finns det betydande flaskhalsar mellan vattenkraftverken i norr och elförbrukarna i södra Sverige, trots Sveriges mycket omfattande kraftnät. Sverige har i allmänhet mycket goda anslutningar till grannländerna. Det gäller dock inte naturgas, men naturgas har begränsad betydelse i energisystemet och gasinfrastrukturen är inte omfattande. Dagens omfattning på elförbindelserna (24 % av produktionskapaciteten 2011) kommer att öka ännu mer när elförbindelsen mellan Sverige och Litauen (det s.k. Nordbaltprojektet) tas i drift i början av 2016. Investeringen har medfinansierats av det europeiska energiprogrammet för återhämtning och kommer att bidra till ökad integration av de nordeuropeiska elmarknaderna.

De nya regeringen har tillkännagett sitt önskemål att ersätta kärnenergi med förnybar energi och energieffektivitet. Enligt regeringen ska Sverige ha 100 % förnybar energi på längre sikt. Eftersom andelen 2012 var 51 % har Sverige redan nått sitt Europa 2020-mål på 49 % förnybar energi (diagram 3.3.5).

Satsningarna på förnybar energi innebär också omfattande investeringar, eftersom regeringen strävar efter att minst 30 TWh el ska komma från ny förnybar energi fram till 2020, bl.a. från vindkraftverk till havs och solkraft. Den nya regeringens senaste tillkännagivanden innebär en brytning med den förra regeringens beslut 2010 att tillåta nya kärnreaktorer som ersättning för gamla. Regeringen tillkännagav dock redan i oktober 2014 att den kommer att bjuda in oppositionen till diskussioner och inrätta en särskild energikommission för att nå en blocköverskridande, långsiktig energiöverenskommelse. Den nya energikommissionen förväntas inleda sin verksamhet under 2015. En blocköverskridande överenskommelse förväntas skapa klarhet på medellång och lång sikt för investerare och andra aktörer på energiområdet. Osäkerheten kring kärnenergis framtid i Sverige har dock redan lett till att det statsägda elbolaget Vattenfall lagt sina planer på nya kärnreaktorer på is. Med tanke på kärnenergis stora andel av dagens elmix skulle en utfasning innebära stora utmaningar för att garantera en tillräcklig försörjning från andra energikällor.

Ökade investeringar och ständig uppmärksamhet krävs för att förbättra det svenska järnvägsnätet, som i stor omfattning (motsvarande omkring 60 % av järnvägssektorns omsättning) förvaltas av statsägda företag (jämfört med i genomsnitt 83 % i EU) (diagram 3.3.6). Situationen i stort i transportinfrastruktur är inte otillfredsställande. Samtidigt visar analysen att trafikvolymerna har växt snabbare än investeringarna de senaste tio åren⁽⁶⁶⁾. Investeringsnivåerna i underhåll och upprustning av det svenska järnvägsnätet fortsätter att vara ett område med begränsade framsteg, bl.a. med tanke på det kärva klimatet. Det behövs investeringar för att minska förseningarna och bygga bort flaskhalsarna (särskilt i tätorterna, men de påverkar hela nätet), i synnerhet för gränsöverskridande trafik med Kontinentaleuropa. Den intensiva användningen av det befintliga nätet leder till återkommande förseningar, och problemen har förvärrats de senaste tio åren⁽⁶⁷⁾. Enligt nya skattningar behöver järnvägsinvesteringarna fortsätta att öka, och åtminstone hålla jämna steg med BNP-tillväxten, för att den ökande trafiken ska få rum. Ineffektiva förbindelser riskerar att drabba utrikeshandeln och arbetsmarknaden. I december 2014 utfärdade regeringen tilläggsdirektiv till den pågående utredningen om järnvägens organisation, i syfte att se över hur staten kan förbättra sin samordning av järnvägsunderhållet.

Diagram 3.3.5: **Andel förnybar energi i slutlig bruttoenergiförbrukning, 2012 och Europa 2020-mål**

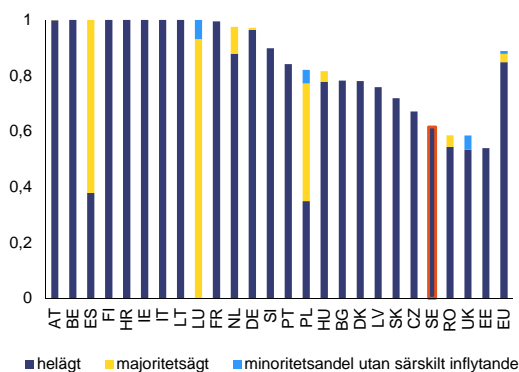

Källa: Kommissionen

⁽⁶⁶⁾ Nivån på infrastrukturinvesteringarna i Sverige, Konjunkturinstitutet, mars 2012.

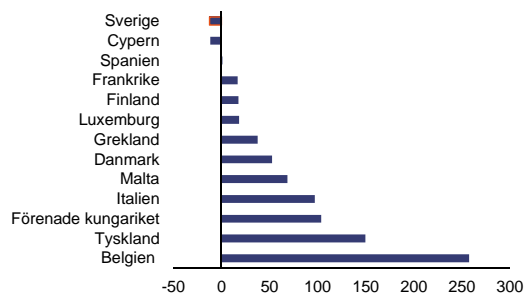
⁽⁶⁷⁾ Situationen i det svenska järnvägsnätet, TRV2011/10161A, Trafikverket, 2011.

Diagram 3.3.6: Statliga företags andel av total omsättning, järnväg, 2012

Källa: Kommissionen

Diagram 3.3.7: Flaggad flotta i valda EU-länder 2004–2013 (% förändring av dödviktstonnage)

Källa: Oxford Economics, UNCTAD

Av geografiska skäl är alla transportslag viktiga för den svenska exportens framtid, och potentiella flaskhalsar måste uppmärksammas med stor omsorg. På detta område är sjöfarten fortfarande ett viktigt alternativ både som ett transportslag i sig och som en viktig länk i den intermodala kedjan. Regeringen antog 2013 en handlingsplan för att förbättra den svenska sjöfartens konkurrenskraft. Den skulle ha följts upp med en ny sjöfartsstrategi 2014. Strategin har dock ännu inte lagts fram och några konkreta åtgärder har ännu inte genomförts. En jämförelse visar att Sverige till skillnad från de flesta andra EU- och EES-länder hittills inte har vidtagit åtgärder (särskilt ett s.k. tonnageskattesystem) för att motverka utflaggningen av svenska fartyg. I en färsk offentlig utredning gavs dock stöd för införandet av tonnageskatt i Sverige⁽⁶⁸⁾. De EU-länder som infört tonnageskatt har sett sina flottor växa starkt det senaste årtiondet, medan den svenska flottan stagnerat eller nu senast till och med börjat minska (diagram 3.3.7). Eftersom världsfloTTan också växt starkt de senaste tio åren har alltså den svenskflaggade andelen av världsfloTTan minskat från 1,1 % 1980 till bara 0,1 % 2012⁽⁶⁹⁾.

⁽⁶⁸⁾ SOU 2015:4, *Ett svenskt tonnageskattesystem*, Finansdepartementet, februari 2015.

⁽⁶⁹⁾ Studie av Oxford Economics, *The Economic Value of the EU Shipping Industry*, 2014.

BILAGA A

Översikt

Åtaganden	Sammanfattning ⁽⁷⁰⁾
Landsspecifika rekommendationer 2014	
<p>Rekommendation 1: Fortsätta att driva en tillväxtvänlig finanspolitik och bevara sunda offentliga finanser, och se till att man håller fast vid det medelfristiga budgetmålet under den period som omfattas av konvergensprogrammet, också med tanke på de utmaningar som den åldrande befolkningen utgör för de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet.</p>	<p>Sverige har gjort vissa framsteg i förhållande till rekommendation 1 (i denna övergripande bedömning av rekommendation 1 ingår ingen bedömning av överensstämmelsen med stabilitets- och tillväxtpakten):</p> <p>Begränsade framsteg med att ytterligare effektivisera offentliga utgifter för vård av personer med långvarigt vårdbehov till följd av en åldrande befolkning.</p>
<p>Rekommendation 2: Dämpa hushållens låneökning och den privata skuldsättningen.</p> <p>I detta avseende begränsa effekterna av den gynnsamma behandlingen av lån i inkomstbeskattningen genom att stegvis begränsa skatteavdragen för räntor på bostadslån och/eller höja fastighetsskatten.</p> <p>Vidta ytterligare åtgärder för att öka amorteringstakten på bostadslån.</p>	<p>Sverige har gjort begränsade framsteg i förhållande till rekommendation 2:</p> <p>Inga framsteg med att se över bostadsrelaterad beskattning, dvs. regler om fastighetsskatt och skatteavdragen för räntor på bostadslån.</p> <p>Vissa framsteg med att främja en amorteringskultur, genom att Finansinspektionen aviserat nya regler om amortering ned till 50 % för nya bolån. Åtgärden har ännu inte helt utformats eller genomförts.</p>
<p>Rekommendation 3: Ytterligare effektivisera bostadsmarknaden genom fortsatta reformer av hyressättningssystemet. I synnerhet tillåta mer marknadsorienterade hyror genom att röra sig bort från bruksvärdessystemet och ytterligare avreglera vissa segment på hyresmarknaden, samt ge större avtalsfrihet åt enskilda hyresgäster och hyresvärdar.</p> <p>Förkorta och förenkla plan- och överklagandeprocesser, genom att sänka och slå samman administrativa krav, harmonisera byggkrav och standarder mellan kommunerna och öka öppenheten kring förfarandet vid marktilldelning.</p>	<p>Sverige har gjort begränsade framsteg i förhållande till rekommendation 3:</p> <p>Inga framsteg med att se över hyressättningen eller avtalsfriheten på hyresmarknaden.</p> <p>Begränsade framsteg med att effektivisera planprocessen. Vissa tidigare åtgärder (t.ex. översynen av bullerreglerna och nya förfaranden för överklaganden) har ännu inte helt slagit igenom, och reglerna om uthyrning av privata bostäder har mjukats upp (även om de nu ska ses över av den nya regeringen). Från och med juli 2014 får dessutom husägare</p>

⁽⁷⁰⁾ Följande betyg sätts på framstegen med att genomföra de landsspecifika rekommendationerna för 2014 i rådsrekommendationen: **Inga framsteg:** Medlemsstaten har varken tillkännagett eller antagit några åtgärder med anledning av rekommendationen. Detta betyg ges också om medlemsstaten har tillsatt en utredning för att bedöma eventuella åtgärder. **Begränsade framsteg:** Medlemsstaten har tillkännagett åtgärder med anledning av rekommendationen, men åtgärderna förefaller otillräckliga och det är osäkert om de kommer att antas eller genomföras. **Vissa framsteg:** Medlemsstaten har tillkännagett eller antagit åtgärder med anledning av rekommendationen. Åtgärderna är lovande, men alla har inte genomförts än och det är inte säkert att alla kommer att genomföras. **Avsevärda framsteg:** Medlemsstaten har antagit åtgärder, som mestadels har genomförts. Åtgärderna uppfyller rekommendationen i stor utsträckning. **Helt genomfört:** Medlemsstaten har antagit och genomfört åtgärder som uppfyller rekommendationen på ett lämpligt sätt.

<p>Uppmuntra kommunerna att upplåta egen mark för nybyggnation av bostäder.</p>	<p>bygga ett ytterligare bostadshus på tomten utan att behöva bygglov.</p> <p>Begränsade framsteg med kommunernas incitament. En offentlig utredning har tillsatts för att granska föreskrifter om markanvändning och planering och föreslå åtgärder för att öka kommunernas planering för bostäder och marktilldelning.</p>
<p>Rekommendation 4: Vidta lämpliga åtgärder för att förbättra baskunskaperna och underlätta övergången från utbildning till arbetsmarknad, bland annat genom en större användning av arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsprogram.</p> <p>Förstärka satsningarna för att effektivare inrikta arbetsmarknads- och utbildningsåtgärder på lågutbildade och personer med invandrabakgrund.</p> <p>Öka de tidiga insatserna och det aktiva uppsökandet av ungdomar som inte är inskrivna hos myndigheterna.</p>	<p>Sverige har gjort vissa framsteg i förhållande till rekommendation 4:</p> <p>Begränsade framsteg med åtgärder för att förbättra baskunskaperna. Antalet undervisningstimmar i matematik har ökat. Skolforskningsinstitutet inledde sin verksamhet den 1 januari 2015 för att stärka evidensbasen för utbildningsreformer. En oberoende skolkommision ska inrättas för att föreslå långsiktiga skolreformer och nationella mål.</p> <p>Vissa framsteg med att underlätta övergången från utbildning till arbetsmarknad, t.ex. genom införandet av gymnasiala lärlingsavtal. Vissa problem med att sprida användningen av avtalet återstår att lösa.</p> <p>Vissa framsteg med att helt genomföra ungdomsgaranti för unga som varken går i skola eller har arbete, men det är ännu inte helt säkerställt att alla kategorier unga omfattas av den nationella garantin. En ny ungdomspolitisk ram omfattar fortsatta satsningar på att ta fram aktiviteter för unga som varken går i skola eller har arbete. Tillräcklig samordning på lokal nivå återstår att ordna.</p> <p>Begränsade framsteg med att effektivare inrikta arbetsmarknads- och utbildningsåtgärder på de utsatta grupperna. En rad nya åtgärder inriktade på nyanlända migranter antogs i juni 2014, som skärper villkoren för förmåner för migranter. Ett omfattande förslag om utbildning av nyanlända studerande har aviserats och ska träda i kraft den 1 januari 2016. Skollagen ändrades i juli 2014 så att kommunerna nu är skyldiga att ta hänsyn till socio-ekonomiska</p>

	faktorer när de fördelar skolresurser.
Europa 2020 (nationella mål och framsteg)	
Sysselsättningsmål i nationellt reformprogram 2014: drygt 80 %.	Sysselsättning 2012: 79,4 % och 2013 79,8 % Målet för hela EU hade nåtts redan före krisen 2007–2008. Uppfyllelsen av ett mer långtgående nationellt mål hindrades av krisen 2008–2009. Sedan dess har läget ljusnat och den svenska arbetsmarknadens resultat är fortsatt robusta.
FoU-mål i nationellt reformprogram 2013: 4 % av BNP senast 2020.	Inhemska bruttoutgifter för FoU (% av BNP): 3,28 % 2012 och 3,21 % 2013 (preliminärt). Inga framsteg mot målet. Även om den offentliga FoU-intensiteten ökat med 2,5 % per år under åren 2007–2012 har de privata FoU-utgifterna som andel av BNP minskat med 1,4 % per år under samma tid. Sverige kan fortfarande nå sitt FoU-mål till 2020 om det nya upplägget med utmaningsbaserad innovation kan stimulera framväxten av snabbväxande innovativa företag och därigenom få fram privata FoU-investeringar.
Utsläpp av växthusgaser i förhållande till 1990: -17 % (jämfört med utsläppen 2005; utsläpp inom EU:s system för handel med utsläppsrätter ingår inte i detta nationella mål).	Enligt de senaste prognoserna och med beaktande av befintliga åtgärder spås målet nås: -19 % 2020 jämfört med 2005 (med en marginal på 2 procentenheter). Förändring av utsläpp av växthusgaser 2005–2013 utanför systemet med handel med utsläppsrätter: -20 % (preliminär uppgift).
Mål för förnybar energi i nationellt reformprogram 2013: Mål för förnybar energi: 49 % Andel förnybar energi i transportsektorn: 10 %	Andel förnybar energi i den slutliga bruttoenergiförbrukningen uppgick 2013 till 51,7 %. Sverige har redan nått sitt mål för 2020 med en andel förnybar energi på 49 %.
Energieffektivitet: Mål för energieffektivitet: 20 % mindre energiintensitet (jämfört med 2008). Fram till 2020: primär energiförbrukning på 43,4 miljoner ton oljeekvivalenter och slutlig energiförbrukning på 30,3 miljoner ton	Ekonomins energiintensitet Även om den primära och den slutliga energiförbrukningen minskade 2005–2012, har utvecklingen vänt på senare år (2011–2012) för både primär och slutlig energiförbrukning. Sverige verkar inte heller nå sitt nationella energimål, varken för primär eller slutlig energiförbrukning: primär

oljeekvivalenter	energiförbrukning på 49,8 miljoner ton oljeekvivalenter och slutlig energiförbrukning på 32,4 miljoner ton oljeekvivalenter enligt Eurostat.
Mål för andel elever som lämnar skolan i förtid: 10 %	<p>Elever som lämnar utbildningen i förtid (andel av befolkningen i åldrarna 18–24 år med högst högstadieutbildning och inte i annan utbildning) 2012: 7,5% och 2013: 7,1 %.</p> <p>Målet är nått. Sverige har också andra nationella definitioner av elever som lämnar skolan i förtid, se avsnitt 4.2.</p>
Mål för högre utbildning: 40–45 %	<p>Högre utbildning (andel av befolkningen i åldrarna 30–34 år med examensbevis från högre utbildning): 2012: 47,9 % och 2013: 48,3 %.</p> <p>Målet är nått.</p>
<p>Mål för minskning av befolkning som riskerar fattigdom eller social exkludering, antal personer:</p> <p>Minska till betydligt mindre än 14 % andelen människor i åldrarna 20–64 år som inte ingår i arbetskraften (utom heltidsstuderande), långtidsarbetslösa och långtidssjukskrivna.</p>	<p>Personer som riskerar fattigdom eller social exkludering 2012: 13,1 %, 2013: 12,7 %.</p> <p>Enligt det nationella reformprogrammet för 2014 är andelen som anges i målet uppskattningsvis omkring 12,7 % av åldersgruppen (2013), vilket tyder på att målet är nått.</p>

Tabell B.1: Makroekonomiska indikatorer

	1996- 2000	2001- 2005	2006- 2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nyckelfaktorer									
BNP-tillväxt	3,6	2,6	1,7	2,7	-0,3	1,3	1,8	2,3	2,6
Produktionsgap ¹	-0,5	-0,4	-0,1	-0,1	-1,6	-1,8	-1,5	-1,0	-0,3
HIKP (förändring i % per år)	1,1	1,8	2,1	1,4	0,9	0,4	0,2	0,5	1,0
Inhemsk efterfrågan (förändring i % per år) ²	3,1	1,8	2,1	3,0	-0,6	1,1	2,9	2,7	2,7
Arbetslöshet (i % av arbetskraften) ³	8,0	6,7	7,3	7,8	8,0	8,0	7,8	7,7	7,5
Fast bruttoinvestering (i % av BNP)	20,8	21,8	23,2	22,7	22,6	22,1	22,7	23,2	23,5
Nationellt sparande brutto (i % av BNP)	25,6	28,1	31,0	29,7	28,9	28,9	28,8	28,9	29,0
Offentliga finanser (i % av BNP)									
Nettoutlåning (+) eller nettouplåning (-)	0,0	0,2	1,3	-0,1	-0,9	-1,4	-2,2	-1,6	-1,0
Bruttoskuld	63,6	49,4	39,0	36,1	36,4	38,6	41,4	41,3	40,6
Finansiella nettotillgångar	-17,3	1,5	19,4	19,8	22,8	26,0	-	-	-
Summa inkomster	59,1	55,0	54,0	52,7	53,0	53,3	52,0	52,2	52,4
Summa utgifter	59,0	54,8	52,7	52,8	54,0	54,7	54,2	53,8	53,4
<i>varav ränta</i>	4,3	2,2	1,4	1,1	0,9	0,8	0,8	0,8	0,9
Företag (i % av BNP)									
Nettoutlåning (+) eller nettouplåning (-)	2,8	3,5	2,3	0,3	-0,4	0,2	0,2	-0,5	-1,1
Finansiella nettotillgångar; ickefinansiella företag	-132,1	-127,8	-167,3	-163,4	-178,8	-189,2	-	-	-
Finansiella nettotillgångar; finansiella företag	16,6	-11,3	-2,5	-4,2	-0,5	1,1	-	-	-
Bruttoinvesteringar	15,0	15,2	15,8	16,4	15,5	15,1	15,6	15,9	16,1
Rörelseresultat brutto	24,4	23,4	24,4	24,4	23,0	22,8	22,6	22,5	22,3
Hushåll och HIO (i % av BNP)									
Nettoutlåning (+) eller nettouplåning (-)	0,8	2,1	3,7	5,3	7,4	7,6	7,5	7,3	7,2
Finansiella nettotillgångar	88,6	106,0	134,3	132,0	142,0	157,2	-	-	-
Bruttolöner	38,7	38,7	38,8	39,4	40,5	40,5	40,8	40,7	40,6
Nettoinkomst av kapital	3,2	2,4	4,3	5,1	5,7	5,8	5,9	5,9	5,9
Transfärer	23,7	22,5	20,7	19,9	20,7	21,1	20,9	20,6	20,3
Bruttosparande	2,8	4,9	7,0	8,4	10,0	10,1	10,2	10,1	10,0
Omvärlden (i % av BNP)									
Nettoutlåning (+) eller nettouplåning (-)	3,8	6,1	7,6	5,7	6,2	6,5	5,6	5,3	5,1
Finansiella nettotillgångar	45,0	32,4	17,4	17,6	16,3	6,2	-	-	-
Nettoexport av varor och tjänster	6,3	6,7	6,4	4,7	4,9	5,0	4,2	3,9	3,9
Primära nettoinkomster från resten av världen	-0,7	0,8	3,1	2,9	3,1	3,6	3,5	3,4	3,3
Kapitalöverföringar netto	-0,5	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3
Handelssektorn	43,4	42,5	41,5	41,0	40,3	39,5	-	-	-
Ickehandelssektorn	44,7	45,7	46,6	47,1	48,0	48,9	-	-	-
<i>varav bygg- och anläggningssektorn</i>	4,1	4,7	5,3	5,1	4,9	4,8	-	-	-

1 Produktionsgapet är skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP vid 2005 års marknadspriser.

2 Indikatorn på inhemsk efterfrågan avser även lager.

3 Som arbetslösa räknas alla som saknade anställning, aktivt sökte arbete och kunde börja arbeta omedelbart eller inom två veckor. Arbetskraften är det totala antalet personer som är anställda eller arbetslösa. Arbetslöshetsnivån omfattar åldersgruppen 15-74.

Källa: Kommissionens vinterprognos 2015. Kommissionens beräkningar.

Tabell B.2: **Finansmarknadsindikatorer**

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Banksektorns totala tillgångar (i % av BNP) ¹	320,1	305,2	295,9	297,5	288,6	298,7
Fem största bankernas andel av tillgångarna (i %)	60,7	57,8	57,8	57,4	58,3	-
Utländsk ägoandel av banksektorns tillgångar (i %)	7,1	8,6	8,4	8,6	8,7	-
Indikatorer på sunda finanser:						
- nödlidande lån (i % av total utlåning)	0,8	0,8	0,7	0,7	0,6	0,6
- kapitaltäckningsgrad (i %) ²	12,7	12,0	11,5	11,7	12,0	21,6
- avkastning på eget kapital (i %) ²	8,0	14,1	14,9	15,3	16,7	8,0
Privat kredittillväxt (årsförändring i %) ¹	3,3	7,3	5,5	3,6	3,0	5,2
Bostadslån (årsförändring i %) ¹	10,4	8,7	5,6	4,7	5,4	6,2
Kvot mellan utlåning och inlåning ¹	221,9	217,4	215,3	207,8	201,9	203,3
Centralbankslikviditet i % av skulderna ³	3,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Skulder till privata sektorn (i % av BNP)	212,6	200,8	200,3	202,3	200,1	-
Utländsskuld brutto (i % av BNP) ⁴ - Offentlig	16,4	17,3	18,1	18,5	19,3	19,1
- Privat	83,2	73,3	66,6	62,6	57,0	58,0
Långsiktig räntespread mot Bund (räntepunkter)*	2,8	15,0	-0,3	9,7	55,1	55,3
Kreditswapspreddar för statspapper (på 5 år)*	70,2	31,2	35,7	36,2	14,3	9,9

1) Senaste uppgift 2014, november.

2) Senaste uppgift 2014, andra kvartalet. Fyra stora bankkoncerner.

3) Senaste uppgift 2014, tredje kvartalet. Fyra stora bankkoncerner.

4) Senaste uppgift 2014, juni. Penningmyndigheter, penning- och finansinstitut ingår inte.

* Mått i räntepunkter.

Källa: IMF (indikatorer på sunda finanser), kommissionen (långsiktiga räntesatser), Världsbanken (utlandsskuld brutto) och ECB (alla övriga indikatorer)

Tabell B.3: Skatteindikatorer

	2002	2006	2008	2010	2011	2012
Totala skatteintäkter (inkl. faktiska obligatoriska sociala avgifter i % av BNP)	47,5	48,3	46,4	45,4	44,4	44,2
Uppdelning enligt ekonomisk funktion (i % av BNP) ¹						
Konsumtion:	12,7	12,5	12,7	13,2	12,8	12,6
varav						
- mervärdesskatt	8,8	8,9	9,3	9,7	9,5	9,3
- punktskatt på tobak och alkohol	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
- energi	2,4	2,3	2,2	2,2	2,0	2,0
- övriga (resterande)	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Förvärvsarbetande	25,7	24,1	24,0	22,3	22,4	22,7
Arbetslösa	4,0	4,3	3,7	3,4	3,1	3,2
Kapital- och företagsinkomster	3,4	5,8	4,7	5,1	4,7	4,4
Kapital-/förmögenhetsstock	1,7	1,7	1,3	1,4	1,3	1,4
<i>p.m.</i> Miljöskatter ²	2,9	2,7	2,7	2,7	2,5	2,5
Mervärdesskatteeffektivitet ³						
Faktiska momsinkomster i % av teoretiska inkomster vid normalskattesats	52,7	55,7	58,3	59,1	58,4	56,2

1) Skatteinkomster delas in enligt ekonomisk funktion, dvs. enligt om skatter höjs på konsumtion, arbetskraft eller kapital. Se Europeiska kommissionen (2014), Taxation trends in the European Union, för en detaljerad förklaring.

2) Denna kategori omfattar skatter på energi, transport och föroreningar och resurser som ingår i konsumtions- och kapitalinkomster.

3) Mervärdesskatteeffektiviteten mäts via kvoten för momsintäkter. Kvoten definieras som kvoten mellan den faktiska insamlade momsintäkten och de intäkter som teoretiskt sett skulle tas upp om standardmoms tillämpades på alla utgifter för slutlig (inhemsk) konsumtion. En låg kvot kan tyda på minskad skattebas på grund av stora avdrag eller tillämpning av reducerade skattesatser på en stor mängd varor och tjänster (politisk klyfta) eller för att all skatt inte uppburits på grund av t.ex. bedrägeri (uppbördsklyfta). Det bör noteras att storleken på handeln över gränserna i förhållande till inhemsk konsumtion också påverkar kvotens värde, särskilt för mindre ekonomier. För en detaljerad genomgång, se Europeiska kommissionen (2012), Tax Reforms in EU Member States, och OECD (2014), Consumption tax trends.

Källa: Europeiska kommissionen

Tabell B.4: Arbetsmarknadsindikatorer och sociala indikatorer

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sysselsättningsgrad (i % av befolkningen i åldersgruppen 20-64)	80,4	78,3	78,1	79,4	79,4	79,8	80,0
Sysselsättningsökning (förändring i % mot föregående år)	0,9	-2,4	1,0	2,1	0,7	1,0	1,4
Kvinnors sysselsättningsgrad (i % av kvinnliga befolkningen i åldersgruppen 20-64)	77,2	75,7	75,0	76,5	76,8	77,2	77,7
Mäns sysselsättningsgrad (i % av manliga befolkningen i åldersgruppen 20-64)	83,5	80,9	81,1	82,1	81,9	82,2	82,2
Äldres sysselsättningsgrad (i % av befolkningen i åldersgruppen 55-64)	70,1	70,0	70,4	72,0	73,0	73,6	74,0
Deltidssysselsättning (i % av total sysselsättning för befolkningen över 15 år)	26,6	27,0	27,0	26,5	26,5	26,2	26,1
Deltidssysselsättning, kvinnor (i % av den totala sysselsättningen för kvinnor över 15 år)	41,4	41,2	41,0	40,1	39,6	38,8	38,3
Deltidssysselsättning, män (i % av den totala sysselsättningen för män över 15 år)	13,3	14,2	14,5	14,2	14,6	14,9	15,0
Visstidsanställning (i % av anställda med visstidskontrakt över 15 år)	16,1	15,3	16,4	17,0	16,4	16,9	17,6
Övergång från tillfällig till fast anställning	45,9	34,5	43,9	41,6	-	-	-
Arbetslöshet ¹ (i % av arbetskraften, åldersgruppen 15-74)	6,2	8,3	8,6	7,8	8,0	8,0	7,9
Långtidsarbetslöshet ² (i % av arbetskraften)	0,8	1,1	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5
Ungdomsarbetslöshet (i % av arbetskraften i åldersgruppen 15-24)	20,2	25,0	24,8	22,8	23,7	23,6	22,9
Ungdomar som varken arbetar eller studerar (i % av befolkningen i åldersgruppen 15-24)	7,8	9,6	7,7	7,5	7,8	7,5	-
Andelen unga som har högst grundskoleutbildning och inte deltar i vidareutbildning (i % av åldersgruppen 18-24)	7,9	7,0	6,5	6,6	7,5	7,1	-
Eftergymnasial utbildning (personer med avslutad eftergymnasial utbildning i % av åldersgruppen 30-34)	42,0	43,9	45,3	46,8	47,9	48,3	-
Formell barnomsorg (från 1 till 29 timmar; i % av befolkningen under 3 år)	18,0	26,0	18,0	19,0	17,0	-	-
Formell barnomsorg (30 timmar eller mer; i % av befolkningen under 3 år)	31,0	37,0	33,0	32,0	35,0	-	-
Arbetsproduktivit per anställd (årlig förändring i %)	-1,4	-2,8	5,0	0,5	-1,0	0,3	0,3
Arbetsstimmar per anställd (årlig förändring i %)	0,3	-0,5	1,6	-0,2	-0,9	-0,7	0,5
Arbetsproduktivit per arbetsstimma (årlig förändring i %; fasta priser)	-1,8	-2,4	3,3	0,7	-0,1	1,0	-0,2
Ersättning per anställd (årlig förändring i %; fasta priser)	0,3	0,3	1,2	2,0	2,0	0,5	1,0
Ökning av den nominella enhetsarbetskostnaden (årlig förändring i %)	3,1	4,4	-2,3	0,1	2,9	0,8	-
Ökning av den reala enhetsarbetskostnaden (årlig förändring i %)	-0,1	2,3	-3,1	-1,2	1,9	-0,2	-

¹ Arbetslösa är personer som saknar anställning, aktivt söker arbete och som är beredda att börja arbeta omedelbart eller inom två veckor. Arbetskraften är det totala antalet personer som är anställda eller arbetslösa. I uppgifterna om arbetslösheten 2014 ingår Eurostats senaste rapport från tidigare i februari 2015.

² Andel av arbetskraften som varit arbetslös i minst 12 månader.

Källa: Kommissionen (Arbetskraftsundersökningen och Europeiska nationalräkenskaperna)

Tabell B.5: **Utgifter för sociala trygghetsförmåner (i % BNP)**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Sjukdom/hälsovård	7,5	7,5	7,9	7,4	7,5	7,6
Invaliditet	4,4	4,4	4,6	4,1	3,9	3,9
Äldre och efterlevande	11,6	12,0	13,2	12,7	12,4	12,8
Familjer och barn	2,9	3,0	3,2	3,1	3,1	3,2
Arbetslöshet	1,1	0,9	1,3	1,4	1,2	1,2
Bostad, övrig social utsatthet	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5
Totalt	28,6	28,9	31,4	29,8	29,1	29,9
varav behovsprövade förmåner	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,8

Indikatorer på social inkludering	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Personer i riskzonen för fattigdom eller social utslagning ¹ (i % av totalbefolkningen)	14,9	15,9	15,0	16,1	15,6	16,4
Barn i riskzonen för fattigdom eller social utslagning (i % av personer i åldern 0-17 år)	14,6	15,1	14,5	15,9	15,4	16,2
Äldre i riskzonen för fattigdom eller social utslagning (i % av personer i åldern 65+)	15,5	18,0	15,9	18,6	17,9	16,5
Fattigdomsrisk ² (i % av totalbefolkningen)	12,2	13,3	12,9	14,0	14,1	14,8
Svår materiell nöd ³ (i % av totalbefolkningen)	1,4	1,6	1,3	1,2	1,3	1,4
Andelen personer som lever i hushåll med få förvärvsarbetande ⁴ (i % av personer i åldern 0-59 år)	5,5	6,4	6,0	6,9	5,7	7,1
Fattigdomsrisk bland förvärvsarbetande (i % av de förvärvsarbetande)	6,8	6,9	6,5	6,8	6,7	7,1
Effekten av sociala transfereringar (exklusive pensioner) när det gäller att minska fattigdom	57,2	50,0	51,7	49,8	48,5	45,4
Fattigdomströsklar, uttryckt i nationell valuta och i fasta priser ⁵	112302,1	116660,8	117235,7	117980,0	121035,4	123514,6
Disponibel bruttoinkomst (hushåll)	1595302,0	1661482,0	1713289,0	1796919,0	1879388,0	1941245,0
Relativt medianfattigdomsriskgap (60 % av den utjämnade medianinkomsten, ålder: totalt)	18,0	20,3	19,7	18,5	18,9	19,8
Ojämlighet i inkomstfördelningen (S80/S20 - inkomstfördelningskvoten)	3,5	3,7	3,5	3,6	3,7	3,7

1) Människor i riskzonen för fattigdom eller social utslagning (AROPE): personer som löper risk för fattigdom (AROP) och/eller lider av svårmateriell nöd (SMD) och/eller lever i hushåll med ingen eller mycket låg förvärvsfrekvens (LWI).

2) Fattigdomsrisk (AROP): andel av personer med en utjämnad disponibel inkomst under 60 % av den nationella utjämnade medianinkomsten.

3) Andel personer som gör minst fyra av nio försakelser: inte har råd att i) betala hyran och gas-, vatten- eller elräkningen, ii) värma upp sitt hus tillräckligt, iii) betala oväntade utgifter, iv) äta fisk, kött eller en proteinmotsvarighet varannan dag, v) ta en veckas semester borta från hemmet per år, vi) ha bil, vii) ha tvättmaskin, viii) ha färg-TV, eller ix) ha telefon.

4) Personer som lever i hushåll med mycket låg förvärvsfrekvens: andel av personer i åldern 0-59 som lever i hushåll där vuxna (bortsett från barn som inte är självförsörjande) arbetade mindre än 20 % av sin totala potentiella arbetstid under de föregående tolv månader.

5) För EE, CY, MT, SI och SK uttrycks tröskelvärden i nominella belopp i euro; HIKP - index 100 för 2006 (2007 års enkät avser 2006 års inkomster).

6) Uppgifterna för 2014 är medelvärde för de tre första kvartalen.

Källa: För utgifter för sociala trygghetsförmåner ESSPROS; för social inkludering EU-SILC.

Tabell B.6: Resultatindikatorer för produktmarknader och policyindikatorer

	2004-08	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Arbetsproduktivitet ¹ inom hela ekonomin (årlig förändring i %)	2,1	-3,4	5,2	0,8	-0,9	0,3	-
Arbetsproduktivitet ¹ inom tillverkningssektorn (årlig förändring i %)	5,3	-11,0	24,9	3,6	-5,5	2,1	-
Arbetsproduktivitet ¹ inom el, gas (årlig förändring i %)	-	-	-	-	-	-	-
Arbetsproduktivitet ¹ inom byggsektorn (årlig förändring i %)	-1,4	-9,0	1,4	-6,8	-7,6	-0,7	-
Arbetsproduktivitet ¹ inom parti- och detaljhandel (årlig förändring i %)	-	-	-	-	-	-	-
Arbetsproduktivitet ¹ inom informations- och kommunikationssektorn (årlig förändring i %)	6,3	1,8	9,1	5,2	1,8	-0,8	-
Patentintensitet inom tillverkningssektorn ² (Patentansökningar till EPO dividerat med sektorns bruttofördlingsvärde)	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-
Policyindikatorer	2004-08	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verkställning av avtal ³ (i dagar)	508	314	314	314	314	321	321
Tidsåtgång för att starta företag ³ (i dagar)	16,0	16	16	16	16	16	16
FoU-utgifter (i % av BNP)	3,4	3,4	3,2	3,2	3,3	3,2	-
Totala offentliga utbildningsutgifter (i % av BNP)	6,8	7,3	7,0	6,8	-	-	-
(Index; 0=oreglerad; 6=mest reglerad)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Reglering av produktmarknaden ⁴ , totalt	1,61	-	-	-	-	1,52	-
Reglering av produktmarknaden ⁴ , detaljister	0,60	-	-	-	-	0,60	-
Reglering av produktmarknaden ⁴ , tjänster inom de fria yrkena	0,55	-	-	-	-	0,55	-
Reglering av produktmarknaden ⁴ , nätverksindustrier ⁵	2,20	2,12	1,93	1,93	1,93	1,87	-

1) Arbetsproduktiviteten definieras som bruttofördlingsvärde (i fasta priser) dividerat med antalet anställda..

2) Patentuppgifterna avser ansökningar till Europeiska patentverket (EPO). De räknas till det år som de lämnades in till EPO. De fördelas efter uppfinnarens bostadsort. Om det rör sig om flera uppfinnare eller flera IPC-klasser delas uppgifter upp i lika delar (bråkräkning) för att undvika dubbelräkning.

3) För närmare uppgifter om metoder och antaganden för denna indikator hänvisas till <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

4) Index: 0=oreglerad; 6=mest reglerad) För närmare uppgifter om metoder för OECD:s indikatorer rörande reglering av produktmarknaden hänvisas till <http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

5) Aggregerade OECD-indikatorer om reglering av energi, transport och kommunikation (ETCR).

Källa: Europeiska kommissionen; Världsbanken — Doing Business (för verkställande av avtal och tidsåtgång för att starta ett företag); OECD (för indikatorer rörande reglering av produktmarknaden)

Tabell B.7: Grön tillväxt

Grön tillväxt		2003-2007	2008	2009	2010	2011	2012
Makroekonomisk							
Energiintensitet	kgoe / €	0,17	0,15	0,15	0,16	0,15	0,15
Koldioxidintensitet	kg / €	0,23	0,20	0,19	0,20	0,18	0,17
Resursintensitet (motsvarar resursproduktivitet)	kg / €	0,63	0,64	0,59	0,62	0,63	-
Avfallsintensitet	kg / €	-	0,27	-	0,36	-	0,47
Energihandelsbalans	% BNP	-1,6	-2,0	-1,3	-1,7	-1,9	-1,8
Energivikt i HIKP	%	12,1	11,5	11,1	11,0	12,0	11,7
Differens mellan energiprisändring och inflation	%	4,7	6,5	-0,4	2,0	0,7	-3,9
Kvoten av miljöskatter och skatt på arbete	kvot	9,7%	9,8%	10,4%	10,7%	9,9%	9,6%
Kvoten av miljöskatter och skatt totalt	kvot	5,8%	5,8%	6,1%	6,0%	5,6%	5,6%
Sektorieffekt							
Energiintensitet för industrin	kgoe / €	0,21	0,20	0,21	0,19	0,18	0,18
Andel energiintensiva industrier i ekonomin	% BNP	-	-	-	-	-	-
Elkostnader för medelstora industriella användare**	€ / kWh	-	0,07	0,07	0,08	0,09	0,08
Gaskostnader för medelstora industriella användare***	€ / kWh	-	0,05	0,04	0,05	0,05	0,05
Offentlig FoU för energi	% BNP	-	0,03	0,04	0,04	0,04	0,04
Offentlig FoU för miljö	% BNP	-	0,01	0,02	0,02	0,02	0,02
Återvinningsgrad för kommunalt avfall	kvot	93,3%	96,1%	97,6%	97,9%	99,1%	99,2%
Utsläpp av växthusgaser som omfattas av ETS*	%	-	31,9	29,6	34,8	32,7	31,5
Energiintensitet för transport	kgoe / €	0,52	0,50	0,54	0,52	0,48	0,48
Koldioxidintensitet för transport	kg / €	1,29	1,21	1,31	1,27	1,15	1,09
Tryggad energiförsörjning							
Energiimportberoende	%	37,6	37,1	36,7	36,6	36,2	28,7
Diversifiering av oljeimportkällor	HHI	0,22	0,21	0,22	0,24	0,24	0,21
Diversifiering av energimix	HHI	-	0,29	0,28	0,28	0,29	0,32
Andel förnybar energi i mixen	%	27,8	31,7	34,8	33,5	33,3	37,2

Landsspecifika anmärkningar:

År 2013 saknas i tabellen på grund av brist på uppgifter.

Allmän redogörelse för tabellposter:

Alla indikatorer för makrointensitet uttrycks i förhållandet fysisk kvantitet till BNP (2000 års priser).

Energiintensitet: inhemsk bruttoenergiförbrukning (i kgoe) dividerat med BNP (i EUR).

Koldioxidintensitet: utsläpp av växthusgaser (i kg CO₂-ekvivalenter) dividerat med BNP (i EUR).

Resursintensitet: inhemsk materialkonsumtion (i kg) dividerat med BNP (i EUR).

Avfallsintensitet: avfall (i kg) dividerat med BNP (i EUR).

Energihandelsbalans: balansen mellan energiexport och -import, i % av BNP.

Energivikt i HIKP: andelen "energiposter" i konsumtionskorgen som använts vid sammanställningen av HIKP.

Skillnad mellan energiprisförändring och inflation: energikomponent av HIKP, och total HIKP-inflation (årlig %-förändring).

Miljöskatter jämfört med skatt på arbete eller skatter totalt: från GD TAXUD:s databas *Taxation trends in the European Union*.

Energiintensitet för industrin: industrins totala energiförbrukning (i kgoe) dividerat med bruttofördlingsvärde för industri (i EUR).

Andel energiintensiva industrier i ekonomin: andel bruttofördlingsvärde för de energiintensiva industrierna i BNP.

El- och gaspriser för medelstora industriella användare: förbrukningsintervall 500 - 2000MWh and 10000 - 100000 GJ; siffror exkl. moms.

Återvinningsgrad för kommunalt avfall: mängden kommunalt avfall som återvinns jämfört med totala mängden kommunalt avfall.

Offentlig FoU för energi och miljö: statliga utgifter för FoU (GBAORD) för dessa kategorier uttryckt i % av BNP.

Växthusgasutsläpp som omfattas av ETS: baserat på medlemsstaternas uppgifter om växthusgasutsläpp (exkl. LULUCF) till Europeiska miljöbyrån.

Energiintensitet för transport: slutlig energiförbrukning för transport (i kgoe) dividerat med bruttofördlingsvärdet för transportindustrin (i EUR).

Koldioxidintensitet för transport: växthusgasutsläpp för transport dividerat med bruttofördlingsvärdet för transportsektorn.

Energiimportberoende: energiimport netto dividerat med inhemsk bruttoenergiförbrukning inkl. internationell bunkring.

Diversifiering av oljeimportkällor: Herfindahl-indexet (HHI), beräknat som summan av ursprungsländernas kvadrerade marknadsandelar.

Diversifiering av energimix: Herfindahl-indexet för naturgas, oljeprodukter totalt, kärnvärme, förnybar energi och fasta bränslen.

Andel förnybar energi i energimixen: procentandel i inhemsk bruttoenergiförbrukning uttryckt i ton oljeekvivalenter.

* Europeiska kommissionen och Europeiska miljöbyrån

** För 2007 genomsnitt av S1 & S2 för DE, HR, LU, NL, FI, SE & UK. Övriga länder har bara S2.

*** För 2007 genomsnitt av S1 & S2 för HR, IT, NL, FI, SE & UK. Övriga länder har bara S2.

Källa: Eurostat om inget annat anges; ECFIN-förklaringar ges nedan